Voimassaoloaika
2.4.2012 – 2.4.2016

Kumoaa
MIGDno/2011/127

Kohderyhmä
Maahanmuuttovirasto

Säädösperusta
Laki Maahanmuuttovirastosta 2.1 § (747/2011)

OLESKELULUPA PERHESITEEN PERUSTEELLA

Maahanmuuttovirasto antaa ohjeen ulkomaalaislakiin (301/2004) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen (380/2006, 619/2006, 358/2007, 360/2007, 973/2007, 323/2009, 432/2010, 549/2010, 57/2011, 631/2011, 886/2011, 1338/2011) sisältyvien perhesiteen perusteella myönnettäviä oleskelulupia koskevien säännösten soveltamisesta.

Perheenjäsenille ja muille omaisille myönnettävien oleskelulupien ohella ohjeessa käsitellään oleskeluluvan myöntämistä vakiintuneen suhteen perusteella sekä adoptioprosessin loppuunsaattamista varten ulkomaalaislain 45 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella.

Ohjetta ei sovelleta ulkomaalaislain 10 luvussa tarkoitetun unionin kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröintiin, eikä oleskelukortin myöntämiseen hänen perheenjäsenelleen tai muulle omaiselle.

Ohjeen tarkoituksena on antaa suuntaviivat ulkomaalaislain yhdenmukaiselle soveltamiselle. Ohje ei kuitenkaan yksittäistapauksessa ole ratkaisijaa sitova, sillä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista säädetään lailla. Jos ohje on yksittäisessä tapauksessa ristiriidassa ulkomaalaislain, hallintolain, perustuslain, muiden velvoittavien normien tai kansainvälisten velvoitteiden kanssa, ohjetta ei tule soveltaa.

.

Ohjeen tavoitteena on tukea viivytyksetöntä päätöksentekoa, hakijoiden tasavertaista kohtelua sekä neuvontavelvoitteen ja palveluperiaatteen asianmukaista toteutumista viraston toiminnassa.

Ylijohtaja Jorma Vuorio

Ylitarkastaja Berit Kiuru

PL 18, 00581 Helsinki
puh. 071 873 0431
faksi 071 873 0730

PB 18, 00581 Helsingfors
tfn 071 873 0431
fax 071 873 0730

P.O. Box 18, FI-00581 Helsinki, Finland
tel. +358 71 873 0431
fax +358 71 873 0730

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asiankäsittelyjärjestelmässä. Maahanmuuttovirasto 30.03.2012 klo 16.34. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.

Liitteet -

Jakelu -

Tiedoksi SM/Maahanmuutto-osasto
SM/Poliisihallitus
SM/Rajavartio-osasto
UM/KPA-20
Korkein hallinto-oikeus
Hallinto-oikeudet
Vähemmistövaltuutettu
Eduskunnan oikeusasiamies
Oikeuskanslerinvirasto

SISÄLLYSLUETTELO

1. Käsitteet ... 6
2. Toimivaltaiset viranomaiset ... 7
3. Ulkomaalaislain säännökset ... 8
3.1. Säännökset perhesiteen perusteella myönnettävästä oleskeluluvasta ... 8
3.1.1. Määräaikaisen tai pysyvän oleskeluluvan saaneen ulkomaalaisen perheenjäsen ... 8
3.1.2. Perhesiteen perusteella jatkuvan tai pysyvän oleskeluluvan saaneen ulkomaalaisen ulkomailla oleva perheenjäsen ... 8
3.1.3. Entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevan henkilön perheenjäsen ... 8
3.1.4. Ilman oleskelulupaa maahan saapunut ulkomaalainen ... 9
3.1.5. Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskeluluvan toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa saaneen kolmannen maan kansalaisen perheenjäsen ... 10
3.1.6. Suomen kansalaisen perheenjäsen tai muu omainen ... 10
3.1.7. Suomessa asuvan unionin kansalaisen perheenjäsen ... 11
3.1.8. Yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella oleskeluluvan saaneen perheenjäsen tai muu omainen ... 11
3.1.9. Ihmiskaupan uhrin perheenjäsen ... 12
3.1.10. Kansainvälistä suojelua tai tilapäistä suojelua saaneen perheenjäsen tai muu omainen ... 12
3.1.11. Unionin kansalaisen perheenjäsenelle ja muulle omaiselle myönnettävä oleskelulupa 13
3.2. Maahantulon edellytysten arviointi ... 14
3.3. Oleskeluluvan myöntämisen yleisten edellytysten arviointi ... 15
3.3.1. Yleinen järjestys tai turvallisuus, kansanterveys ja Suomen kansainväliset suhteet ... 15
3.3.2. Maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen ... 19
3.4. Harkinta perhesiteen perusteella tehdyn hakemuksen yhteydessä ... 21
4. Muu lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset ... 21
4.1. Suomen perustuslaki ... 21
4.2. Hallintolaki ... 21
4.3. Euroopan unionin oikeus ... 22
4.4. Euroopan ihmisoikeussopimus ... 23
4.5. Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus ... 23
4.6. Pakolaisten oikeudellista asemaa koskeva vuoden 1951 yleissopimus ja vuoden 1967 pöytäkirja ... 24
4.7. Muut kansainväliset sopimukset ... 25
4.8. Ihmiskauppaa koskevat säännökset ... 26
5. Avioliiton, avoliiton, rekisteröidyn parisuhteen tai vakiintuneen suhteen perusteella myönnettävä oleskelulupa ... 27
5.1. Avioliitto ... 27
5.1.1. Asiakirjaselvitykset, kuuleminen ja muu selvitys ... 28
5.1.2. Lumeavioliitto ... 29
5.1.2.1. Euroopan unionin neuvoston päätöslauselma toimenpiteistä lumeavioliittojen estämiseksi ... 30
5.1.2.2. Vapaan liikkuvuuden direktiivi ja sitä koskeva komission tiedonanto ... 30
5.1.2.3. Päätösharkinnassa huomioon otettavat seikat ... 32
5.1.3. Pitkittynyt vapaaehtoisesti tapahtunut erillään asuminen ... 34
5.1.4. Perhesiteiden painottuminen perheenkokoajan tai hakijan kotimaahan tai johonkin kolmanteen valtioon ... 35
5.1.5. Valtakirja-avioliitto ... 36
5.1.6. Alaikäisen avioliitto ... 37
5.1.7. Pakkoavioliitto ... 39

5.1.8. Moniavioisuus 40
5.2. Avoliitto 41
5.3. Rekisteröity parisuhde 42
5.4. Vakiintunut suhde 43
6. Lapsi oleskeluluvan hakijana tai perheenkokoajana 44
6.1. Lapsen huolto 44
6.2. Lapsen alaikäisyys 46
6.2.1. Oleskelulupahakemukset, jotka on laitettu vireille ennen 1.8.2010 46
6.2.2. Oleskelulupahakemukset, jotka on laitettu vireille 1.8.2010 lähtien 46
6.2.2.1. Merkittävä viivästyminen ja myötävaikuttaminen asian selvittämiseen 47
6.2.2.2. Alaikäisyysedellytyksen täyttymisen arviointi 1.8.2010 lähtien vireille tulleiden hakemusten kohdalla 48
6.2.3. Perheenkokoajan oleskelulupa perheenjäsentä koskevan oleskelulupahakemuksen vireille laittamisen edellytyksenä 49
6.2.4. Muuta omaista koskevien edellytysten täyttymisen arviointi viran puolesta, kun perheenkokoaja tai hakija täyttää 18 vuotta hakemuksen käsittelyn aikana 49
6.2.5. Oleskeluluvan myöntäminen entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevan henkilön perheenjäsenelle tai hänen huollettavanaan olevalle lapselle 50
6.3. Lapsen etu 50
6.3.1. Ulkomaalaislain sääntely 50
6.3.2. Lapsen edun arvioiminen päätösharkinnassa 51
6.4. Vailla huoltajaa oleva alaikäinen perheenkokoajana 53
6.4.1. Ns. ankkurilapsi-ilmiö 53
6.4.2. Ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön jäljittäminen ja tiedonsaantioikeus 54
6.4.3. Vailla huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan edustaminen ja puhevallan käyttäminen 55
6.4.4. Perheenyhdistäminen lapsen kotimaassa tai jossain kolmannessa maassa 55
6.5. Adoptiolapsi 58
6.6. Kasvattilapsi 59
7. Muu omainen oleskeluluvan hakijana 61
7.1. Muu omainen vs. perheenjäsen 61
7.2. Päätösharkinnassa huomioon otettavat seikat 62
7.2.1. Kiinteä perhe-elämä 63
7.2.2. Täysi riippuvuus 64
8. Oleskelulupahakemusmenettely 65
8.1. Hakemuksen vireillepano 65
8.1.1. Selvitys laillisesta oleskelusta 65
8.1.2. Biometriset tunnisteet oleskelulupakorttia varten 66
8.2. Hakemuksen käsittelyaika 67
8.3. Hakemuksen käsittelyn odottaminen 69
8.4. Hakemuksen ratkaisemiseksi tarvittava selvitys 70
8.4.1. Vaatimus matkustusasiakirjan voimassaolosta 71
8.4.1.1. Matkustusasiakirja maahantulon edellytyksenä, matkustusasiakirjan sisältövaatimukset ja matkustusasiakirjan hyväksyminen maahantuloon oikeuttavaksi asiakirjaksi 71
8.4.1.2. Oleskeluluvan hakijan henkilöllisyyttä koskeva selvitys 72
8.4.1.3. Poikkeaminen ulkomaalaislain 35 §:ssä säädetystä matkustusasiakirjaedellytyksestä perhesideasiassa muissa kuin 35 §:n 2 momentissa mainituissa tilanteissa 72
8.4.1.4. Menettely, kun hakijalla ei ole ulkomaalaislain 35 §:n mukaista voimassaolevaa matkustusasiakirjaa 74
8.4.2. Oleskelulupahakemus avioliiton perusteella 75

8.4.3. Oleskelulupahakemus avoliiton perusteella 75
8.4.4. Oleskelulupahakemus rekisteröidyn parisuhteen perusteella 76
8.4.5. Oleskelulupahakemus vakiintuneen suhteen perusteella 76
8.4.6. Lapsen oleskelulupahakemus 76
8.4.7. Muun omaisen oleskelulupahakemus 77
8.4.8. Lisäselvitykset 78
8.4.9. Turvatusta toimeentulosta esitettävä selvitys 78
8.5. Kuuleminen 79
8.5.1. Suullisen kuulemisen tarpeellisuus 79
8.5.2. Suullisen kuulemisen suorittaja 80
8.5.3. Alaikäisen lapsen kuuleminen 80
8.6. Asiakirjojen aitouden ja luotettavuuden selvittäminen ja arvioiminen 81
8.7. Sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisen lausunto 81
8.8. DNA-tutkimus 82
8.8.1. Perhesiteen selvittäminen DNA-tutkimuksen avulla 83
8.8.2. DNA-tutkimuksen suorittaminen 84
8.9. Oikeuslääketieteellinen ikätutkimus 85
9. Luvan pituus 86
10. Jatkolupa 87
11. Pysyvä oleskelulupa 89
12. Perhesiteen perusteella myönnettyyn oleskelulupaan liittyvät oikeudet ja oikeusasema 89
12.1. Oikeus tehdä ansiotyötä 89
12.2. Pakolaisasema 90
12.3. Toissijainen suojeluasema 91
12.4. Pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman lakkauttaminen tai peruuttaminen 91

1. Käsitteet

Perheenjäsen: Ulkomaalaislain 37 §:n 1 momentin mukaan tätä lakia sovellettaessa perheenjäseneksi katsotaan Suomessa asuvan henkilön aviopuoliso sekä alle 18-vuotias naimaton lapsi, jonka huoltaja on Suomessa asuva henkilö tai tämän aviopuoliso. Jos Suomessa asuva henkilö on alaikäinen lapsi, perheenjäsen on hänen huoltajansa. Perheenjäseneksi katsotaan myös samaa sukupuolta oleva henkilö, jos parisuhde on kansallisesti rekisteröity. Ulkomaalaislain 37 §:n 2 momentin mukaan aviopuolisoihin rinnastetaan jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävät henkilöt sukupuolestaan riippumatta. Tällaisen rinnastuksen edellytyksenä on, että he ovat asuneet vähintään kaksi vuotta yhdessä. Asumisaikaa ei edellytetä, jos henkilöillä on yhteisessä huollossa oleva lapsi tai jos on muu painava syy.[1] Ulkomaalaislain 37 §:n 3 momentin mukaan myös kasvattilapsi (ks. määritelmä alla) rinnastetaan edellytysten täyttyessä 1 momentissa määriteltyyn lapseen.

Kasvattilapsi: Ulkomaalaislain 37 §:n 3 momentin mukaan 1 momentissa määriteltyyn lapseen rinnastetaan alle 18-vuotias naimaton lapsi, joka on huoltajansa tosiasiallisessa huollossa ja tosiasiallisen huollon tarpeessa oleskelulupahakemuksen ratkaisupäivänä, mutta jonka huoltosuhteesta ei ole saatavissa virallista selvitystä (*kasvattilapsi*). Rinnastaminen edellyttää lisäksi luotettavaa selvitystä siitä, että lapsen aikaisemmat huoltajat ovat todistettavasti kuolleet tai kadoksissa ja että lapsella on ollut tosiasiallinen huoltosuhde perheenkokoajaan tai tämän aviopuolisoon ennen perheenkokoajan Suomeen saapumista. Jos perheenkokoaja on Suomessa oleva kasvattilapsi, rinnastaminen edellyttää luotettavaa selvitystä siitä, että tosiasiallinen huoltosuhde on ollut olemassa ennen perheenkokoajan Suomeen saapumista.[2]

Perheenkokoaja: Tässä ohjeessa perheenkokoajalla[3] tarkoitetaan Suomessa oleskelevaa henkilöä, jonka Suomessa oleskelun perusteella ulkomailla olevalle perheenjäsenelle tai muulle omaiselle haetaan oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Oleskelulla tarkoitetaan tässä yhteydessä joko oleskeluluvan tai Suomen kansalaisuuden perusteella tapahtuvaa laillista oleskelua.[4]

Muu omainen: Tässä ohjeessa muuna omaisena voidaan pitää esimerkiksi seuraavia sukulaisia: 1) täysi-ikäisen henkilön vanhempaa, 2) alaikäisen lapsen muussa maassa olevaa alaikäistä sisarusta, jolla ei ole huoltajaa tai jolla on eri huoltaja kuin Suomessa asuvalla alaikäisellä ja 3) täysi-ikäisen naimatonta sisarusta.

---

1 Vrt. ulkomaalaislain 154 § (360/2007): Unionin kansalaisen perheenjäsenen määritelmä

2 Ks. myös HE 240/2009 vp, s. 38–39

3 Vrt. ulkomaalaislain 3 §:n 1 mom. 15 kohta: Tässä laissa tarkoitetaan *perheenkokoajalla* Suomessa oleskelevaa henkilöä, jonka Suomessa oleskelun perusteella ulkomailla olevalle perheenjäsenelle haetaan oleskelulupaa perhesiteen perusteella.

4 Perheenjäsenen ja muun omaisen oleskelulupahakemus voidaan laittaa vireille, kun perheenkokoaja oleskelee Suomessa laillisesti ulkomaalaislain 40 §:n 3 momentin nojalla, mutta ratkaisua perhesidelupa-asiassa ei tehdä ennen kuin perheenkokoajan oma oleskelulupa-asia on ratkaistu. Oleskeluoikeus ulkomaalaislain 40 §:n 3 momentin perusteella ei siis oikeuta kyseisen henkilön perheenjäseniä tai muita omaisia saamaan oleskelulupaa perhesiteen perusteella. (Ulkomaalaislain 38 §:n mukaan oleskeluluvan myöntäminen perhesiteen perusteella alaikäiselle naimattomalle lapselle edellyttää kuitenkin 1.8.2010 lähtien vireille laitettujen hakemusten osalta, että perheenkokoajalla on oleskelulupa jo asian vireille tulopäivänä.)

Oleskelulupa perhesiteen perusteella: Tässä ohjeessa perhesiteen perusteella myönnettävällä oleskeluluvalla tarkoitetaan oleskelulupaa, joka myönnetään ulkomaalaislain 37 §:ssä tarkoitetulle perheenjäsenelle tai muulle omaiselle (ks. yllä).

Suomessa asuva/oleskeleva henkilö: Tässä ohjeessa Suomessa asuvaan Suomen kansalaiseen (perheenkokoaja) rinnastetaan Suomen kansalainen, jolla on vakaa aikomus muuttaa lähiaikoina Suomeen ja oleskella Suomessa ulkomaalaisen perheenjäsenensä (hakija) kanssa. Suomessa oleskelevaan henkilöön rinnastetaan ulkomaalainen (perheenkokoaja), joka on saanut oleskeluluvan Suomeen muuttamista varten, vaikka hän ei vielä asukaan Suomessa, jos hänellä on vakaa aikomus muuttaa Suomeen ja oleskella Suomessa perheenjäsenensä kanssa.

2. Toimivaltaiset viranomaiset

Ulkomaalaislain 67 §:n 1 momentin (886/2011) mukaan Maahanmuuttovirasto myöntää: 1) ensimmäisen oleskeluluvan ulkomailla olevalle ulkomaalaiselle; 2) ensimmäisen oleskeluluvan ilman oleskelulupaa maahan saapuneelle ulkomaalaiselle 49, 49 a, 51, 52 ja 52 a §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa; 3) oleskeluluvan siinä tapauksessa, että poliisilaitos on saattanut asian Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi.[5]

Ulkomaalaislain 68 §:n (886/2011) 1 momentin mukaan ulkomaalaisen asuinpaikan poliisilaitos myöntää: 1) oleskeluluvan Suomen kansalaisen Suomessa olevalle perheenjäsenelle sekä tämän alaikäiselle naimattomalle lapselle sekä Suomessa asuvan ja oleskelunsa rekisteröineen unionin kansalaisen Suomessa olevalle perheenjäsenelle ja tämän alaikäiselle naimattomalle lapselle; 2) uuden määräaikaisen oleskeluluvan; 3) pysyvän oleskeluluvan maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle; ja 4) pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskeluluvan.[6]

Ulkomaalaislain 210 §:n (886/2011) mukaan Maahanmuuttovirasto voi ottaa ratkaistavakseen asian, joka tässä laissa säädetään kuuluvaksi poliisilaitoksen ratkaistavaksi. Poliisilaitos voi saattaa toimivaltaansa kuuluvan asian Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi, jos asia on laadultaan sellainen, että sen selvittäminen ja ratkaiseminen edellyttää Maahanmuuttoviraston asiantuntemusta, taikka jos asialla on merkitystä lain soveltamisen kannalta muissa samankaltaisissa tapauksissa.[7]

---

[5] L:lla 886/2011 muutettu 3 kohta tulee voimaan 1.1.2014. Aiempi sanamuoto kuuluu: 3) oleskeluluvan siinä tapauksessa, että kihlakunnan poliisilaitos on saattanut asian Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi.

[6] L:lla 886/2011 muutettu 68 § tulee voimaan 1.1.2014. Aiempi sanamuoto kuuluu 1 momentin alun osalta: ”Ulkomaalaisen asuinpaikan kihlakunnan poliisilaitos myöntää...”

[7] L:lla 886/2011 muutettu 210 § tulee voimaan 1.1.2014. Aiempi sanamuoto kuuluu: Maahanmuuttovirasto voi ottaa ratkaistavakseen asian, joka tässä laissa säädetään kuuluvaksi kihlakunnan poliisilaitoksen ratkaistavaksi. Kihlakunnan poliisilaitos voi saattaa toimivaltaansa kuuluvan asian Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi, jos asia on laadultaan sellainen, että sen selvittäminen ja ratkaiseminen edellyttää Maahanmuuttoviraston asiantuntemusta taikka jos asialla on merkitystä lain soveltamisen kannalta muissa samankaltaisissa tapauksissa.

3. Ulkomaalaislain säännökset

Ulkomaalaislain 1 §:n mukaan tämän lain tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa ulkomaalaisasioissa. Lain tarkoituksena on lisäksi edistää hallittua maahanmuuttoa ja kansainvälisen suojelun antamista ihmisoikeuksia ja perusoikeuksia kunnioittaen sekä ottaen huomioon Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset. Ulkomaalaislaki on pyritty säätämään siten, etteivät lain säännökset ole ristiriidassa Suomea velvoittavien kansainvälisten sopimusten kanssa, eivätkä myöskään EU-normien kanssa. Yksittäisessä tapauksessa voi kuitenkin tulla esiin tilanne, jossa on tarvetta turvautua suoraan kansainvälisten tai EU-normien soveltamiseen. Nämä velvoitteet tulee joka tapauksessa ottaa huomioon ainakin lain tulkinnassa siten, että tulkinta on ihmis- ja perusoikeusmyönteistä.

Ulkomaalaislain 5 §:n mukaan lakia sovellettaessa ei ulkomaalaisen oikeuksia saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä. Säännös ilmentää erästä hallinnon oikeusperiaatetta, suhteellisuusperiaatetta. Suhteellisuusperiaatteen päätarkoituksena voidaan pitää perus- ja ihmisoikeuksien suojelua tarpeettomia julkisen vallan oikeuksiin puuttumisia vastaan.

3.1. Säännökset perhesiteen perusteella myönnettävästä oleskeluluvasta

3.1.1. Määräaikaisen tai pysyvän oleskeluluvan saaneen ulkomaalaisen perheenjäsen

Ulkomaalaislain 45 §:n 3 momentin mukaan, kun ulkomaalaiselle on myönnetty tilapäinen oleskelulupa, hänen perheenjäsenelleen myönnetään tilapäinen oleskelulupa samaksi ajaksi. Ulkomaalaislain 47 §:n 3 momentin mukaan, kun ulkomaalaiselle on myönnetty jatkuva tai pysyvä oleskelulupa, hänen perheenjäsenelleen myönnetään jatkuva oleskelulupa. Kun ulkomaalaiselle on myönnetty 10 luvun mukainen oleskelukortti unionin kansalaisen perheenjäsenenä ja hän on säilyttänyt 161 d tai 161 e §:n perusteella oleskeluoikeutensa henkilökohtaisten perusteidensa nojalla, hänen perheenjäsenelleen myönnetään jatkuva oleskelulupa.

3.1.2. Perhesiteen perusteella jatkuvan tai pysyvän oleskeluluvan saaneen ulkomaalaisen ulkomailla oleva perheenjäsen

Ulkomaalaislain 47 §:n 5 momentin mukaan, kun ulkomaalaiselle on myönnetty jatkuva tai pysyvä oleskelulupa perhesiteen perusteella ja luvan myöntämisen perusteena ollut perheside on katkennut, hänen ulkomailla olevalle perheenjäsenelleen voidaan myöntää jatkuva oleskelulupa edellyttäen, että tämän toimeentulo on turvattu. Päätöksenteossa on kuitenkin otettava huomioon Suomessa jo luvallisesti asuvan henkilön mahdollisuus muuttaa takaisin kotimaahansa tai johonkin muuhun maahan viettämään perhe-elämää, jos perhesiteiden voidaan kokonaisuudessaan katsoa painottuvan sinne.

3.1.3. Entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevan henkilön perheenjäsen

Ulkomaalaislain 48 §:n (57/2011) 1 ja 2 momentin mukaan entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle myönnetään tietyin edellytyksin jatkuva oleskelulupa. Ulkomaalaislain 48 §:n (57/2011) 3 momentin mukaan oleskelulupa myönnetään myös 1 momentissa tarkoitetun henkilön perheenjäsenelle sekä hänen

huollettavanaan olevalle lapselle, joka ei ole täyttänyt kahdeksaatoista vuotta ennen kuin hakijalle on myönnetty oleskelulupa 1 momentissa mainitulla perusteella.[8]

3.1.4. Ilman oleskelulupaa maahan saapunut ulkomaalainen

Ulkomaalaislain 49 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan ilman oleskelulupaa maahan saapuneelle ulkomaalaiselle myönnetään tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa Suomessa, jos edellytykset tällaisen oleskeluluvan myöntämiseksi ulkomailla ovat olemassa ja ulkomaalainen on jo ennen Suomeen saapumistaan asunut vähintään kaksi vuotta yhdessä Suomessa asuvan aviopuolisonsa kanssa tai elänyt jatkuvasti vähintään kaksi vuotta yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa Suomessa asuvan henkilön kanssa.

Ulkomaalaislain 49 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan ilman oleskelulupaa maahan saapuneelle ulkomaalaiselle myönnetään tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa Suomessa, jos edellytykset tällaisen oleskeluluvan myöntämiseksi ulkomailla ovat olemassa ja ulkomaalainen on ennen Suomeen saapumistaan oleskellut toisessa jäsenvaltiossa tutkijadirektiivissä tarkoitetun tieteellisen tutkimuksen suorittamista varten ja hakee Suomessa oleskelulupaa samaan tarkoitukseen taikka on tällaisen henkilön perheenjäsen.

Ulkomaalaislain 49 §:n 1 momentin 4 a kohdan mukaan ilman oleskelulupaa maahan saapuneelle ulkomaalaiselle myönnetään tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa Suomessa, jos edellytykset tällaisen oleskeluluvan myöntämiseksi ulkomailla ovat olemassa ja ulkomaalainen on Euroopan unionin sinisen kortin haltija, joka on ennen Suomeen saapumistaan oleskellut toisessa jäsenvaltiossa vähintään kahdeksantoista kuukauden ajan korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä varten ja hakee Suomessa Euroopan unionin sinistä korttia jätettyään hakemuksen viimeistään kuukauden kuluttua maahan saapumisestaan tai on tällaisen henkilön perheenjäsen ja perhe on muodostettu ennen Suomeen tuloa.

Ulkomaalaislain 49 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan ilman oleskelulupaa maahan saapuneelle ulkomaalaiselle myönnetään tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa Suomessa, jos edellytykset tällaisen oleskeluluvan myöntämiseksi ulkomailla ovat olemassa ja oleskeluluvan epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta.

---

[8] Ulkomaalaislain 48 § (301/2004) alkuperäisessä muodossaan koskee oleskeluluvan myöntämistä entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleville henkilöille. Lain 48 §:n 1 momentin 1 kohta koskee hakijoita, jotka ovat kuuluneet Inkerin siirtoväkeen, joka vuosina 1943 ja 1944 siirrettiin Suomeen ja sodan päätyttyä palautettiin Neuvostoliittoon. Lain 48 §:n 1 momentin 2 kohta koskee hakijoita, jotka ovat palvelleet Suomen armeijassa vuosien 1939–1945 aikana. Lain 48 §:n 1 momentin 3 kohta koskee hakijaa, joka itse tai toinen hänen vanhemmistaan tai ainakin kaksi hänen neljästä isovanhemmastaan on tai on ollut merkittynä asiakirjaan kansalaisuudeltaan suomalaiseksi ja hakijalla on riittävä suomen tai ruotsin kielen taito. Ulkomaalaislain 48 §:ää koskeva lainmuutos (57/2011) tuli voimaan 1.7.2011. Lainkohdassa säädetään edelleen oleskeluluvan myöntämisestä 48 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan tarkoittamille henkilöille ja heidän perheenjäsenilleen. Siirtymäsäännöksen mukaan 48 §:n 1 momentin 3 kohdan tarkoittamien henkilöiden osalta sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jos henkilö on ilmoittautunut paluumuuttajaksi viimeistään 1.7.2011 ja hakenut oleskelulupaa viimeistään 1.7.2016. Perheenjäsenen ja huollettavana olevan lapsen osalta sovelletaan myös lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jos oleskelulupahakemus on jätetty viimeistään 1.7.2016.

Ulkomaalaislain 49 §:n 3 momentin mukaan edellä 1 momentin 2 kohdan säännöstä sovelletaan vastaavasti myös samaa sukupuolta olevien rekisteröityihin parisuhteisiin sekä jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävien samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin.

3.1.5. Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskeluluvan toisessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa saaneen kolmannen maan kansalaisen perheenjäsen

Ulkomaalaislain 49 a §:n 4 momentin mukaan, kun toisessa unionin jäsenvaltiossa pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskeluluvan saaneelle myönnetään tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa, hänen perheenjäsenelleen myönnetään samaksi ajaksi tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa Suomessa tai ulkomailta haettuna.

3.1.6. Suomen kansalaisen perheenjäsen tai muu omainen

Ulkomaalaislain 50 §:n 1 momentin mukaan Suomessa asuvan Suomen kansalaisen perheenjäsenelle ja tämän alaikäiselle naimattomalle lapselle myönnetään perhesiteen perusteella jatkuva oleskelulupa Suomessa tai ulkomailla haettuna.

Ulkomaalaislain 50 §:n 2 momentin mukaan jatkuva oleskelulupa myönnetään Suomessa asuvan Suomen kansalaisen muulle omaiselle kuin perheenjäsenelle, jos oleskeluluvan epääminen olisi kohtuutonta sen vuoksi, että asianomaisten on Suomessa tarkoitus jatkaa aikaisemmin viettämäänsä kiinteää perhe-elämää tai että omainen on täysin riippuvainen Suomessa asuvasta Suomen kansalaisesta. Muun omaisen on odotettava lupahakemuksen käsittelyä ulkomailla.

Ulkomaalaislain 50 §:n 3 momentin mukaan, jos Suomen kansalainen on käyttänyt Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2004/38/EY (vapaan liikkuvuuden direktiivi) säädettyä liikkumisoikeuttaan siirtymällä toiseen jäsenvaltioon tai oleskelemalla toisessa jäsenvaltiossa ja perheenjäsen on siirtynyt hänen mukanaan tai seurannut häntä myöhemmin, perheenjäsenen maahantuloon ja oleskeluun sovelletaan 10 luvun säännöksiä.[9]

[9] Ks. tarkemmin HE 205/2006 vp, s. 25, UlkL 50 §:n yksityiskohtaiset perustelut. Vrt. ulkomaalaislain 153 § 4 momentti (432/2010), jossa säädetään siitä, missä tilanteissa ulkomaalaislain 10 lukua (Euroopan unionin kansalaisen ja häneen rinnastettavan oleskelu) sovelletaan Suomen kansalaisen perheenjäseneen. Säännöksen mukaan merkityksellistä on asettuminen toiseen jäsenvaltioon. Ks. myös HE 77/2009 vp (s. 8), jonka mukaan direktiivin tarkoituksen mukaista on, että Suomen kansalaisen perheenjäsenen liikkumiseen direktiiviä sovelletaan silloin, kun perheenjäsenyys on sidoksissa Suomen kansalaisen asettumiseen toiseen jäsenvaltioon. Perheenjäsenen on tullut asua toisessa jäsenvaltiossa yhdessä Suomen kansalaisen kanssa tai vähintäänkin, että perheenjäsenyyteen johtanut suhde on syntynyt Suomen kansalaisen asuessa toisessa jäsenvaltiossa. Direktiiviä ei sovellettaisi sellaisiin perhesuhteisiin, jotka ovat syntyneet vasta sen jälkeen, kun Suomen kansalainen on palannut Suomeen. Suomen kansalaiselle ei siis toisessa jäsenvaltiossa asumisen jälkeen olisi jatkuvaa tai elinikäistä oikeutta saada tulevat perheenjäsenensä direktiivin soveltamisen piiriin.

3.1.7. Suomessa asuvan unionin kansalaisen perheenjäsen

Ulkomaalaislain 50 a §:n 1 momentin mukaan Suomessa asuvan ja oleskelunsa rekisteröineen unionin kansalaisen tai häneen rinnastettavan perheenjäsenelle taikka tämän alaikäiselle lapselle, jonka oleskeluoikeutta ei voida rekisteröidä tai vahvistaa 10 luvun perusteella, myönnetään perhesiteen perusteella jatkuva oleskelulupa. Oleskelulupa myönnetään Suomessa tai ulkomailla haettuna.[10]

3.1.8. Yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella oleskeluluvan saaneen perheenjäsen tai muu omainen

Ulkomaalaislain 52 §:n 1 momentin mukaan Suomessa olevalle ulkomaalaiselle myönnetään jatkuva oleskelulupa, jos oleskeluluvan epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta hänen terveydentilansa, Suomeen syntyneiden siteiden tai muun yksilöllisen inhimillisen syyn vuoksi, kun erityisesti otetaan huomioon olosuhteet, joihin hän joutuisi kotimaassaan, tai hänen haavoittuva asemansa.

Ulkomaalaislain 52 §:n 3 momentin mukaan ulkomaalaisen, jolle on myönnetty oleskelulupa 1 momentin perusteella, perheenjäsenelle myönnetään oleskelulupa 47 §:n 3 momentin perusteella.

Ulkomaalaislain 52 §:n 4 momentin mukaan, jos oleskelulupa 1 momentin perusteella myönnetään Suomeen yksin tulleelle alaikäiselle lapselle, hänen ulkomailla olevalle alaikäiselle sisarukselleen myönnetään jatkuva oleskelulupa. Oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä on, että sisarukset ovat asuneet yhdessä ja lasten vanhemmat eivät ole elossa tai heidän olinpaikkansa on tuntematon. Oleskeluluvan myöntäminen edellyttää lisäksi, että oleskeluluvan myöntäminen on lasten edun mukaista.

1.8.2010 lähtien vireille laitettuihin hakemuksiin sovelletaan lapsen alaikäisyyttä koskevaa, lailla 549/2010 muutettua ulkomaalaislain 38 §:ää, joka edellyttää lapsen olevan alaikäinen hakemuksen ratkaisupäivänä. [11] (Ks. ohjeen kohta 6.2.).

Hallituksen esityksen (HE 240/2009 vp) mukaan muutosta sovelletaan myös 52 §:n 4 momentin perusteella oleskelulupaa hakeviin eli oleskeluluvan yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella saaneen, Suomeen yksintulleen alaikäisen lapsen ulkomailla oleviin alaikäisiin sisaruksiin. Jos oleskeluluvan yksilöllisestä inhimillisestä syystä saaneen, Suomeen yksin tulleen alaikäisen ulkomailla oleva ja säännöksessä mainituin tavoin ilman vanhempiaan elävä sisarus tulee täysi-ikäiseksi oleskelulupahakemuksen käsittelyn aikana, hänelle ei myönnetä oleskelulupaa.

---

[10] Ks. tarkemmin HE 205/2006 vp, s. 26, UlkL 50 a §:n yksityiskohtaiset perustelut.

[11] Ulkomaalaislain 38 § (549/2010) 1 momentin mukaan oleskeluluvan myöntäminen perhesiteen perusteella alaikäiselle naimattomalle lapselle edellyttää, että lapsi on alaikäinen sinä päivänä, jolloin lapsen oleskelulupahakemus ratkaistaan. Oleskeluluvan myöntäminen alaikäisen perheenkokoajan perheenjäsenelle edellyttää, että perheenkokoaja on alaikäinen sinä päivänä, jolloin perheenjäsenen oleskelulupahakemus ratkaistaan. Oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä on lisäksi, että perheenkokoajalla on oleskelulupa jo asian vireilletulopäivänä. 2 momentin mukaan oleskelulupaa ei voida 1 momentin perusteella kuitenkaan evätä, jos hakemuksen käsittely on merkittävästi viivästynyt hakijasta tai perheenkokoajasta riippumattomasta syystä ja tämä on myötävaikuttanut asian selvittämiseen.

Sen sijaan muutos ei ulkomaalaislain 52 §:n 4 momentin mukaisissa tapauksissa tulisi sovellettavaksi perheenkokoajaan[12]. Perheenkokoajan täysi-ikäistyminen sisarusta koskevan hakemuksen vireillä ollessa ei siten tällaisissa tapauksissa johtaisi kielteiseen oleskelulupapäätökseen alaikäisyysedellytyksen perusteella. Myös Korkein hallinto-oikeus on päätöksessä 27.3.2009, taltio 748 (vuosikirjaratkaisu KHO 2009:31) linjannut, että oleskeluluvan myöntämisen edellytykseksi ei ollut asetettava, että Suomeen yksin alaikäisenä lapsena tulleen henkilön tulisi itse olla alaikäinen vielä haettaessa ulkomaalaislain 52 §:n 4 momenttiin perustuvaa oleskelulupaa hänen ulkomailla olevalle yksinäiselle alaikäiselle sisarukselleen.

Haettaessa oleskelulupaa luvan yksilöllisestä inhimillisestä syystä saaneen, Suomeen yksintulleen alaikäisen ulkomailla olevalle perheenjäsenelle eli huoltajalle (ulkomaalaislain 52 §:n 3 momentin perusteella) oleskeluluvan myöntäminen edellyttää, että Suomessa oleva perheenkokoaja on edelleen perheenjäsenen hakemuksen ratkaisupäivänä alaikäinen.[13]

3.1.9. Ihmiskaupan uhrin perheenjäsen

Ulkomaalaislain 52 a §:n 4 momentin mukaan, jos ihmiskaupan uhrille myönnetään tilapäinen oleskelulupa, hänen ulkomailla olevalle perheenjäsenelleen ei myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Jos hänelle myönnetään jatkuva oleskelulupa, perheenjäsenelle myönnetään oleskelulupa 47 §:n 3 momentin perusteella.

3.1.10. Kansainvälistä suojelua tai tilapäistä suojelua saaneen perheenjäsen tai muu omainen

Ulkomaalaislain 114 §:n 1 momentin mukaan oleskelulupa myönnetään perhesiteen perusteella pakolaisen, toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneen tai tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen perheenjäsenelle, jos: 1) perheenkokoaja asuu Suomessa tai hänelle on myönnetty oleskelulupa Suomeen muuttoa varten; ja 2) hakijan ei katsota vaarantavan yleistä järjestystä, turvallisuutta tai kansanterveyttä.

Ulkomaalaislain 114 §:n 2 momentin mukaan, jos 1 momentin 2 kohdassa mainittuja seikkoja ilmenee, suoritetaan kokonaisharkinta, jossa otetaan huomioon perheenkokoajan mahdollisuus viettää perhe-elämää hakijan kanssa jossain kolmannessa maassa. Harkinnassa on otettava huomioon perhesiteen merkitys asianosaisille.

Ulkomaalaislain 114 §:n 3 momentin mukaan, jos perheenkokoaja on saanut oleskeluluvan toissijaisen suojelun perusteella ja luvan myöntämisen peruste on aseellinen selkkaus, taikka jos hän on saanut oleskeluluvan humanitaarisen suojelun tai tilapäisen suojelun perusteella, kokonaisharkintaa suoritettaessa otetaan huomioon se, että ehdotonta estettä perheenkokoajan paluulle kotimaahan ei ole.

Ulkomaalaislain 115 §:n mukaan oleskelulupa myönnetään pakolaisen, toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneen tai

[12] HE 240/2009 vp, s. 40: Momentin tarkoituksena on ollut suojata ensisijaisesti ulkomailla yksin olevan alaikäisen sisaruksen oikeutta perhe-elämään. Tarkoituksena on ollut rinnastaa yksin tullut sisarus ulkomaalaislain 115 §:n muuhun omaiseen, minkä vuoksi perheenkokoajan alaikäisyydellä ei ole hakemuksen ratkaisuhetkellä merkitystä.

[13] Ks. HE 240/2009, s. 39–40.

tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen muulle omaiselle, jos oleskeluluvan epääminen olisi kohtuutonta sen vuoksi, että asianomaisten on Suomessa tarkoitus jatkaa aikaisemmin viettämäänsä kiinteää perhe-elämää tai että omainen on täysin riippuvainen Suomessa asuvasta perheenkokoajasta. Jos hakijan katsotaan vaarantavan yleistä järjestystä, turvallisuutta, kansanterveyttä tai Suomen kansainvälisiä suhteita, suoritetaan kokonaisharkinta 114 §:n 2 momentista ilmenevällä tavalla.

3.1.11. Unionin kansalaisen perheenjäsenelle ja muulle omaiselle myönnettävä oleskelulupa

Ulkomaalaislain 153 § muutettiin lailla 432/2010 vastaamaan Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen 25.7.2008 antamaa ns. Metock-tuomiota.[14] Ulkomaalaislain 10 lukua sovelletaan 153 §:n (360/2007) 1 momentin mukaan unionin kansalaiseen ja häneen rinnastettavaan sekä näiden perheenjäseniin ja muihin omaisiin. Luvussa 10 säädetään 153 §:n (360/2007) 2 momentin mukaan: 1) edellytyksistä, jotka koskevat sitä, miten unionin kansalainen ja hänen perheenjäsenensä voivat käyttää oikeuttaan liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella; 2) unionin kansalaisen ja hänen perheenjäsenensä oikeudesta oleskella pysyvästi jäsenvaltioiden alueella; 3) 1 ja 2 kohdassa tarkoitettuja oikeuksia koskevista rajoituksista, jotka perustuvat yleiseen järjestykseen tai yleiseen turvallisuuteen taikka kansanterveyteen.

Ulkomaalaislain 10 lukua sovelletaan 153 §:n 3 momentin (432/2010) mukaan unionin kansalaiseen, joka siirtyy Suomeen tai oleskelee Suomessa, sekä hänen perheenjäseneensä, joka tulee hänen mukanaan tai seuraa häntä myöhemmin. [15]

Ulkomaalaislain 153 §:n 4 momentin (432/2010) mukaan 10 lukua sovelletaan Suomen kansalaisen perheenjäseneen, jos Suomen kansalainen on käyttänyt vapaan liikkuvuuden direktiivin mukaista liikkumisoikeuttaan asettumalla toiseen jäsenvaltioon ja perheenjäsen tulee Suomeen hänen mukanaan tai seuraa häntä myöhemmin.

Oleskeluluvan myöntämisen tulisi olla unionin kansalaisten kohdalla poikkeuksellista ja oleskeluoikeuden rekisteröinnin pääsääntö. Hallituksen esityksessä (HE 205/2006 vp) todetaan, että oleskeluoikeuden rekisteröinnin tulisi olla pääsääntö ja rekisteröinti tulisi aina tehdä, jos hakija täyttää rekisteröinnin edellytykset. Jos unionin kansalainen hakee oleskelulupaa, vaikka hän täyttää rekisteröinnin edellytykset, häntä tulisi ohjata hakemaan ensisijaisesti oleskeluoikeuden rekisteröintiä.[16]

---

[14] Ks. tuomioistuimen päätös 25.7.2008, C-127/08 Metock sekä HE 77/2009 vp s. 4, jossa viitataan tuomioistuimen tulkintaan. Sen mukaan vapaata liikkuvuutta sovelletaan perheenjäseniin riippumatta siitä, missä ja milloin heidän avioliittonsa on solmittu ja riippumatta siitä, millä tavoin kolmannen maan kansalainen on tullut Suomeen. Perheenjäseneltä ei edellytettäisi aiempaa laillista oleskelua unionin kansalaisen kanssa toisessa jäsenvaltiossa.

[15] Ks. HE 77/2009 vp, s. 7, jonka mukaan perheenjäsenen oleskelukortti myönnettäisiin myös perheenjäsenelle, joka tulee ensimmäistä kertaa unionin alueelle suoraan kolmannesta valtiosta. Perheenjäsenen oleskelukortti myönnettäisiin lisäksi, jos perheenjäsenyys syntyy Suomessa, esimerkiksi Suomessa oleskelevan unionin kansalaisen avioituessa Suomessa oleskelevan kolmannen maan kansalaisen kanssa. Oleskelukorttia ei myönnetä, jos oleskeluoikeuden muut edellytykset eivät täyty taikka kyseessä on vapaan liikkuvuuden direktiivin 35 artiklassa ja ulkomaalaislain 172 a §:ssä tarkoitettu oikeuksien väärinkäyttö.

[16] Ks. HE 205/2006, s. 29

Hallituksen esityksen (HE 205/2006 vp) mukaan on kuitenkin tilanteita, joissa unionin kansalainen tai hänen perheenjäsenensä, joka on unionin kansalainen, ei täytä ulkomaalaislain 10 luvussa säädettyjä edellytyksiä, mutta kuitenkin katsotaan, että henkilön tulisi voida jäädä maahan. Unionin kansalainen voi olla esimerkiksi entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleva Viron kansalainen, jolle voidaan myöntää oleskelulupa lain 48 §:n perusteella. Unionin kansalainen voi olla ihmiskaupan uhri, jolloin hänelle voidaan myöntää ihmiskaupan uhrin oleskelulupa lain 52 a §:n perusteella. Oleskeluluvan myöntäminen unionin kansalaiselle voi poikkeuksellisesti tulla kyseeseen myös tilanteissa, joissa katsotaan olevan tarpeen poiketa toimeentulovaatimuksesta. [17]

Suomen kansalaisten perheenjäsenten osalta ulkomaalaislain 153 §:n 3 momentin muutos merkitsee hallituksen esityksen (77/2009 vp s. 7) mukaan ulkomaalaislain 50 a §:n soveltamisalan supistumista. Lain 50 a §:n säännöstä käytettäisiin vain niissä tilanteissa, joissa perheenjäsenen oleskeluoikeuden edellytykset eivät täyty. Käytännössä tällainen tilanne voisi olla, jos esimerkiksi unionin kansalaisella ei ole riittäviä varoja perheenjäsentä varten, mutta katsotaan kuitenkin olevan kohtuullista, että perheenjäsen pääsee unionin kansalaisen luokse Suomeen. Ulkomaalaislain 50 a §:n nojalla myönnettävä oleskelulupa edellyttää lähtökohtaisesti turvattua toimeentuloa, mutta siitä voidaan poiketa lain 39 §:ssä säädetyillä perusteilla.[18]

Hallituksen esityksen (77/2009 vp, s. 8) mukaan direktiivin tarkoituksen mukaista on, että Suomen kansalaisen perheenjäsenen liikkumiseen direktiiviä sovelletaan silloin, kun perheenjäsenyys on sidoksissa Suomen kansalaisen asettumiseen toiseen jäsenvaltioon. Perheenjäsenen on tullut asua toisessa jäsenvaltiossa yhdessä Suomen kansalaisen kanssa tai vähintäänkin, että perheenjäsenyyteen johtanut suhde on syntynyt Suomen kansalaisen asuessa toisessa jäsenvaltiossa. Direktiiviä ei sovellettaisi sellaisiin Suomen kansalaisten perhesuhteisiin, jotka ovat syntyneet vasta sen jälkeen, kun Suomen kansalainen on palannut Suomeen. Suomen kansalaiselle ei siis toisessa jäsenvaltiossa asumisen jälkeen olisi jatkuvaa tai elinikäistä oikeutta saada tulevat perheenjäsenensä direktiivin soveltamisen piiriin.

Ulkomaalaislain 153 a §:n (360/2007) mukaan unionin kansalaiselle, jonka oleskeluoikeutta ei voida rekisteröidä tai vahvistaa tämän luvun (10 luvun) säännösten perusteella, voidaan poikkeuksellisesti myöntää oleskelulupa 4 luvun perusteella. Unionin kansalaisen perheenjäsenelle, joka itse ei ole unionin kansalainen, myönnetään oleskelulupa 4 luvun perusteella, jos häneen ei sovelleta tämän luvun säännöksiä.

3.2. Maahantulon edellytysten arviointi

Oleskeluluvan myöntämistä harkittaessa otetaan huomioon, täyttäisikö hakija ulkomaalaislain 11 §:ssä mainittuja maahantulon edellytyksiä. Ulkomaalaislain 11 §:n 1 momentin mukaan ulkomaalaisen maahantulo edellyttää, että:

1) hänellä on voimassa oleva vaadittava rajanylitykseen oikeuttava matkustusasiakirja;

[17] Ks. HE 205/2006, s. 28–29

[18] Ks. HE 77/2009 vp, s. 7

2) hänellä on voimassa oleva vaadittava viisumi, oleskelulupa taikka työntekijän tai elinkeinonharjoittajan oleskelulupa, jollei Euroopan yhteisön lainsäädännöstä tai Suomea sitovasta kansainvälisestä sopimuksesta muuta johdu;
3) hän pystyy tarvittaessa esittämään asiakirjoja, joilla osoitetaan suunnitellun oleskelun tarkoitus ja edellytykset ja hän pystyy osoittamaan, että hänellä on toimeentuloon tarvittavat varat, kun otetaan huomioon sekä suunnitellun oleskelun kesto että lähtömaahan paluu tai kauttakulkumatka sellaiseen kolmanteen maahan, jonne hänen pääsynsä on varmistettu, tai että hän pystyy laillisesti hankkimaan nämä varat;
4) häntä ei ole määrätty maahantulokieltoon; ja
5) hänen ei katsota vaarantavan yleistä järjestystä ja turvallisuutta, kansanterveyttä tai Suomen kansainvälisiä suhteita.

3.3. Oleskeluluvan myöntämisen yleisten edellytysten arviointi

Harkittaessa oleskeluluvan myöntämistä perhesiteen perusteella tulee varmistua siitä, että hakija täyttää perhesiteeseen liittyvien edellytysten lisäksi ulkomaalaislain 36 §:ssä säädetyt oleskeluluvan myöntämisen yleiset edellytykset.

Lähtökohtaisesti luvan epäämisen perusteena olevat kielteiset tekijät liittyvät oleskelulupaa hakevaan henkilöön. Merkitystä voi kuitenkin olla myös perheenkokoajaan liittyvillä seikoilla. Oleskelulupa perhesiteen perusteella voidaan 1.8.2010 lähtien vireille laitettujen hakemusten osalta jättää myöntämättä ulkomaalaislain 36 §:n 3 momentin (549/2010) perusteella, jos on perusteltua aihetta epäillä perheenkokoajan saaneen oleskelulupansa maahantuloa tai maassa oleskelua koskevia säännöksiä kiertämällä antamalla vääriä tietoja henkilöllisyydestään tai perhesuhteistaan.[19] Perheenjäsenelle tai muulle omaiselle ei pääsääntöisesti myöskään myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella, jos esimerkiksi Suomessa asuvaa perheenkokoajaa vastaan on vireillä maasta poistamismenettely tai hän on syyllistynyt vakavaan rikokseen ja suorittaa vankeustuomiota.

3.3.1. Yleinen järjestys tai turvallisuus, kansanterveys ja Suomen kansainväliset suhteet

Ulkomaalaislain 36 §:n 1 momentin mukaan oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, jos ulkomaalaisen katsotaan vaarantavan yleistä järjestystä tai turvallisuutta, kansanterveyttä taikka Suomen kansainvälisiä suhteita. Kansanterveyden vaarantaminen ei kuitenkaan estä jatkoluvan myöntämistä, jos luvan myöntämisen edellytykset ovat muutoin olemassa. Kansainvälisten suhteiden vaarantaminen ei kuitenkaan estä oleskeluluvan myöntämistä perhesiteen perusteella tai oleskeluluvan myöntämistä ulkomaalaiselle, jolle on unionin jäsenvaltiossa myönnetty pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskelulupa.

Hallituksen esityksen (28/2003 vp) mukaan yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen katsotaan kuuluvan kaikki se, jolla pyritään takaamaan yhteiskunnan jäsenille turvallinen ja viihtyisä elin- ja toimintaympäristö, torjumaan ja selvittämään rikoksia sekä oikeudenloukkauksia että ennaltaehkäisemään ja poistamaan häiriöitä.[20] Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden käsite voi vaihdella valtiosta toiseen ja olla erilainen eri ajanjaksoina samankin valtion sisällä. Tämän vuoksi kansallisille

[19] 1.8.2010 lähtien vireille tulleisiin hakemuksiin sovelletaan ulkomaalaislain 36 § 3 momenttia. Sitä ennen vireille tulleita hakemuksia arvioidaan ulkomaalaislain 36 §:n 2 momentin ja 47 §:n 5 momentin perusteella. (Ks. KHO 18.6.2010 taltio 1528.)

[20] Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle ulkomaalaislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 28/2003 vp) s. 138

viranomaisille on jätetty tietty harkintavalta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden määrittelyssä.

Oleskelulupaa ei voida evätä pelkästään rikollisuuden yleisestäviin näkökohtiin vetoamalla. Oleskeluluvan epääminen on kyettävä perustelemaan yksittäiseen tapaukseen liittyvillä seikoilla. Asianomaisen yksilön käyttäytymisen on muodostettava todellinen, välitön ja riittävän vakava uhka, joka vaikuttaa johonkin yhteiskunnan olennaiseen etuun. Oleskeluluvan epäämisen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden perusteella on oltava ulkomaalaislain 5 §:ssä ja hallintolain 6 §:ssä säännellyn suhteellisuusperiaatteen mukaista eli oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään.

Suojelupoliisi on lausunnonantajana lupahallintoasioissa lakisääteisen toimialansa ja tehtäviensä puolesta (Laki poliisin hallinnosta[21] 10 § (497/2009) ja asetus poliisin hallinnosta[22] 8 §:n (183/1998) 1 momentti) velvollinen kiinnittämään huomiota sellaisiin seikkoihin, joilla voi olla merkitystä valtakunnan sisäisen tai ulkoisen turvallisuuden kannalta. Tässä tarkoituksessa suojelupoliisi antaa pyydettäessä lausuntoja esimerkiksi Maahanmuuttovirastolle oleskelulupa-, turvapaikka-, kiintiöpakolais-, perheenyhdistämis- sekä kansalaisuusasioissa.

Jos suojelupoliisi ei puolla oleskeluluvan myöntämistä, Maahanmuuttovirasto ei lähtökohtaisesti myönnä lupaa. Päätöksen perusteluissa mainitaan suojelupoliisin lausunto, sikäli kuin kielteinen päätös perustuu siihen. Perusteluihin kirjataan myös lyhyt maininta siitä, jos suojelupoliisi on esittänyt Maahanmuuttovirastolle kielteisen lausunnon perusteena olevat tiedot tai asiakirjat. Päätöksiä perusteltaessa otetaan huomioon, että suojelupoliisin lausuntoon tai muuhun asiakirjaan sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain[23] 24 §:n 1 momentin 9 kohdan nojalla. Asianosaisella tai hänen asiamiehellään ei pääsääntöisesti ole oikeutta saada tietoa suojelupoliisin lausunnon perusteluista.[24]

---

[21] Laki poliisin hallinnosta 110/1992

[22] Asetus poliisin hallinnosta 158/1996

[23] Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999
Lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 9 kohdan mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä, suojelupoliisin ja muiden viranomaisten asiakirjat, jotka koskevat valtion turvallisuuden ylläpitämistä, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen niistä ei vaaranna valtion turvallisuutta.
Suojelupoliisin hallussa olevat asiakirjat ja tiedot ovat säännönmukaisesti sellaisia, joiden antaminen saattaa vahingoittaa valtion turvallisuutta, eikä asiakirjoja tai tietoja tämän vuoksi pääsääntöisesti luovuteta henkilöille.

[24] Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 11 §:ssä säädetään asianosaisen oikeudesta tiedonsaantiin. Pykälän 1 momentin mukaan hakijalla, valittajalla sekä muulla, jonka oikeutta, etua tai velvollisuutta asia koskee (asianosainen), on oikeus saada asiaa käsittelevältä tai käsitelleeltä viranomaiselta tieto muunkin kuin julkisen asiakirjan sisällöstä, joka voi tai on voinut vaikuttaa hänen asiansa käsittelyyn. Lain 11 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan asianosaisella, hänen edustajallaan ja avustajallaan ei ole edellä 1 momentissa tarkoitettua oikeutta asiakirjaan, josta tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua taikka lapsen etua tai muuta erittäin tärkeätä yksityistä etua.
Korkein hallinto-oikeus on vuosikirjaratkaisuissaan KHO 2007:47 ja KHO 2007:48, joissa kyse oli viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:n 2 momentin nojalla myös asianosaisilta salassa pidettävistä, Suojelupoliisin oleskelulupahakemuksia koskevien lausuntojensa perusteena käyttämistä tiedoista, todennut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenevän, että kansallisen turvallisuuden nimissä salassa pidettäväksi määrätyn aineiston jääminen asianosaisjulkisuuden ulkopuolelle ei sinänsä ole ihmisoikeussopimuksen vastaista. Tällaisessa tilanteessa toimivaltaisen tuomioistuimen on kuitenkin voitava perehtyä asianosaiselta salattuun aineistoon sen arvioimiseksi, onko salaamiselle ja asianosaisjulkisuuden ulkopuolelle jääneen aineiston nojalla tehdyille johtopäätöksille ollut perusteita. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan ihmisoikeussopimuksen 13

Heille varataan kuitenkin ennen päätöksentekoa tilaisuus tulla kuulluksi suojelupoliisin lausunnon johdosta. Päätöksen perusteluista ja lainkohdista on myös käytävä ilmi, että lausunto on salassa pidettävä julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 9 kohdan nojalla.

Maahanmuuttovirasto voi harkintansa mukaan pyytää oleskelulupahakemuksen liitteeksi hakijaa ja poikkeuksellisesti myös perheenkokoajaa koskevat rikosrekisteriotteet sekä muuta selvitystä rikoksista, joihin hän on syyllistynyt/he ovat syyllistyneet tai hänen/heidän epäillään syyllistyneen Suomessa tai ulkomailla sekä selvitystä tuomituista rangaistuksista ja niiden suorittamisesta. Selvitykset pyydetään aina tilanteissa, joissa hakemuslomakkeeseen on asianomaiseen kohtaan merkitty, että hakija on syyllistynyt rikoksiin Suomessa tai ulkomailla tai Maahanmuuttoviraston tietoon on muutoin tullut, että henkilö on syyllistynyt rikoksiin. Maahanmuuttovirasto voi tapauskohtaisesti pyytää myös keskusrikospoliisilta lausunnon hakijasta.

Harkittaessa oleskeluluvan epäämistä yleisen järjestyksen tai turvallisuuden vaarantumisen vuoksi voidaan tapauskohtaisesti ottaa huomioon ulkomaalaislain 148 ja 149 §:issä säädetyt käännyttämisen ja maasta karkottamisen perusteet. Oleskelulupaa ei myönnetä, jos oleskeluluvan hakijan kohdalla täyttyisivät maasta poistamisen edellytykset, eikä tapauksessa suoritettava kokonaisharkintakaan johtaisi maasta poistamisesta luopumiseen. Ulkomaalaislain 146 §:n 1 momentissa, joka koskee maasta poistamispäätöksiä tehtäessä suoritettavaa kokonaisharkintaa, todetaan, että harkinnassa on erityisesti kiinnitettävä huomiota lapsen etuun ja perhe-elämän suojaan. Harkinnassa muutoin huomioon otettavia seikkoja ovat ainakin ulkomaalaisen maassa oleskelun pituus ja tarkoitus sekä ulkomaalaiselle myönnetyn oleskeluluvan luonne, hänen siteensä Suomeen sekä hänen perheeseen liittyvät, kulttuuriset ja sosiaaliset siteensä kotimaahan. Jos käännyttäminen tai maasta karkottaminen taikka siihen liittyvä maahantulokielto perustuisi ulkomaalaisen rikolliseen toimintaan, on otettava huomioon teon vakavuus sekä yleiselle tai yksityiselle turvallisuudelle aiheutunut haitta, vahinko tai vaara.

Hallituksen esityksessä (HE 28/2003 vp) viitataan kansanterveyden osalta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden direktiivin (64/221/ETY) 4 artiklan 1 kohtaan, jossa todetaan, että muun muassa eräät taudit voivat olla perusteena alueelle pääsyn estämiselle tai ensimmäisen oleskeluluvan epäämiselle. Direktiivin liitteenä on lista kansanterveyttä uhkaavista taudeista.[25] Direktiivi on sittemmin kumottu ns. vapaan

---

artiklan samoin kuin Suomen perustuslain 21 §:n mukaisten vaatimusten täyttämiseksi on hallintotuomioistuinten, tavallisesti hallinto-oikeuksien, tehtävänä tutkia, onko yksilön oikeuksien, tässä asiassa lähinnä perhe-elämän suojan, sekä yleisen edun, eli yleisen järjestyksen ja valtion turvallisuuden, välillä asiassa saavutettu oikeudenmukainen tasapaino.

[25] Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle ulkomaalaislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 28/2003 vp) s. 138. Ks. myös Neuvoston direktiivi 64/221/ETY, annettu 25 päivänä helmikuuta 1964, ulkomaalaisten liikkumista ja oleskelua koskevien, yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen sekä kansanterveyteen perustuvien erityistoimenpiteiden yhteensovittamisesta. Direktiivin liitteessä on lueteltu taudit, jotka saattavat vaarantaa kansanterveyden ja taudit ja vammat, jotka saattavat uhata yleistä järjestystä ja turvallisuutta. A. Taudit, jotka saattavat vaarantaa kansanterveyden: 1. Taudit, jotka kuuluvat Maailman terveysjärjestön 25 päivänä toukokuuta 1951 antamassa kansainvälisessä terveysasetuksessa N:o 2 lueteltuihin karanteenin alaisiin tauteihin; 2. Aktiivisessa vaiheessa oleva tai kehittymisen merkkejä osoittava hengityselinten tuberkuloosi; 3. Syfilis; 4. Muut infektiotaudit tai tarttuvat loistaudit, jos niistä säädetään vastaanottavan maan kansalaisten suojelemiseksi annetuissa säädöksissä.

liikkuvuuden direktiivillä (2004/38/EY), jonka 29 artiklassa säädetään kansanterveydestä. Direktiivissä ei ole liitettä, jossa lueteltaisiin nimenomaisesti kyseeseen tulevat taudit, mutta säädöskohdassa viitataan kuitenkin samoihin Maailman terveysjärjestön määrittelemiin epidemianluonteisiin ja muihin tarttuviin tauteihin kuin mitä kumotun direktiivin liitteessä aiemmin oli.[26]

Ulkomaalaislain 36 §:n painoarvo voi olla erilainen riippuen siitä, onko kyseessä ensimmäistä oleskelulupaa hakeva vai jo maassa pidemmän aikaa oleskellut hakija ja onko hänellä määräaikainen (tilapäinen tai jatkuva) tai pysyvä oleskelulupa.[27]

Vapaan liikkuvuuden direktiivin 27 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat rajoittaa unionin kansalaisen tai hänen perheenjäsentensä, näiden kansalaisuudesta riippumatta, vapaata liikkuvuutta ja oleskelua yleiseen järjestykseen tai yleiseen turvallisuuteen taikka kansanterveyteen liittyvistä syistä. Direktiivin 29 artiklan 2 kohdassa taas säädetään, että taudit, jotka ilmenevät saapumista seuraavien kolmen kuukauden jälkeen, eivät saa olla perusteena alueelta karkottamiselle.

Edellä esitetystä yhteisön sääntelystä ilmenee periaate, että kansanterveyden vaarantamista ei sallita perusteeksi henkilön oleskelun epäämiseksi jäsenvaltiossa jo jonkin aikaa kestäneen oleskelun jälkeen. Pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskelulupaan oikeutetut ovat oleskelleet jäsenvaltion alueella jo viisi vuotta.

Yhteisön sääntelyssä omaksuttu näkökulma on perusteltu kolmannen maan kansalaisen oikeusaseman lähentämiseksi unionin kansalaisten oikeusasemaan. Oleskeluoikeuden pysyvyys ja jatkuvuus tulee taata jäsenvaltioissa. Kansanterveyttä vaarantavan taudin saaminen ei välttämättä myöskään riipu henkilön omista toimista. Siten kolmannen maan kansalaisen jo asettauduttua jäsenvaltioon oleskeluluvan uusimisen epääminen kansanterveyden vaarantamisen perusteella olisi kohtuutonta.[28]

B. Taudit ja vammat, jotka saattavat uhata yleistä järjestystä ja turvallisuutta: 1. Riippuvuus huumausaineista; 2. Vakava mielenterveyden häiriö; pysyvä psykoottinen häiriö, johon liittyy kiihtymystä, delirium, aistinharhoja tai sekavuutta.

[26] Ks. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/38/EY, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2004, Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella. Direktiivin 29 artikla koskee kansanterveyttä: 1. Vain sellaisen taudin perusteella, joka on jokin Maailman terveysjärjestön asiaankuuluvissa asiakirjoissa määritelty, mahdollisesti epidemian aiheuttava tauti tai muu tarttuva tauti tai tarttuva loistauti, ovat vapaata liikkuvuutta rajoittavat toimenpiteet oikeutettuja, edellyttäen, että näistä taudeista säädetään suojaa koskevissa säännöksissä, joita sovelletaan vastaanottavan jäsenvaltion kansalaisiin. 2. Taudit, jotka ilmenevät saapumista seuraavien kolmen kuukauden jälkeen, eivät saa olla perusteena alueelta karkottamiselle. 3. Jäsenvaltio voi, jos se näyttää selvästi tarpeelliselta, kolmen kuukauden kuluessa saapumispäivästä vaatia, että oleskeluun oikeutetuille tehdään maksuton lääkärintarkastus sen toteamiseksi, ettei heillä ole mitään 1 kohdassa tarkoitetuista taudeista. Tällaisia lääkärintarkastuksia ei saa vaatia suoritettavaksi järjestelmällisesti kaikille hakijoille.

[27] Ks. HE 94/2006, s. 26 - 27, 36 §:n yksityiskohtaiset perustelut.

[28] Ks. HE 94/2006, s. 26 - 27, 36 §:n yksityiskohtaiset perustelut.

3.3.2. Maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen

Ulkomaalaislain 36 §:n 2 momentin mukaan oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, jos on perusteltua aihetta epäillä ulkomaalaisen tarkoituksena olevan maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen.

Hallituksen esityksen (28/2003 vp) mukaan laiton maahanmuutto tarkoittaa yhä useammin laillisten maahantulokeinojen väärinkäyttöä. Viisumia ja oleskelulupaa haetaan perusteella, joka ei vastaa maahantulon todellista tarkoitusta. Viisumivapausaikaa käytetään laittomaan työntekoon. Myös turvapaikkamenettelyä voidaan käyttää väärin. Näennäisesti laillinen maahantulotapa saadaan aikaan salaamalla viranomaiselta maahantulon todellinen tarkoitus ja antamalla asiaan liittyviä vääriä tietoja mukaan lukien asiakirjaväärennykset. Maahantulosäännösten kiertämistä laillisia maahantulokeinoja väärinkäyttämällä voidaan kutsua myös näennäisesti lailliseksi maahanmuutoksi. Tehokas ulkorajavalvonta, yhteistyö kuljetusyhtiöiden sekä lähtö- ja kauttakulkumaiden kanssa on johtanut ja johtaa enenevässä määrin siihen, että laiton maahantulo käy yhä vaikeammaksi. Tämän vuoksi myös laittoman maahantulon järjestäminen tapahtuu entistä useammin muodollisesti laillista menettelyä (esimerkiksi liikemiesviisumit, opiskelija-asema, lumeavioliitot) käyttäen todellinen maahantulon tarkoitus salaamalla.[29]

Ulkomaalaislain 36 §:n 3 momentin (549/2010), jota sovelletaan 1.8.2010 lähtien vireille laitettuihin hakemuksiin, mukaan oleskelulupa perhesiteen perusteella voidaan jättää myöntämättä, jos on perusteltua aihetta epäillä perheenkokoajan saaneen oleskelulupansa maahantuloa tai maassa oleskelua koskevia säännöksiä kiertämällä antamalla vääriä tietoja henkilöllisyydestään tai perhesuhteistaan.

Hallituksen esityksen (240/2009 vp, s. 37–38) mukaan säännös tulisi sovellettavaksi, kun on perusteltua aihetta epäillä, että perheenkokoaja ei olisi saanut oleskelulupaansa ilman että hän on antanut oman oleskelulupahakemuksensa yhteydessä tarkoituksellisesti henkilöllisyyttään tai perhesuhteitaan koskevia vääriä tietoja tai jättänyt kertomatta tietoja henkilöllisyydestään tai perhesuhteistaan, mutta jonka oleskeluluvan peruuttaminen tai maasta poistaminen ei kokonaisharkinnan perusteella ole mahdollista.

Hallituksen esityksessä on esimerkinomaisesti mainittu kolme mahdollista soveltamistilannetta: 1) perheenkokoaja on alun perin saanut oman oleskelulupansa Suomessa asuvan ulkomaalaisen alaikäisenä ja naimattomana lapsena, ja Suomeen tultuaan hän ilmoittaakin olevansa täysi-ikäinen ja hakevansa oleskelulupaa perhesiteen perusteella kotimaahan jääneelle puolisolleen; 2) perheenkokoajana toimii Suomeen yksin tullut alaikäinen, joka on saanut oleskeluluvan yksilöllisen inhimillisen syyn vuoksi ulkomaalaislain 52 §:n perusteella ja joka hakee oleskeluluvan saatuaan lupaa vanhemmilleen, joiden oli kertonut oman lupahakemuksensa yhteydessä kuolleen tai kadonneen, mutta joiden olinpaikka onkin ollut koko ajan tiedossa; 3) kun oleskelulupa on myönnetty haavoittuvassa asemassa olevalle naiselle, joka hakee oleskeluluvan saatuaan lupaa aviomiehelleen, vaikka hän on itse saanut oman oleskelulupansa sillä perusteella, että hänellä ei ole kotimaassaan ketään, jonka luokse hän voisi turvallisesti palata.

Hallituksen esityksen mukaan harkinnassa voitaisiin hyödyntää perheenkokoajan aiemmin oman oleskelulupa-asiansa yhteydessä antamia tietoja. Erityisesti turvapaikkatutkinnassa kerätään tarkat tiedot turvapaikanhakijan perheenjäsenistä

[29] Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle ulkomaalaislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 28/2003 vp) s. 138

ja muista omaisista. Oleskelulupaa tai kansainvälistä suojelua hakevalle tulisi jo hakemusvaiheessa kertoa, että väärien tietojen antaminen voi vaikuttaa myöhemmin kielteisesti perheenyhdistämismahdollisuuteen. Oleskelulupa voitaisiin jättää myöntämättä maahantulosäännösten kiertämisen perusteella, vaikka itse perhesuhteen aitoutta ei kyseenalaistettaisikaan. Kussakin tapauksessa tulisi kuitenkin ottaa huomioon ulkomaalaisen kokonaistilanne ulkomaalaislain 66 a §:n mukaisesti. Päätöksenteossa tulee lisäksi aina huomioida Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet. Kaikessa alaikäistä koskevassa päätöksenteossa tulee kiinnittää huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin siten kuten ulkomaalaislain 6 §:ssä säädetään. Lapsen kuulemisessa tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa. Päätöksenteossa tulee huomioida, edellyttääkö lapsen oikeus perhe-elämään oleskeluluvan myöntämistä Suomeen vai voiko perhe-elämää viettää jossakin toisessa maassa.

Perustusvaliokunta lausunnossaan (16/2010 vp) sekä hallintovaliokunta mietinnössään (5/2010 vp) tähdensivät, että mikä tahansa väärä tieto ei saa johtaa perheenjäsenen oleskeluluvan epäämiseen. Valiokunnat korostivat, että säännöstä tulee soveltaa vain sellaisiin tapauksiin, joissa perheenkokoaja on valehdellut olennaisella tavalla perhesidetiedoistaan oleskeluluvan saadakseen.

Tapausten yhteydessä tulee myös harkittavaksi, voidaanko perheenkokoajan oleskelulupa peruuttaa ulkomaalaislain 58 §:n 4 momentin perusteella.[30]

Myös perheenyhdistämisdirektiivin (2003/86/EY) 16 artiklassa on lueteltu useita maahantulosäännösten kiertämiseen liittyviä oleskelulupahakemuksen hylkäämisperusteita, joista voidaan saada tulkinta-apua ulkomaalaislain säännöksiä sovellettaessa.[31]

---

[30] Ks. HE 240/2009 vp, s. 37-38

[31] Ks. Neuvoston direktiivi 2003/86/EY, annettu 22 päivänä syyskuuta 2003, oikeudesta perheenyhdistämiseen, Direktiivin 16 artikla:

1. Jäsenvaltiot voivat hylätä perheenyhdistämistä varten tehdyn maahantuloa ja maassaoleskelua koskevan hakemuksen tai tarvittaessa peruuttaa perheenjäsenen oleskeluluvan tai olla jatkamatta sen voimassaoloa seuraavissa tapauksissa: a) jos tässä direktiivissä asetetut edellytykset eivät täyty tai eivät enää täyty. Jollei perheenkokoajalla oleskeluluvan voimassaolon jatkamista hakiessaan ole riittävästi tuloja ja varoja ilman, että hänen on 7 artiklan 1 kohdan c alakohdan mukaisesti turvauduttava kyseisen jäsenvaltion sosiaalihuolto-järjestelmään, jäsenvaltion on otettava huomioon perheenjäsenten osuus kotitalouden tuloista; b) jos perheenkokoaja ja perheenjäsen tai perheenjäsenet eivät elä tai eivät enää elä todellisessa avioliitossa tai perhesuhteessa; c) jos todetaan, että perheenkokoaja tai hänen kanssaan avioliitonomaisissa olosuhteissa elävä henkilö on avioliitossa tai pysyvässä suhteessa toisen henkilön kanssa.
2. Jäsenvaltiot voivat hylätä perheenyhdistämistä varten tehdyn maahantuloa ja maassaoleskelua koskevan hakemuksen tai peruuttaa perheenjäsenen oleskeluluvan tai olla jatkamatta sen voimassaoloa myös, jos käy ilmi: a) että on käytetty vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, vääriä tai väärennettyjä asiakirjoja tai tehty muunlainen petos tai käytetty muita laittomia keinoja; b) että avioliitto on solmittu, avioliitonomaiset olosuhteet perustettu tai adoptio tehty yksinomaan sitä varten, että asianomainen henkilö voisi tulla jäsenvaltioon tai oleskella siellä. Laatiessaan tähän kohtaan liittyvää arviota jäsenvaltiot voivat ottaa erityisesti huomioon sen, että avioliitto on solmittu, avioliitonomaiset olosuhteet perustettu tai adoptio tehty sen jälkeen, kun perheenkokoajalle oli myönnetty oleskelulupa.
3. Jäsenvaltiot voivat myös peruuttaa perheenjäsenen oleskeluluvan tai olla jatkamatta sen voimassaoloa, jos perheenkokoajan oleskelu päättyy ja perheenjäsenellä ei vielä ole oikeutta erilliseen oleskelulupaan 15 artiklan nojalla.

3.4. Harkinta perhesiteen perusteella tehdyn hakemuksen yhteydessä

Ulkomaalaislain 66 a §:n mukaan, kun oleskelulupaa on haettu perhesiteen perusteella, luvan myöntämättä jättämistä harkittaessa on otettava huomioon ulkomaalaisen perhesiteiden luonne ja kiinteys, hänen maassa oleskelunsa pituus sekä hänen perheeseen liittyvät, kulttuuriset ja sosiaaliset siteensä kotimaahan. Sama koskee harkintaa päätettäessä perhesiteen perusteella myönnetyn oleskeluluvan peruuttamisesta taikka perheenkokoajan tai hänen perheenjäsenensä maastapoistamisesta.

Ulkomaalaislain 66 a §:ssä mainitut seikat (ulkomaalaisen perhesiteiden luonne ja kiinteys, hänen maassa oleskelunsa pituus sekä hänen perheeseen liittyvät, kulttuuriset ja sosiaaliset siteensä kotimaahan) otetaan huomioon ensimmäisen oleskeluluvan tai jatko-oleskeluluvan myöntämättä jättämistä harkittaessa vielä sen jälkeen, kun muiden oleskeluluvan edellytysten arvioinnin jälkeen oltaisiin päätymässä oleskeluluvan myöntämättä jättämiseen. Vaikka oleskelulupaa oltaisiin muutoin epäämässä, voi luvan myöntäminen osoittautua perustelluksi ulkomaalaislain 66 a §:n mukaisen harkinnan seurauksena.[32]

4. Muu lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset

Päätösharkinnassa tulee ottaa huomioon ulkomaalaislain säännösten ja oikeuskäytännön lisäksi perustuslain ja hallintolain säännökset, soveltuvin osin EU-lainsäädäntö, kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja ihmisoikeusvalituselinten ratkaisukäytäntö sekä muut kansainväliset sopimukset. Päätösharkinnan tulee olla ihmis- ja perusoikeusmyönteistä, eikä ulkomaalaisen oikeuksia saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä. Päätösharkinnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun.

4.1. Suomen perustuslaki

Suomen perustuslain[33] 9 §:n 4 momentin mukaan ulkomaalaisen oikeudesta tulla Suomeen ja oleskella maassa säädetään lailla. Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu ja 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

4.2. Hallintolaki

Vaikka ulkomaalaislakiin sisältyy menettelyä koskevia erityissäännöksiä, sovelletaan hallintoasian käsittelyssä niiden ohella yleislakina hallintolakia. Ulkomaalaislain 4 §:n mukaan tässä laissa tarkoitettujen asioiden käsittelyssä noudatetaan hallintolakia[34], jollei laissa erikseen toisin säädetä. Siten hallintolain toisen luvun mukaisia hallinnon oikeusperiaatteita: yhdenvertaisuusperiaate, tarkoitussidonnaisuusperiaate, objektiviteettiperiaate, suhteellisuusperiaate ja luottamuksensuojan periaate noudatetaan myös perhesideasioita käsiteltäessä.

---

4. Jäsenvaltiot voivat suorittaa tapauskohtaisia tarkastuksia, jos on olemassa perusteltu syy olettaa, että on tehty petos taikka avioliitto, avioliitonomaiset olosuhteet tai adoptio on toteutettu harhautustarkoituksessa 2 kohdan mukaisesti. Tapauskohtaisia tarkastuksia voidaan suorittaa myös perheenjäsenten oleskelulupien voimassaolon jatkamisen yhteydessä.

[32] Ks. HE 198/2005 vp s. 16

[33] Suomen perustuslaki (731/1999)

[34] Hallintolaki 434/2003

4.3. Euroopan unionin oikeus

Euroopan unionin perusoikeuskirjan[35] 5 artiklan 3 kohdassa on nimenomainen ihmiskaupan kielto. Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklassa todetaan jokaisella olevan oikeus siihen, että hänen yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiaan sekä viestejään kunnioitetaan.

Euroopan unionissa on annettu myös muita säännöksiä, joilla voi olla merkitystä perhesiteen perusteella myönnettäviä oleskelulupia koskevassa päätösharkinnassa. Tällaisia säännöksiä ovat esimerkiksi:

Euroopan unionin neuvoston direktiivi oikeudesta perheenyhdistämiseen[36] (2003/86/EY, EYVL N:o L 251, 3.10.2003, s. 12);

Euroopan unionin neuvoston päätöslauselma toimenpiteistä lumeavioliittojen estämiseksi[37] (EYVL C382, 16.12.1997, s. 1);

Euroopan unionin neuvoston päätöslauselma ilman huoltajaa tulevista kolmansien maiden alaikäisistä kansalaisista[38] (EYVL C221, 19.7.1997, s. 23);

Euroopan unionin neuvoston direktiivi oleskeluluvasta, joka myönnetään yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tekeville kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja (2004/81/EY)[39];

Euroopan unionin neuvoston direktiivi pitkään oleskelleiden kolmansien maiden kansalaisten asemasta (2003/109/EY)[40];

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella (2004/38/EY)[41]; ja

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelusta ja neuvoston puitepäätöksen 2002/629/YOS korvaamisesta (2011/36/EU)[42].

Myös unionioikeuden mukainen suhteellisuusperiaate on otettava huomioon perhesiteen perusteella tehtyjä oleskelulupahakemuksia ratkaistaessa.

---

35 Euroopan unionin perusoikeuskirja

36 Euroopan unionin neuvoston direktiivi oikeudesta perheenyhdistämiseen

37 Euroopan unionin neuvoston päätöslauselma toimenpiteistä lumeavioliittojen estämiseksi

38 Euroopan unionin neuvoston päätöslauselma ilman huoltajaa tulevista kolmansien maiden alaikäisistä kansalaisista

39 Euroopan unionin neuvoston direktiivi oleskeluluvasta, joka myönnetään yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tekeville kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja

40 Euroopan unionin neuvoston direktiivi pitkään oleskelleiden kolmansien maiden kansalaisten asemasta

41 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella

42 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta

4.4. Euroopan ihmisoikeussopimus

Euroopan ihmisoikeussopimuksen[43] (SopS 63/1999) 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen valvontaelinten ratkaisuissa on vahvistettu se periaate, että ulkomaalaisoikeudelliset toimenpiteet voivat merkitä 8 artiklan loukkausta silloin, kun toimenpiteellä on vaikutuksia perhe-elämän viettämiseen. Valvontaelinten ratkaisuista on johdettavissa selkeä metodi 8 artiklan soveltamisesta yksittäiseen tapaukseen. Ensin tutkitaan, onko kyseessä artiklan tarkoittama perhe-elämä. Tämän jälkeen tarkastellaan, onko kyseessä perhe-elämään puuttuminen sopimuksen tarkoittamalla tavalla. Sikäli kuin todetaan, että kyseessä on sopimuksen suojaama perhe-elämä ja sopimuksen tarkoittama puuttuminen perhe-elämään, siirrytään tarkastelemaan, onko tapauksessa 8 artiklan 2 kohdassa mainittuja erityisiä syitä, jotka oikeuttavat puuttumisen.

Vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan valtioilla ei kuitenkaan ole yleistä velvoitetta kunnioittaa aviopuolisoiden asuinpaikan osalta tekemää valintaa ja hyväksyä ei-kansalaisten puolisoiden maahanmuutto. Euroopan ihmisoikeus-tuomioistuin on ratkaisukäytännössään kiinnittänyt huomiota tosiasiallisen perhe-elämän ja siteiden olemassaolon lisäksi myös siihen, oliko perhe-elämä perustettu sellaiseen aikaan, jolloin asianomaiset tiesivät, että heistä jonkun asema maahanmuuttajana oli sellainen, että perhe-elämän jatkuvuus isäntämaassa oli alusta alkaen epävarmaa. Jos näin oli asia, ulkomaalaisen perheenjäsenen oleskelun estäminen perusti 8 artiklan rikkomisen vain erittäin poikkeuksellisissa olosuhteissa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 8 artiklaa koskevissa ulkomaalaisoikeu-dellisissa ratkaisuissa on useimmiten kysymys perhe-elämän suojasta maasta poistamistapauksissa. Erityisesti tapauksissa, joissa on kyse jo pitkään perheensä kanssa maassa oleskelleen ulkomaalaisen karkottamisesta, perhe-elämän suoja näyttäytyy eri valossa kuin arvioitaessa sitä, voidaanko ulkomailla oleskelevalle hakijalle myöntää oleskelulupa perhesiteen perusteella. Euroopan ihmisoikeus-tuomioistuimen oikeuskäytännöstä voidaan kuitenkin saada tulkinta-apua erityisesti perhe-elämän suojan minimitasoa arvioitaessa.[44]

4.5. Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen[45] (SopS 59-60/1991) 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

---

[43] Euroopan ihmisoikeussopimus

[44] Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö: HUDOC Collection

[45] Lapsen oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus (SopS 59-60/1991)

Sopimuksen 7 artiklan 1 kohdan mukaan lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen, ja hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.

Yleissopimuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista. Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 10 artiklan 1 kohdan mukaan sopimusvaltioille 9 artiklan 1 kohdassa asetettujen velvoitteiden mukaisesti on lapsen tai hänen vanhempiensa hakemukset, jotka koskevat sopimusvaltioon saapumista tai sieltä lähtemistä perheen jälleenyhdistämiseksi käsiteltävä myönteisesti, humaanisti ja kiireellisesti. Sopimusvaltiot takaavat lisäksi, että tällaisen hakemuksen esittämisestä ei ole epäedullisia seurauksia hakijoille, eikä heidän perheenjäsenilleen.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 12 artiklan mukaan sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

Yleissopimuksen 16 artiklassa todetaan, että lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti eikä hänen kunniaansa tai mainettansa saa laittomasti halventaa. Lapsella on oikeus lain suojaan tällaiselta puuttumiselta ja halventamiselta.

4.6. Pakolaisten oikeudellista asemaa koskeva vuoden 1951 yleissopimus ja vuoden 1967 pöytäkirja[46]

Käsikirjassa pakolaisaseman määrittämisen menettelyistä ja perusteista Pakolaisten oikeudellista asemaa koskevan vuoden 1951 yleissopimuksen (pakolaissopimus) ja vuoden 1967 pöytäkirjan mukaisesti todetaan, että vuoden 1951 yleissopimuksen hyväksyneen konferenssin päätösasiakirja suosittelee hallituksia tekemään tarvittavat toimenpiteet pakolaisen perheen suojelemiseksi siten, että huomio kiinnitetään erityisesti: 1) sen varmistamiseen, että pakolaisen perheen yhtenäisyys säilyy erityisesti tilanteissa, joissa perheenpää on täyttänyt tiettyyn maahan pääsemisen edellytykset, 2) alaikäisten pakolaisten suojeluun, erityisesti yksin maahan saapuvien lasten ja tyttöjen, kiinnittäen erityisesti huomiota huoltajuuteen ja adoptioon.[47] Jos perheenpää täyttää määritelmän tunnusmerkit, hänen perheenjäsenelleen myönnetään yleensä pakolaisasema perheen yhtenäisyyden periaatteen mukaisesti. On kuitenkin selvää, ettei pakolaisasemaa pitäisi myöntää muulle perheenjäsenelle, jos pakolaisasema on ristiriidassa hänen henkilökohtaisen oikeusasemansa kanssa.[48]

Vähimmäisedellytys sille, ketkä perheenjäsenistä voivat hyötyä perheen yhtenäisyyden periaatteesta, on se, että mukaan luetaan puoliso ja alaikäiset

[46] Pakolaissopimus (SopS 77/1968)

[47] Ks. Käsikirja pakolaisaseman määrittämisen menettelyistä ja perusteista s. 47, kappale 182

[48] Ks. Käsikirja pakolaisaseman määrittämisen menettelyistä ja perusteista s. 47, kappale 184

lapset. Käytännössä muut perheenjäsenet (vrt. ulkomaalaislain mukaan muut omaiset), kuten pakolaisen ikääntyneet vanhemmat, otetaan huomioon, jos he kuuluvat samaan talouteen. Perheen yhtenäisyyden periaatetta ei sovelleta vain tapauksissa, jolloin kaikki perheen jäsenet tulevat pakolaisiksi yhtä aikaa. Sitä sovelletaan myös tapauksiin, joissa perheyhteys on väliaikaisesti särkynyt sen vuoksi, että yksi tai useampi perheenjäsen on paennut.[49]

4.7. Muut kansainväliset sopimukset

Perhe-elämää suojataan myös muissa Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa. Yhdistyneiden Kansakuntien yleismaailmallisen ihmisoikeus-julistuksen[50] 12 artiklan mukaan älköön mielivaltaisesti puututtako kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon älköönkä loukattako kenenkään kunniaa ja mainetta. Jokaisella on oikeus lain suojaan sellaista puuttumista tai loukkausta vastaan. Ihmisoikeusjulistuksen 16 artiklan mukaan täysi-ikäisillä miehillä ja naisilla on oikeus solmia avioliitto ja perustaa perhe ilman minkäänlaisia rodusta, kansalaisuudesta tai uskonnosta johtuvia rajoituksia. Heillä on yhtäläiset oikeudet avioliittoon, avioliiton aikana ja sen purkamisen jälkeen. Avioliiton solmiminen tapahtukoon vain tulevien aviopuolisoiden vapaasta ja täydestä suostumuksesta. Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan.

Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen[51] (SopS 8/1976) 23 artiklan mukaan perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustavaa laatua oleva yhteisö ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojeluun. Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen[52] (SopS 6/1976) 10 artiklan 1 kohdan mukaan suurin mahdollinen suojelu ja apu on annettava perheelle, joka on yhteiskunnan luonnollinen ja perustavaa laatua oleva yhteisö, varsinkin sen perustamista varten ja niin kauan kuin se on vastuussa vajaavaltaisten lasten huollosta ja kasvatuksesta. Avioliiton on perustuttava avioliittoon aikovien vapaaseen tahtoon.

Suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioliittoikää ja avioliittojen kirjaamista koskevassa yleissopimuksessa[53] (SopS 50/1964) korostetaan täyttä vapautta puolison valinnassa, lapsiavioliittojen poistamista ja nuorten tyttöjen ennen murrosikää tapahtuvien kihlausten kieltämistä. Sopimuksen 1 artiklan mukaan mitään avioliittoa ei voida laillisesti solmia ilman molempien osapuolten täyttä ja vapaaehtoista suostumusta, mikä heidän tulee henkilökohtaisesti ilmaista asianmukaisen julkisen ilmoituksen jälkeen ja vihkimään oikeutetun viranomaisen sekä todistajien läsnä ollessa, kuten laissa on säädetty. Tämän kuitenkaan estämättä toisen osapuolen ei tarvitse olla läsnä, jos vain toimivaltainen viranomainen on vakuuttunut siitä, että olosuhteet ovat poikkeukselliset ja että tämä osapuoli on toimivaltaisen viranomaisen edessä ja lain määräämällä tavalla ilmaissut suostumuksensa eikä ole sitä peruuttanut.

Sopimusvaltioiden tulee 2 artiklan mukaan ryhtyä lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin määritelläkseen vähimmäisavioiän. Tätä ikää nuorempi henkilö ei saa laillisesti solmia avioliittoa, paitsi milloin toimivaltainen viranomainen on painavista syistä

---

[49] Ks. Käsikirja pakolaisaseman määrittämisen menettelyistä ja perusteista s. 47-48, kappaleet 185-186

[50] YK:n yleismaailmallinen ihmisoikeusjulistus

[51] Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva sopimus (SopS 8/1976)

[52] Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva sopimus (SopS 7/1976)

[53] Suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioliittoikää ja avioliittojen kirjaamista koskeva yleissopimus (SopS 50/1964)

myöntänyt erivapauden ikään nähden avioliittoon aikovien puolisoiden etujen mukaisesti. Toimivaltaisen viranomaisen tulee 3 artiklan mukaan rekisteröidä kaikki avioliitot asianmukaisiin virallisiin rekistereihin.

4.8. Ihmiskauppaa koskevat säännökset

Ihmiskauppa on monien keskeisten ihmisoikeuksien vastaista. Euroopan ihmisoikeussopimuksen [54] 4 artikla sisältää orjuuden ja pakkotyön kiellon[55]. Muillakin sopimuksen artikloilla voi olla ihmiskaupan kannalta merkitystä. Euroopan neuvoston yleissopimuksessa ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta[56] on artiklassa 28 otettu huomioon myös perheenjäsenten ja todistajien suojelu.

Ihmiskauppaa koskevat rangaistussäännökset sisältävä laki rikoslain muuttamisesta[57] tuli voimaan 1.8.2004 (ks. rikoslain vapauteen kohdistuvia rikoksia koskevan 25 luvun 3 § ihmiskauppa ja 3 a § törkeä ihmiskauppa).

Ns. uhridirektiivin (2004/81/EY)[58] kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä ulkomaalaislakiin lisättiin säännökset ihmiskaupan uhreille myönnettävästä oleskeluluvasta (UlkL 52 a §). Ennen oleskeluluvan myöntämistä ihmiskaupan uhrille voidaan antaa harkinta-aika (UlkL 52 b §), jonka kuluessa uhri voi toipua kokemuksistaan. Myös perheenjäsenellä on mahdollisuus saada oleskelulupa Suomeen, jos uhrille on myönnetty jatkuva oleskelulupa.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelusta ja neuvoston puitepäätöksen 2002/629/YOS korvaamisesta (2011/36/EU) on annettu 5 päivänä huhtikuuta 2011[59]. Tällä direktiivillä otetaan käyttöön kaikille ihmiskaupan uhreille tarkoitettuja erityisiä suojelutoimia. Direktiivissä ei säädetä ihmiskaupan uhrien edellytyksistä oleskella jäsenvaltioiden alueella.

Myönnettäessä oleskelulupaa perhesiteen perusteella on päätösharkinnassa otettava huomioon myös ihmiskauppaan, erityisesti lapsi- ja naiskauppaan, liittyvät

---

[54] Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi - Euroopan ihmisoikeussopimus

[55] Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapauksen (Case of Siliadin v. France, ECHR 7/2005) lehdistötiedote: http://www.echr.coe.int/Eng/Press/2005/July/ChamberJudgmentSiliadinvFrance260705.htm. Tuomioistuin katsoi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 4 artiklaa (orjuuden ja pakkotyön kielto) rikotun.

[56] Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta - Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings, CETS No. 197
Tämän ohjeen voimaantulohetkellä eduskunnassa oli käsiteltävänä hallituksen esitys (HE 122/2011 vp) ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä ja laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä liiketoimintakiellosta annetun lain 3 §:n muuttamisesta.

[57] Laki rikoslain muuttamisesta 650/2004 ja Hallituksen esitys laiksi rikoslain muuttamisesta HE 34/2004
Näiden rangaistussäännösten taustalla ovat ns. Palermon yleissopimuksen (SopS 20/2004) lisäpöytäkirja ihmiskaupan, erityisesti naisten ja lasten kaupan ehkäisemisestä, torjumisesta ja rankaisemisesta sekä Euroopan unionin neuvoston puitepäätös ihmiskaupan torjunnasta (2002/629/YOS).
Kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastainen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus (ns. Palermon yleissopimus) SopS 20/2004 ja Palermon yleissopimuksen lisäpöytäkirja

[58] Euroopan unionin neuvoston direktiivi oleskeluluvasta, joka myönnetään yhteistyötä toimivaltaisten viranomaisten kanssa tekeville kolmansien maiden kansalaisille, jotka ovat ihmiskaupan uhreja

[59] Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta

ongelmat ja säännökset. Oleskelulupamenettelyä voidaan hyväksikäyttää ihmiskaupan yhteydessä. Lapsikaupan ehkäisemiseksi on ennen oleskeluluvan myöntämistä syytä varmistaa, ketkä ovat lapsen vanhempia ja onko lapsen matkustamiseen tai maasta muuttoon molempien huoltajien suostumus. Erityistä huomiota on kiinnitettävä niihin tapauksiin, joissa lapselle ei haeta oleskelulupaa samanaikaisesti hänen vanhempiensa kanssa, vaan joko yksin tai muiden aikuisten kanssa. Ihmiskaupan uhreja voidaan myös rekrytoida lume- ja pakkoavioliittojen kautta, mikä on otettava huomioon päätösharkinnassa. Turvapaikanhakijoiden osalta yksin maahan saapuneita alaikäisiä voidaan pitää erityisen haavoittuvana ryhmänä ihmiskaupan näkökulmasta. Turvapaikka-asiaa ja mahdollista perheenyhdistämistä koskevassa päätösharkinnassa on otettava huomioon, että lapsen vanhemmat tai sukulaiset ovat voineet osaltaan vaikuttaa uhriutumiseen.

Maahanmuuttovirasto ottaa ulkomaalaislain 210 §:n (886/2011)[60] nojalla ratkaistavakseen kaikki jatkolupahakemukset, joissa ulkomaalaiselle haetaan ensimmäistä oleskelulupaa sillä perusteella, että hän on joutunut tai hänen epäillään joutuneen ihmiskaupan uhriksi. Jos hakijan kohdalla on syytä epäillä hänen joutuneen edellä mainitun rikoksen uhriksi, vaikka hänelle haetaan oleskelulupaa jollain muulla perusteella, tulee poliisin ottaa yhteyttä Maahanmuuttovirastoon sen selvittämiseksi, ottaako virasto hakemuksen ratkaistavakseen.

5. Avioliiton, avoliiton, rekisteröidyn parisuhteen tai vakiintuneen suhteen perusteella myönnettävä oleskelulupa

5.1. Avioliitto

Ulkomaisen avioliiton tunnustamisesta on säädetty avioliittolaissa.[61] Ns. favor matrimonii –periaatteen mukaan ulkomailla asianmukaisesti solmittujen avioliittojen

[60] L:lla 886/2011 muutettu 210 § tulee voimaan 1.1.2014.

[61] Laki avioliittolain muuttamisesta (1226/2001)
Avioliittolain 115 §:n (1226/2001) mukaan avioliitto, johon nainen ja mies ovat menneet vieraassa valtiossa sen valtion viranomaisen edessä, on pätevä Suomessa, jos se on pätevä siinä valtiossa, jossa avioliitto solmittiin, tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisolla oli asuinpaikka tai jonka kansalainen hän oli avioliittoa solmittaessa. Avioliitto, jonka vieraan valtion diplomaattinen tai konsulivirkamies, vieraan valtion kirkollisen seurakunnan pappi taikka joku muu, jonka vieras valtio on oikeuttanut toimittamaan vihkimisiä vieraassa valtiossa, on päättänyt toisessa vieraassa valtiossa tai 113 §:ssä tarkoitetun luvan nojalla Suomessa, on Suomessa pätevä, jos se on pätevä siinä valtiossa, jota vihkijä edustaa, tai siinä valtiossa, jossa jommallakummalla puolisolla oli asuinpaikka tai jonka kansalainen hän oli avioliittoa solmittaessa.
Avioliittolain 116 §:n (1226/2001) mukaan avioliitto, joka on solmittu vieraassa valtiossa kihlakumppanin kuoltua tai ilman, että kihlakumppani oli vihittäessä henkilökohtaisesti saapuvilla, taikka joka on tullut solmituksi vain tosiasiallisin toimenpitein ilman vihkimistä tai muuta menettelyä, on Suomessa pätevä ainoastaan, jos: 1) se on pätevä 115 §:n 1 momentissa tarkoitetussa valtiossa; ja 2) avioliiton katsomiseen täällä päteväksi on erityistä syytä. Harkittaessa, onko 1 momentissa tarkoitettua avioliittoa pidettävä pätevänä, on erityisesti otettava huomioon kihlakumppanien yhteydet siihen valtioon, jossa avioliitto solmittiin, sekä puolisoiden yhteiselämän kestoaika.
Avioliittolain 117 §:n (1226/2001) mukaan avioliiton pätevyyttä koskeva asia voidaan tutkia Suomessa, jos puolisoiden avioeroa koskeva asia voitaisiin avioliittolain 119 §:n mukaan tutkia Suomessa. Jos jonkin asian ratkaisu riippuu siitä, onko avioliitto pätevä, Suomen viranomainen voi tutkia avioliiton pätevyyden tuon asian ratkaisemisen yhteydessä, vaikka viranomaisella ei 1 momentin mukaan olisi toimivaltaa.
Avioliittolain 118 §:n (1226/2001) mukaan tasavallan presidentti voi erittäin painavista syistä päättää, että vieraassa valtiossa solmittu avioliitto, jota 115 tai 116 §:n nojalla ei tunnusteta, on katsottava päteväksi Suomessa. Tätä koskevan hakemuksen voi tehdä kumpikin vihityistä taikka, jos jompikumpi on kuollut, hänen perillisensä.

pätevyydelle Suomessa ei ole syytä asettaa tiukkoja rajoituksia. Avioliittoa koskeva julkinen intressi ei useinkaan ole niin suuri, että toisessa valtiossa pätevä oikeussuhde olisi täällä jätettävä tunnustamatta. Kuitenkin avioliittolain 139 §:n 2 momentin (1226/2001) mukaan vieraan valtion lain säännös on jätettävä huomiotta, jos sen soveltaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen. Tähän säännökseen ja ns. ehdottomuus- eli ordre public –periaatteeseen voidaan vedota silloin, kun ulkomainen avioliitto on vieraassa valtiossa pätevä, mutta sen päteväksi katsominen täällä olisi kestämätöntä niiden perusarvojen kannalta, joita oma oikeusjärjestyksemme heijastaa ja ylläpitää.

5.1.1. Asiakirjaselvitykset, kuuleminen ja muu selvitys

Avioliitosta on ensisijaisesti esitettävä todisteeksi avioliittotodistus. Jos avioliitto on solmittu ulkomailla, on avioliittotodistukseen pääsääntöisesti hankittava Suomen edustuston legalisointi. Avioliiton tulee olla rekisteröity sekä Suomessa että ulkomaalaisen kotimaassa, sikäli ja siinä laajuudessa kuin se on Suomen tai muun maan lainsäädännön mukaan mahdollista.[62]

Jos avioliittoa ei tunnusteta vihkimisvaltiossa, mutta kylläkin puolison asuinpaikka- tai kansalaisuusvaltiossa, tulee puolisoiden hankkia tuosta valtiosta selvitys siitä, että avioliitto tunnustetaan siellä. Tällainen selvitys tarvitaan, kun väestötietojärjestelmään tehdään merkintä siitä, että asianomainen henkilö on avioliitossa.[63]

Todistusten ja muun asiakirjaselvityksen saaminen voi olla mahdotonta esimerkiksi yhteiskunnallisesta tilanteesta johtuvista syistä. Päätösharkinnassa voidaan ottaa huomioon muun muassa henkilökohtaisessa kuulemisessa saadut tiedot, hakijan ja perheenkokoajan mahdollisen aikaisemman hakemusprosessin aikana antamat tiedot ja tiedot, jotka ilmenevät mahdollisesta turvapaikkapuhuttelupöytäkirjasta.

Oleskelulupahakemusta käsiteltäessä on tarkistettava viranomaisrekistereistä, kuten väestötietojärjestelmästä, viisumirekisteristä ja rajavalvontarekisteristä ilmenevät tiedot.

Tapauskohtaisesti on syytä tarkistaa Suomen edustuston välityksellä kulloinkin kyseessä olevan maan viranomaisten rekistereistä tai muulla tavalla, onko avioliittoa rekisteröity kyseisessä maassa ja onko se kyseisen maan lakien mukaan pätevä ja virallinen (eikä esimerkiksi pelkästään uskonnollinen avioliitto). Edustuston avulla voidaan myös selvittää, pitävätkö hakemuksessa ilmoitetut tiedot paikkansa ja ovatko hakemuksen liitteeksi toimitetut asiakirjat aitoja. Edustustoa voidaan esimerkiksi pyytää tarkistamaan, onko puolison aiempi avioliitto päättynyt eroon tai toisen puolison kuolemaan, kuten hakemuksessa ja sen liitteissä on

---

[62] Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista (661/2009) 9 §, 13 § ja 17 §. Väestörekisterikeskuksesta tammikuussa 2011 saadun tiedon mukaan Suomessa asuvan ulkomaalaisen, jota koskevat tiedot on talletettu väestötietojärjestelmään, ulkomailla olevia henkilötunnuksettomia perheenjäseniä koskevia tietoja ei talleteta väestötietojärjestelmään ennen kuin he ovat saaneet oleskeluluvat ja henkilötunnukset Suomeen. Sen sijaan Suomen kansalaisen ulkomailla asuvaa henkilötunnuksetonta puolisoa tai lasta koskevat, lain 17 §:n 1 momentin 3 kohdassa mainitut tiedot voidaan tallettaa väestötietojärjestelmään.

[63] Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta (HE 44/2001 vp), s. 50. Vieraassa valtiossa solmitun avioliiton pätevyys osoitetaan ensisijaisesti esittämällä vihkimisvaltion viranomaisen antama todistus siellä tapahtuneesta vihkimisestä. Osoitukseksi pätevästä avioliitosta voidaan kuitenkin hyväksyä muunkinlainen riittävä selvitys.

ilmoitettu. Jos perheenkokoaja on kansainvälistä suojelua saanut henkilö, on edustustoa pyydettävä kiinnittämään erityistä huomiota siihen, että asian selvittäminen ei saa vaarantaa hakijan turvallisuutta.

Tapauskohtaisesti alkuperäinen todistus, esimerkiksi avioliitto-, avioero- tai kuolintodistus, voidaan lähettää Keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon aitoustutkimusta varten sen selvittämiseksi, onko siinä havaittavissa teknisiä muutoksia, väärennysmerkintöjä. Lisäksi asiakirjojen aitoutta voidaan pyrkiä selvittämään rajatarkastusviranomaisen ja Maahanmuuttoviraston maatietopalvelun avulla.

Ulkomaalaislain 64 §:n mukaan haettaessa oleskelulupaa perhesiteen perusteella hakijaa, perheenkokoajaa tai muuta omaista voidaan kuulla suullisesti maahantulon tai oleskeluluvan edellytysten selvittämiseksi. Maahanmuuttovirasto voi pyytää poliisia ja/tai Suomen edustustoa kuulemaan hakijaa ja perheenkokoajaa suullisesti esimerkiksi tilanteessa, jossa avioliiton aitoudesta ja puolisoiden tarkoituksesta viettää tosiasiallista perhe-elämää ei saada riittävää varmuutta asiakirjanäytön perusteella.

5.1.2. Lumeavioliitto

Ulkomaalaislaissa ja sen esitöissä ei ole määritelty lumeavioliittoa.[64] Lumeavioliitolla tai näennäisavioliitolla voidaan katsoa tarkoitettavan avioliittoa, joka on solmittu muodollisesti pätevästi ja puolisoiden vapaasta tahdosta, mutta muussa kuin perhe-elämän viettämisen tarkoituksessa. Avioliiton solmimisen todelliset motiivit voivat olla ainoastaan avioliiton osapuolten itsensä tiedossa tai vain toisen heistä tiedossa.

Myönnettäessä oleskelulupaa avioliiton (perhesiteen) perusteella on päätöksharkinnassa kiinnitettävä huomiota avioliiton sisältöön ja sen solmimismotiiveihin. Ulkomaalaislain 36 §:n 2 momentin mukaan oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, jos on perusteltua aihetta epäillä ulkomaalaisen tarkoituksena olevan maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen.[65]

Euroopan ihmisoikeussopimus ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö on otettava huomioon päätösharkinnassa. Sopimus suojaa riittävän läheistä, tosiasiallista perhe-elämää. Jos on perusteltua aihetta epäillä, että kyseessä on lumeavioliitto, ei kielteisellä päätöksellä kuitenkaan puututa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa mainittuun perhe-elämän suojaan, koska puolisoiden välillä ei ole todellista perhe-elämää, eikä sen suojaa vaativaa sidettä. Perhe-elämän kunnioittamisperiaate syrjäytyy ja ulkomaalaiselta voidaan evätä oleskelulupa siitä huolimatta, että se estää perhe-elämän viettämisen Suomessa.

---

[64] Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta (HE 44/2001 vp), s. 51. Hallituksen esityksessä todetaan ns. valtakirja-avioliittojen pätevyyden osalta, että jos esimerkiksi edustajan välityksellä solmittu avioliitto katsottaisiin päteväksi siitä riippumatta, oliko kihlakumppanilla painavaa syytä käyttää edustajaa ja hyväksyttävää yhteyttä siihen valtioon, missä vihkiminen toimitettiin, rohkaistaisiin niin sanottujen lumeavioliittojen eli muussa kuin perhe-elämän viettämisen tarkoituksessa päätettävien avioliittojen solmimista.

[65] Ks. KHO 30.12.2011, taltio 3901 (vuosikirjaratkaisu KHO 2011:116)

5.1.2.1. Euroopan unionin neuvoston päätöslauselma toimenpiteistä lumeavioliittojen estämiseksi

Yhteisöoikeudessa, Euroopan unionin neuvoston 4.12.1997 antamassa päätöslauselmassa toimenpiteistä lumeavioliittojen estämiseksi (97/C 382/01)[66] lumeavioliitolla tarkoitetaan avioliittoa, jonka jäsenvaltiossa vakituisesti oleskeleva Euroopan unionin kansalainen tai laillisesti jäsenvaltiossa oleskeleva kolmannen maan kansalainen solmii kolmannen maan kansalaisen kanssa yksinomaan kolmansien maiden kansalaisten maahanpääsyä ja oleskelua koskevien sääntöjen kiertämiseksi ja oleskeluluvan tai oleskeluoikeuden saamiseksi kolmannen maan kansalaiselle kyseisessä jäsenvaltiossa.

Päätöslauselman mukaan seikkoja, joiden perusteella voidaan olettaa, että avioliitto on solmittu maahanmuuttosäännösten kiertämiseksi, ovat erityisesti:

- yhteiselämän puuttuminen,
- asianmukaisen osallistumisen puuttuminen avioliitosta johtuviin velvollisuuksiin,
- puolisot eivät ole kertaakaan tavanneet ennen avioliittoa,
- puolisot antavat ristiriitaisia henkilötietoja toisistaan (nimi, osoite, kansallisuus, työ), olosuhteista, joissa he ovat tutustuneet toisiinsa, tai muista heitä koskevista, luonteeltaan henkilökohtaisista keskeisistä tiedoista,
- aviopuolisot eivät puhu kieltä, jota molemmat ymmärtävät,
- avioliiton solmimista varten on maksettu rahasumma (poikkeuksena myötäjäisinä maksetut rahasummat kun kyse on sellaisen kolmannen maan kansalaisesta, jossa myötäjäisten antaminen on tavanomainen käytäntö),
- toisen puolison tai molempien puolisoiden henkilöhistoriassa on merkintöjä aikaisemmista lumeavioliitoista tai oleskeluun liittyy poikkeuksellisia seikkoja.

Kun on perusteita epäillä, että kyseessä on lumeavioliitto, jäsenvaltiot myöntävät oleskeluluvan tai oleskeluoikeuden kolmannen maan kansalaiselle avioliiton perusteella vasta, kun kansallisen lainsäädännön mukaan toimivaltaiset viranomaiset ovat tarkistaneet, että avioliitto ei ole lumeavioliitto ja että maahanpääsyyn ja oleskeluun liittyvät muut edellytykset täyttyvät.

5.1.2.2. Vapaan liikkuvuuden direktiivi ja sitä koskeva komission tiedonanto

Vaikka tätä ohjetta ei sovelleta ulkomaalaislain 10 luvussa tarkoitetun unionin kansalaisen oleskeluoikeuden rekisteröintiin, eikä oleskelukortin myöntämiseen hänen perheenjäsenelleen tai muulle omaiselle, voidaan taustaselvityksenä lumeavioliitoista kiinnittää huomiota ns. vapaan liikkuvuuden direktiiviin (2004/38/EY)[67]. Mainittu direktiivi koskee Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeutta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella. Lisäksi voidaan kiinnittää huomiota Euroopan yhteisöjen komission tiedonantoon Euroopan parlamentille ja neuvostolle edellä mainitun direktiivin täytäntöönpanon ja

[66] Euroopan unionin neuvoston päätöslauselma toimenpiteistä lumeavioliittojen estämiseksi

[67] Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella

soveltamisen parantamisesta (KOM(2009) 313 lopullinen)[68], jossa todetaan muun muassa seuraavaa:

Direktiivin johdanto-osan 28 kappaleen mukaan lumeavioliitolla tarkoitetaan avioliittoa, joka on solmittu pelkästään direktiivissä tarkoitetun vapaata liikkuvuutta ja oleskelua koskevan oikeuden saamiseksi silloin, kun kyseinen henkilö ei muutoin olisi saanut tätä oikeutta. Avioliittoa ei voida katsoa lumeavioliitoksi vain siksi, että sen ansiosta henkilö saa maahanmuuttoon liittyvää tai mitä tahansa muuta etua.

Tiedonannon mukaan jäsenvaltiot voivat määritellä ohjeelliset kriteerit, jotka osoittavat, että tapaukseen ei todennäköisesti liity unionin oikeuksien väärinkäyttöä:

- unionin kansalaisen puoliso, joka on kolmannen maan kansalainen, saisi helposti oleskeluoikeuden henkilökohtaisin perustein tai hän on jo aiemmin oleskellut laillisesti unionin kansalaisen kotijäsenvaltiossa,
- puolisot ovat olleet yhdessä jo kauan,
- puolisoilla on jo pitkään ollut yhteinen kotipaikka/he ovat asuneet samassa taloudessa,
- puolisot ovat jo tehneet vakavan pitkäaikaisen oikeudellisen/taloudellisen sitoumuksen, johon liittyy yhteisiä velvollisuuksia (esimerkiksi asuntolaina),
- avioliitto on kestänyt jo kauan.

Tiedonannon mukaan jäsenvaltiot voivat määritellä tietyt ohjeelliset kriteerit, joiden nojalla voidaan päätellä, että puolisot pyrkivät mahdollisesti käyttämään väärin direktiiviin perustuvia oikeuksia ainoana tarkoituksenaan kansallisten maahan-muuttolakien kiertäminen. Kansalliset viranomaiset voivat tuolloin ottaa huomioon erityisesti seuraavat seikat:

- puolisot eivät ole kertaakaan tavanneet ennen avioliittoa,
- puolisot antavat ristiriitaisia henkilötietoja toisistaan, olosuhteista, joissa he ovat tutustuneet toisiinsa, tai muista heitä koskevista, luonteeltaan henkilökohtaisista keskeisistä tiedoista,
- aviopuolisot eivät puhu kieltä, jota molemmat ymmärtävät,
- viranomaiset löytävät todisteita rahasummasta tai lahjasta, joka on annettu avioliiton solmimista varten (poikkeuksena myötäjäisinä maksetut rahasummat tai lahjat, kun kyse on sellaisista kulttuureista, joissa myötäjäisten antaminen on tavanomainen käytäntö),
- toisen puolison tai molempien puolisoiden henkilöhistoriassa on merkintöjä aikaisemmista lumeavioliitoista tai muista väärinkäytön tai petoksen muodoista, joiden tarkoituksena on ollut oleskeluoikeuden saaminen,
- puolisot ovat muuttaneet yhteen vasta sen jälkeen, kun karkotuspäätös tehtiin,
- pariskunta eroaa pian sen jälkeen, kun kolmannen maan kansalainen on saanut oleskeluoikeuden.

Tiedonannossa korostetaan, että jäsenvaltiot eivät saa luottaa vain yhteen kriteeriin, vaan kaikki yksittäiseen tapaukseen liittyvät seikat on otettava asianmukaisesti huomioon ja että viranomaisten on kyettävä osoittamaan vakuuttavasti tosiseikat. Jos asianosaiset valittavat tapauksesta, kansallisten tuomioistuinten on varmistettava kussakin tapauksessa erikseen, että kyse on

[68] Komission tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella annetun direktiivin 2004/38/EY täytäntöönpanon ja soveltamisen parantamisesta (KOM(2009) 313 lopullinen)

väärinkäytöstä. Tiedonannon mukaan todistustaakka lumeavioliitosta on jäsenvaltion viranomaisilla.

5.1.2.3. Päätösharkinnassa huomioon otettavat seikat

Päätösharkinnassa on otettava huomioon kaikki esitetyt, puolisoilta, viranomaisilta ja mahdollisilta muilta tahoilta saadut selvitykset kokonaisuudessaan. Oleskelulupahakemusta käsiteltäessä ilmi tulleilla seikoilla voi olla erilainen "painoarvo" lumeavioliittoarvioinnissa. Kunkin seikan merkitys on harkittava tapauskohtaisesti ja objektiivisesti.

Lumeavioliiton tai toisaalta todellisen perhe-elämän olemassaolo voidaan päätellä olosuhteista, joissa parisuhde on syntynyt, parisuhteen syntymistavasta ja alkamisajankohdasta, yhdessä asumisesta sekä suhteen kestosta ja jatkumisesta ja lukuisista muista asioista. Toisaalta avioliittoa ei voida tulkita lumeavioliitoksi esimerkiksi pelkästään tutustumistavan perusteella, vaan asiaa on arvioitava kokonaisuutena ja tutustumistavan ohella harkinnassa on otettava huomioon esimerkiksi, minkälaista yhteiselämää asianosaiset ovat viettäneet tutustumisen jälkeen, kuinka pitkään he ovat tunteneet, kuinka usein he ovat tavanneet, ja onko heillä yhteistä kieltä.

<u>Yhteiselämän viettäminen</u>

Avioliiton aitoutta selvitettäessä on kiinnitettävä huomiota siihen, minkälaista yhteiselämää puolisot ovat viettäneet ennen avioliiton solmimista ja sen solmimisen jälkeen. Jos asianosaiset ilmoittavat tavanneensa toisiaan tai asuneensa yhdessä hakijan tai puolison kotimaassa tai jossain kolmannessa maassa tiettynä ajanjaksona, on heidän esitettävä näyttöä tapaamisista ja yhdessä asumisesta (esimerkiksi passileimat, lentoliput, viisumi- ja oleskelulupatiedot, hotellimaksut, vuokrasopimukset).

Päätösharkinnassa on otettava huomioon, että puolisoiden uskonto ja kulttuuri voivat rajoittaa seurustelua sekä esiaviollista yhdessä asumista. Lähtökohtaisesti oleskelulupa voidaan evätä, jos puolisot eivät ole lainkaan viettäneet yhteiselämää avioliiton solmimisen jälkeen tai yhteiselämä on ollut hyvin lyhytaikaista. Poikkeuksellisesti oleskelulupa voidaan kuitenkin myöntää avioliiton solmimisen jälkeisen yhteiselämän puuttumisesta huolimatta, jos puolisoilla ei esimerkiksi pakolaistaustan tai hakijan kotimaan turvallisuustilanteen vuoksi ole ollut mahdollisuutta yhteiselämän viettämiseen.

<u>Tapaamiset ja yhteydenpito ennen avioliiton solmimista</u>

Jos puolisot eivät ole tavanneet kertaakaan ennen avioliiton solmimista, on lähtökohtaisesti syytä epäillä, että hakijan tarkoituksena on maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen.

Päätösharkinnassa on kuitenkin otettava huomioon, että tietyissä kulttuureissa ja uskonnoissa avioliitot sovitaan sukujen kesken ja tiettyjen maiden lainsäädäntö myös mahdollistaa ns. valtakirja-avioliitot. Suomessa asuvan puolison pakolais-tausta ja hakijan kotimaan turvallisuustilanne on myös otettava huomioon harkinnassa.

Puolisoiden toisistaan ja suhteestaan antamat ristiriitaiset tiedot

Päätösharkinnassa on kiinnitettävä huomiota puolisoiden toisistaan ja yhteisestä taustastaan antamiin ristiriitaisiin tietoihin.

Harkinnassa on kuitenkin otettava huomioon ajanlaskun eroavuudet eri uskonnoissa. Samassakin maassa voi olla käytössä eri ajanlaskujärjestelmiä ja käytännössä aiheutuu usein inhimillisiä erehdyksiä muutettaessa esimerkiksi tiettyä islamilaisen kalenterin mukaista päivämäärää juliaanisen kalenterin mukaiseksi. Niin ikään sanojen ja nimien kirjoitusasu voi vaihdella eri kirjoitusjärjestelmissä ja translitteroinnin seurauksena voi syntyä virheellinen vaikutelma, että puolisoiden kertomuksissa olisi ristiriitaisuuksia.

Rahan maksaminen avioliiton solmimisesta

Jos käy ilmi, että avioliiton solmimisesta on maksettu rahaa, on perusteltua aihetta epäillä, että ulkomaalaisen tarkoituksena on maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen.

Päätösharkinnassa on kuitenkin otettava huomioon, että tietyissä maissa ja kulttuureissa myötäjäisten maksaminen on osa avioliiton solmimisrituaalia. Kun kyse on sellaisen maan kansalaisesta, jossa myötäjäisten antaminen on tavanomainen käytäntö, ei avioliiton aitoutta ole syytä epäillä myötäjäisten maksamisen perusteella.

Yhteisen kielen puuttuminen

Avioliiton aitoutta selvitettäessä on kiinnitettävä huomiota siihen, onko puolisoilla yhteistä kieltä. Yhteisen kielen puuttuminen heikentää avioliiton uskottavuutta. Päätösharkinnassa on myös otettava huomioon puolisoiden yhteisestä kielestään eri yhteyksissä antamat ristiriitaiset tiedot. Puolisoiden kielitaito on yksittäistapauksessa syytä selvittää kuulemalla heitä suullisesti.

Merkinnät aikaisemmista lumeavioliitoista

Oleskelulupaa ei lähtökohtaisesti myönnetä, jos Maahanmuuttovirasto tai poliisi on aiemmin tehnyt kielteisen oleskelulupapäätöksen sillä perusteella, että hakijan tai hänen puolisonsa menneisyydessä solmiman avioliiton on katsottu olevan lumeavioliitto.

Avioliiton solmimisajankohdan merkitys

Avioliiton, joka on solmittu ulkomaalaisen saatua ensin kielteisen päätöksen muulla perusteella esittämäänsä oleskelulupahakemukseen, voidaan epäillä olevan lumeavioliitto.

Avioliiton aitous voidaan kyseenalaistaa, jos hakija on solminut avioliiton heti sen jälkeen, kun hänen oleskelulupansa on peruutettu tai maasta poistamisprosessin aikana saatuaan tiedon käännyttämis- tai karkottamisesityksestä tai -päätöksestä. Vastaavasti avioliiton aitoutta on syytä epäillä, jos hakija on solminut avioliiton valitustuomioistuimen (hallinto-oikeus, KHO) hylättyä valituksen tai valituslupahakemuksen, joka koskee jollain toisella perusteella haetun oleskeluluvan osalta tehtyä kielteistä päätöstä.

Päätösharkinnassa on kiinnitettävä huomiota puolisoiden eri yhteyksissä antamiin tietoihin ja myös tietojen puuttumiseen.

Avioliiton voidaan epäillä tulleen solmituksi maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertämiseksi myös tilanteessa, jossa avioliitto on solmittu pian sen jälkeen, kun toiselle puolisoista on myönnetty oleskelulupa Suomeen ja hän on saanut tietää valinnastaan Suomeen pakolaiskiintiön puitteissa, vaikka kyseinen puoliso on kiintiövalintahaastattelussa nimenomaan ilmoittanut, että hänellä ei ole avioitumistarkoitusta.

Oleskeluun, asumisjärjestelyihin liittyvät poikkeukselliset seikat

Jos Suomessa oleskeleva hakija ei asu puolisonsa kanssa samassa osoitteessa, on syytä epäillä avioliiton aitoutta, elleivät puolisot kykene perustelemaan erillään asumista esimerkiksi eri paikkakunnilla tapahtuvasta työskentelystä tai opiskelusta johtuvilla syillä.

Huomattava ikäero

Päätösharkinnassa voidaan kiinnittää huomiota puolisoiden ikäeroon. Ikäeron ollessa huomattava, on yleisen elämänkokemuksen valossa syytä selvittää tarkemmin, onko puolisoiden tarkoituksena tosiasiallisen perhe-elämän viettäminen vai onko avioliitto solmittu harhautustarkoituksessa maahantulosäännösten kiertämiseksi.

5.1.3. Pitkittynyt vapaaehtoisesti tapahtunut erillään asuminen

Päätösharkinnassa kiinnitetään huomiota puolisoiden pitkittyneeseen vapaaehtoisesti tapahtuneeseen erillään asumiseen.

Tapauskohtaisesti voidaan katsoa, että avioliitto tai perhesuhde ei enää ole todellinen, jos perheenkokoaja ja/tai hakija on erossa oloaikana viettänyt perhe-elämää kolmannen henkilön kanssa. Poikkeuksellisesti oleskelulupa voidaan kuitenkin myöntää, jos perhe-elämän uudelleen alkamisesta esitetään luotettavaa selvitystä.

Jos oleskelulupaa perhesiteen perusteella haetaan vasta pitkän ajan kuluttua sen jälkeen, kun perheenkokoaja on saanut oleskeluluvan Suomeen, tulee selvittää, miksi oleskelulupaa haetaan vasta tässä vaiheessa. Jos hyväksyttäviä syitä ei kyetä esittämään, menettelyn voidaan tapauskohtaisesti katsoa viittaavan siihen, että puolisot eivät enää elä todellisessa avioliitossa tai perhesuhteessa, ja että oleskelulupaa haetaan jostain muusta syystä kuin perhe-elämän viettämistar-koituksessa.

Erillään asumisen syynä voi toisaalta olla esimerkiksi perheen lasten koulunkäynnin loppuun saattaminen tai puolison työskentely kotimaassa tai joihinkin välttämättömiin käytännön järjestelyihin kulunut aika. Oleskeluluvan hakija ja perheenkokoaja ovat myös alun perin voineet joutua erilleen toisistaan esimerkiksi pakolaisuudesta tai toissijaisen suojelun tarpeesta johtuvasta pakottavasta syystä, jolloin avioliiton ja perhesuhteen todellisuutta ei lähtökohtaisesti ole syytä epäillä.

Huomiota kiinnitetään myös siihen, miten hakija ja perheenkokoaja ovat pitäneet yhteyttä toisiinsa eron aikana. Mahdolliset toistuvat tapaamiset sekä yhteydenpito puhelimitse ja/tai kirjeitse ovat merkkejä siitä, että perheenjäsenet yhä elävät

todellisessa avioliitossa tai perhesuhteessa. Huomioon tulee kuitenkin ottaa, että asianosaisten tosiasialliset mahdollisuudet pitää yhteyttä vaihtelevat tapauskohtaisesti esimerkiksi turvallisuuteen, lähtömaan tilanteeseen ja varallisuuteen liittyvistä syistä johtuen.

Jos todellista perhe-elämää ei enää ole, oleskelulupa voidaan evätään ulkomaalaislain 36 §:n 2 momentin perusteella, vaikka avioliitto olisi edelleen virallisesti voimassa. On huomattava, että näissä tilanteissa ei kuitenkaan ole kyse lumeavioliitosta, koska avioliittoa ei ole alun perin solmittu maahantulosäännösten kiertämistarkoituksessa.

5.1.4. Perhesiteiden painottuminen perheenkokoajan tai hakijan kotimaahan tai johonkin kolmanteen valtioon

Ulkomaalaislain 47 §:n 5 momentin mukaan kun ulkomaalaiselle on myönnetty jatkuva tai pysyvä oleskelulupa perhesiteen perusteella ja luvan myöntämisen perusteena ollut perheside on katkennut, hänen ulkomailla olevalle perheenjäsenelleen voidaan myöntää jatkuva oleskelulupa edellyttäen, että tämän toimeentulo on turvattu. Päätöksenteossa on kuitenkin otettava huomioon Suomessa jo luvallisesti asuvan henkilön mahdollisuus muuttaa takaisin kotimaahansa tai johonkin muuhun maahan viettämään perhe-elämää, jos perhesiteiden voidaan kokonaisuudessaan katsoa painottuvan sinne.

Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan 47 §:n 5 momentti sisältäisi säännöksen perheen yhdistämisestä niissä tapauksissa, joissa maassa oleva ulkomaalainen on alun perin saapunut maahan perheenjäsenenä, mutta kyseinen maahantuloon johtanut perheside onkin katkennut. Ulkomaalainen on esimerkiksi mennyt naimisiin Suomen kansalaisen tai pysyvästi maassa asuvan ulkomaalaisen kanssa, mutta avioliitto on päättynyt. Jos ulkomaalainen tällöin ryhtyy hakemaan uutta perhettä itselleen kotimaastaan, tulee päätöksenteossa ottaa huomioon Suomessa jo luvallisesti asuvan ulkomaalaisen mahdollisuus muuttaa takaisin kotimaahansa tai johonkin muuhun maahan viettämään perhe-elämää, jos perhesiteiden voidaan kokonaisuudessaan katsoa painottuvan sinne. Jos parisuhde Suomen kansalaiseen katkeaa esimerkiksi heti sen jälkeen, kun ulkomaalainen on saanut Suomessa pysyvän oleskeluluvan ja ulkomaalainen pyrkii sen jälkeen saamaan Suomeen entisestä kotimaastaan esimerkiksi jo aiemmin sukujen kesken sovitun tai entisen puolison yksin tai yhdessä tästä liitosta syntyneiden lasten kanssa, olisi tarkasteltava, oliko purkautunut parisuhde Suomen kansalaisen kanssa solmittu maahantulosäännösten kiertämiseksi (ulkomaalaislain 36 §). Tällaisissa tilanteissa olisi mahdollista edellyttää, että ulkomaalainen palaa entiseen kotimaahansa viettämään siellä perhe-elämää.[69]

Perhesiteen perusteella myönnettävä oleskelulupa voidaan evätä, jos katsotaan, että perhesiteet painottuvat kotimaahan tai johonkin kolmanteen valtioon. Perhesiteiden voidaan katsoa painottuvan ulkomaalaisen kotimaahan erityisesti tapauksissa, joissa ulkomaalainen on saanut oleskeluluvan Suomeen avioliiton perusteella, mutta avioituu uudelleen kotimaassa olevan entisen puolisonsa kanssa. Perhesiteet painottuvat kuitenkin Suomeen esimerkiksi tilanteessa, jossa ulkomaalaisella on Suomen kansalaisuuden omaavia Suomessa asuvia alaikäisiä lapsia, jotka ovat hänen tosiasiallisessa huollossaan. Kokonaisharkinnassa otetaan myös huomioon perheenkokoajan maassa oleskelun kesto ja hänelle Suomeen

[69] Ks. HE 28/2003 vp, s. 146

syntyneet muut kuin perhesiteet, kuten mahdollinen yritystoiminta Suomessa ja työsuhde kestoineen.

Tapauskohtaisesti kyseeseen voi tulla perheenkokoajan oleskeluluvan peruuttaminen ulkomaalaislain 58 §:n 4 momentin nojalla. Kyseisen lainkohdan mukaan määräaikainen tai pysyvä oleskelulupa taikka pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskelulupa voidaan peruuttaa, jos oleskelulupaa haettaessa on tietoisesti annettu hakijan henkilöllisyyttä koskevia tai muita päätökseen vaikuttaneita vääriä tietoja taikka salattu sellainen seikka, joka olisi saattanut estää oleskeluluvan myöntämisen.

5.1.5. Valtakirja-avioliitto

Valtakirja-avioliitolla tarkoitetaan avioliittoa, joka on solmittu tilaisuudessa, jossa toinen tai kumpikaan aviopuolisoista ei ole ollut henkilökohtaisesti läsnä vaan häntä/heitä on edustanut joku toinen (valtakirjalla valtuutettu).

Hallituksen esityksessä eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta (HE 44/2001 vp)[70] todetaan pykälän 116 yksityiskohtaisissa perusteluissa, että vieraissa valtioissa saattaa esiintyä sellaisia avioliiton muotoja, jotka ovat meillä tuntemattomia. Tällaisia ovat esimerkiksi edustajan välityksellä solmitut avioliitot. Avioliittojen solmimisesta ja niiden pätevyyden tunnustamisesta Haagissa tehty yleissopimus ei koske tällaisia avioliittoja. Kukin valtio voi siten itse päättää suhtautumisestaan niihin.[71]

Hallituksen esityksen (HE 44/2001 vp) mukaan avioliitto, joka solmittaisiin Suomessa edustajan välityksellä, olisi mitätön. Tämä seikka ei kuitenkaan ole riittävä syy siihen, että ulkomailla tällä tavoin aikaan tullut avioliitto katsottaisiin meillä mitättömäksi. Päinvastoin on perusteltua, että perhe-elämää, joka perustuu vieraassa valtiossa täysin asianmukaisesti muotoutuneeseen oikeussuhteeseen, pyritään täällä suojaamaan. Avioliittolaissa on säännökset siitä, millä edellytyksillä tällainen avioliitto voidaan katsoa Suomessa päteväksi.[72]

---

[70] HE 44/2001

[71] Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta (HE 44/2001 vp), s. 50

[72] Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta (HE 44/2001 vp), s. 51
Valtakirja-avioliittojen pätevyyttä ei hallituksen esityksen (HE 44/2001 vp) mukaan arvioida täysin samojen perusteiden mukaan kuin sellaisten avioliittojen pätevyyttä, jotka vihkijä on päättänyt kummankin kihlakumppanin ollessa samanaikaisesti läsnä. Jos tällaiset poikkeavalla tavalla syntyneet avioliitot tunnustettaisiin ilman lisäedellytyksiä, se voisi joissakin tapauksissa johtaa siihen, että mahdollisuutta solmia avioliitto tällä tavoin käytetään hyväksi avioliitolle vieraiden epäasiallisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Jos esimerkiksi edustajan välityksellä solmittu avioliitto katsottaisiin päteväksi siitä riippumatta, oliko kihlakumppanilla painavaa syytä käyttää edustajaa ja hyväksyttävää yhteyttä siihen valtioon, missä vihkiminen toimitettiin, rohkaistaisiin niin sanottujen lumeavioliittojen eli muussa kuin perhe-elämän viettämisen tarkoituksessa päätettävien avioliittojen solmimista. Näistä syistä edellä mainitut avioliitot ovat päteviä ainoastaan, jos niiden päteväksi katsomiseen on, sen ohella että avioliittolain 115 §:n 1 momentissa mainitut tunnustamisen edellytykset ovat käsillä, olemassa erityinen syy. Hallituksen esityksen (HE 44/2001 vp) mukaan erityisen syyn olemassaoloa harkittaessa olisi erityisesti otettava huomioon perhe-elämän kesto ja kihlakumppanien yhteydet siihen valtioon, jossa avioliitto solmittiin. Erityinen syy esimerkiksi edustajan välityksellä solmitun avioliiton katsomiselle päteväksi olisi olemassa esimerkiksi silloin, kun kummallakin puolisolla oli avioliittoa solmittaessa asuinpaikka siinä valtiossa, missä avioliitto solmittiin ja

Kuten hallituksen esityksestä (HE 44/2001 vp) käy ilmi, valtakirja-avioliitto voi tietyin edellytyksin olla pätevä Suomessa. Valtakirja-avioliittotapauksissa on haastatteluin selvitettävä perhe-elämän viettämistarkoitusta ja myös sitä, ovatko puolisot antaneet tosiasiallisen suostumuksensa avioliiton solmimiselle. Jos puolisot ovat tavanneet toisensa ja viettäneet aikaa yhdessä avioliiton solmimisen jälkeen, voidaan tämän katsoa osoittavan perhe-elämän viettämistarkoitusta. Jos tapaamista ja yhteiselämää ei ole lainkaan, on oleskelulupapäätös lähtökohtaisesti kielteinen. Avioliiton solmimisen, solmimistavan pätevyyttä sinänsä ei kyseenalaisteta. Perhe-elämän todellisuuden tarkoitusta arvioitaessa on kuitenkin otettava huomioon puolisoiden uskonnon ja kulttuurin asettamat vaatimukset sekä perheenkokoajan mahdollisen pakolaisaseman perhe-elämän viettämiselle asettamat rajoitukset.[73]

Asianosaisia on pyydettävä esittämään selvitystä siitä, miksi avioliittoa ei ole voitu solmia molempien läsnä ollessa. Sikäli kuin edustajan käyttämiselle on hyväksyttävä erityinen syy, esimerkiksi turvallisuussyy, voidaan oleskelulupa poikkeuksellisesti myöntää, vaikka puolisoilla ei ole ollut mahdollisuutta olla läsnä avioliittoa solmittaessa, eikä myöskään viettää perhe-elämää sen solmimisen jälkeen. Perheenkokoajan ei esimerkiksi voida edellyttää palaavan kotimaahansa vihkimistoimitusta varten, jos hän on pakolainen.

Ns. ordre public- eli ehdottomuusperiaate ei yleensä estä vieraan valtion lain soveltamista, kun kyse on avioliiton solmimisen muotoa koskevista säännöksistä. Suomen tekemä varauma suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikää ja avioliiton kirjaamista koskevaan yleissopimukseen (SopS 50-51/1964) sisältyvään poikkeusmahdollisuuteen henkilökohtaisesta läsnäolosta vihkimistilaisuudessa antaa mahdollisuuden, mutta ei velvoita Suomen viranomaisia katsomaan valtakirja-avioliittoja pätemättömiksi.

5.1.6. Alaikäisen avioliitto

Suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikää ja avioliittojen kirjaamista koskevan yleissopimuksen (SopS 50/1964) mukaan sopimusvaltioiden tulisi ryhtyä kaikkiin asianmukaisiin toimenpiteisiin lapsiavioliittojen ja nuorten tyttöjen ennen murrosikää tapahtuvien kihlausten poistamiseksi, säätämällä tarpeen vaatiessa asianmukaiset rangaistukset.

---

asianmukainen peruste edustajan käyttämiseen. Jos sitä vastoin avioliitto on solmittu sellaisessa valtiossa, johon kihlakumppaneilla tai toisella heistä ei ollut hyväksyttäviä liittymiä, ja avioliiton solmimispaikan valinta on perustunut lähinnä vain siihen, että valtio sallii vihkimiset, joihin kihlakumppanin ei tarvitse tulla paikalle, ei yleensä ole aihetta pitää avioliittoa täällä pätevänä. Vastaavalla tavalla olisi suhtauduttava sellaisiin tässä pykälässä tarkoitettuihin avioliitoihin, joiden on aihetta epäillä syntyneen muussa kuin perhe-elämän viettämisen tarkoituksessa. Erityisen syyn olemassa oloa harkittaessa voitaisiin hallituksen esityksen (HE 44/2001 vp) mukaan toisaalta kiinnittää huomiota myös perhe-elämän kestoa osoittaviin seikkoihin. Avioliitto voitaisiin siten katsoa päteväksi, vaikka puolisoilla ei ollut hyväksyttäviä liittymiä valtioon, jossa avioliitto solmittiin, jos he ovat avioliiton solmittuaan huomattavan pitkän ajan eläneet yhdessä aviopuolisoina. Avioliitto on viimeksi mainitussa tapauksessa aiheellista katsoa päteväksi, sillä tunnustamisen epääminen merkitsisi laillisesti syntyneen ja vakiintuneen perhesuhteen rikkomista.

[73] Ks. KHO 9.12.2002 taltio 3220 (vuosikirjaratkaisu KHO:2002:84) ja KHO 13.7.2001 taltio 1661.

Suomen avioliittolain 4 §:n mukaan avioliittoon ei saa mennä alle kahdeksantoista-vuotias. Oikeusministeriö voi kuitenkin erityisistä syistä antaa kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle luvan mennä avioliittoon.

Ulkomailla avioliittoa solmittaessa edellytettävä vähimmäisikä voi olla alempi kuin Suomessa. Oleskelulupahakemusta ratkaistaessa on selvitettävä Suomen ulkomaanedustuston tai Maahanmuuttoviraston maatietopalvelun avulla, onko solmittu avioliitto pätevä kulloinkin kyseessä olevan maan lainsäädännön mukaan ja mikä on vähimmäisikäraja avioliiton solmimiselle kyseisessä maassa.

Lastensuojelulliset näkökohdat on otettava huomioon käsiteltäessä perhesiteeseen perustuvaa oleskelulupahakemusta, joka perustuu ulkomaiden viranomaisen edessä asianomaisen valtion lainsäädännön mukaan alaikäisenä solmittuun avioliittoon. Päätöksenteossa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun ulkomaalaislain 6 §:n edellyttämällä tavalla. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa rikoslain 20 luvun 6 §:ssä[74] lapsena pidetään alle 16-vuotiasta.

Oleskelulupa voidaan evätä, vaikka avioliiton solmiminen alaikäisenä olisi mahdollista alaikäisen kotimaassa tai kolmannessa maassa, jos sen katsotaan olevan vastoin Suomen oikeusjärjestystä. Ns. ordre public- eli ehdottomuus-periaatteen mukaan vieraan valtion lain soveltamisesta voidaan kieltäytyä silloin, kun sen soveltaminen johtaisi tuomioistuinvaltion oikeusjärjestyksen perus-periaatteiden vastaiseen tulokseen. Ehdottomuusperiaatteen soveltaminen tulee kysy-mykseen esimerkiksi silloin, kun avioliitto on solmittu lähisukulaisten kesken, sel-västi lapsi-ikäisen kanssa taikka kun puoliso ei ole selvästi antanut suostumustaan avioliittoon taikka ei ole kyennyt ymmärtämään, mistä on kysymys.

Hallituksen esityksessä eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta (HE 44/2001 vp) todetaan, että avioliitto, joka lähtökohtaisesti on Suomessa pätevä voitaisiin kuitenkin aina katsoa Suomessa mitättömäksi, jos sen pitäminen pätevänä johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen. Asiasta on säännös lain 139 §:n 2 momentissa. Tämän niin sanotun ehdottomuusperiaatteen soveltamisen voidaan katsoa tulevan yleensä kysymykseen esimerkiksi silloin, kun avioliitto on solmittu lähisukulaisten kesken tai kun selvästi lapsi-ikäinen henkilö, esimerkiksi 10-vuotias on solminut avioliiton. Periaatteen soveltaminen riippuisi kuitenkin kaikissa tapauksissa siitä tuloksesta, johon yksittäistapausta koskeva harkinta johtaa. Esimerkiksi avioliittoa, jonka 10-vuotias on solminut, ei yleensä ole enää aihetta katsoa pätemättömäksi, jos kysymys sen pätevyydestä syntyy vasta sen jälkeen, kun asianomainen puoliso on täyttänyt 18 vuotta ja osapuolet viettävät avioliitolle luonteenomaista yhteiselämää.[75]

Sen lisäksi, että päätösharkinnassa kiinnitetään huomiota siihen, minkä ikäisenä avioliitto on solmittu, otetaan huomioon myös se, minkä ikäinen kyseessä oleva puoliso on oleskelulupahakemuksen ratkaisuhetkellä. Avioliittoa, jonka hyvinkin nuori lapsi on solminut, ei yleensä ole aihetta katsoa pätemättömäksi, jos kysymys avioliiton pätevyydestä aktualisoituu vasta asianomaisen puolison lähestyessä täysi-ikäisyyttä tai tultua täysi-ikäiseksi ja osapuolet viettävät tai ovat viettäneet avioliitolle luonteenomaista yhteiselämää. Päätösharkinnassa otetaan lapsen etua arvioitaessa huomioon myös puolisoiden ikäero.

---

[74] Laki rikoslain muuttamisesta 563/1998

[75] Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta (HE 44/2001 vp), s. 49-50 ja Laki avioliittolain muuttamisesta (1226/2001)

Iän ja kehitystason ohella huomioon otetaan lapsen mahdollinen riippuvuussuhde hänen vanhempiinsa harkittaessa, onko hän voinut antaa vapaaehtoista ja täyttä suostumusta avioliitolle. Sillä seikalla, että joissain valtioissa on mahdollista solmia avioliitto Suomen lain mukaan selvästi lapsena, ei voi olla sitä vaikutusta, että tällaisten avioliittojen perusteella tulisi asianomaisille myöntää oleskelulupa Suomeen. Myös maahanmuuttajatytöillä on kulttuuritaustasta ja uskonnosta riippumatta oikeus täyttä ja vapaaehtoista suostumusta ilmentävään aviopuolison valintaan. [76]

Tapauksissa, joissa on kyse alaikäisenä solmitusta avioliitosta, voidaan pyytää ulkomaalaislain 63 §:n (886/2011)[77] mukainen lausunto perheenkokoajan koti- tai asuinpaikkakunnan sosiaaliviranomaiselta tai terveydenhuoltoviranomaiselta perheenkokoajan sosiaalisesta tai terveydellisestä tilanteesta. Lisäksi on puolisoita henkilökohtaisesti ja suullisesti kuulemalla pyrittävä varmistumaan siitä, että alaikäinen on antanut vapaaehtoisen suostumuksensa avioliiton solmimiselle.

5.1.7. Pakkoavioliitto

Pakkoavioliittotapauksissa sovelletaan ns. ehdottomuus- eli ordre public –periaatetta. Periaatteen mukaan vieraan valtion lain soveltamisesta voidaan kieltäytyä silloin, kun sen soveltaminen johtaisi tuomioistuinvaltion oikeusjärjestyksen perusperiaatteiden vastaiseen tulokseen.

Hallituksen esityksessä eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta (HE 44/2001 vp) todetaan, että ehdottomuusperiaatteen soveltaminen saattaa toisinaan tulla kysymykseen myös esimerkiksi silloin, kun puoliso ei ollut antanut suostumustaan avioliittoon, sekä silloin, kun puoliso antaessaan suostumusta avioliittoon ei kyennyt ymmärtämään, mistä oli kysymys. Harkittaessa, johtaisiko tällaisen avioliiton päteväksi katsominen Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen, on otettava huomioon myös suostumusta avioliittoon, vähimmäis-avioliittoikää ja avioliittojen kirjaamista koskeva yleissopimus (SopS 50/1964), jossa Suomi on osapuolena. Sen 1 artiklan mukaan mitään avioliittoa ei voida laillisesti solmia ilman molempien osapuolten täyttä ja vapaaehtoista suostumusta. Harkittaessa, onko avioliitto ehdottomuusperiaatteeseen vetoamalla tästä syystä katsottava mitättömäksi, on kuitenkin otettava huomioon puolisoiden elämäntilanne sillä hetkellä, kun kysymys avioliiton pätevyydestä tulee esille. Jos puoliso, joka ei ollut antanut suostumustaan avioliittoon, on myöhemmin vapaasta tahdostaan ilmaissut tahtovansa avioliiton pysyvän, ei voida yleensä pitää Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaisena sitä, että avioliitto olisi täällä pätevä.[78]

Jos on syytä epäillä, että kyseessä on pakkoavioliitto, pyritään puolisoita henkilökohtaisesti ja suullisesti kuulemalla selvittämään, ovatko he antaneet vapaaehtoisen suostumuksensa avioliiton solmimiselle ja haluavatko he viettää yhteistä perhe-elämää. Ulkomailla oleskelevalta tiedustellaan, onko hän halukas muuttamaan Suomeen. Vastaavasti Suomessa asuvalta puolisolta tiedustellaan, haluaako hän viettää perhe-elämää oleskelulupaa hakevan puolisonsa kanssa. Puolisoita on syytä kuulla asiasta henkilökohtaisesti ja suullisesti aina, kun käy ilmi,

[76] Ks. KHO 5.12.2005, taltio 3219 (vuosikirjaratkaisu KHO 2005:87)

[77] L:lla 886/2011 muutettu 63 § tulee voimaan 1.1.2014.

[78] Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta (HE 44/2001 vp), s. 50

että avioliitto on järjestetty, esimerkiksi sukujen kesken sovittu. Erityisen tarkkaan asiaa selvitetään kuulemisen avulla silloin, kun jompikumpi puolisoista on alaikäinen ja/tai kyseessä on valtakirja-avioliitto.

Jos on syytä epäillä, että jompikumpi puolisoista ei ole solminut avioliittoa omasta tahdostaan, pyydetään perheenkokoajan koti- tai asuinpaikkakunnan sosiaaliviranomaiselta tai terveydenhuoltoviranomaiselta ulkomaalaislain 63 §:n (886/2011)[79] mukainen lausunto perheenkokoajan sosiaalisesta tai terveydellisestä tilanteesta.

Oleskelulupaa ei myönnetä, jos käy ilmi, että toinen avioliiton osapuolista ei ole antanut vapaaehtoista suostumustaan avioliiton solmimiselle. Näissä tapauksissa on kuitenkin otettava huomioon kostotoimenpiteiden, esimerkiksi kunniamurhan mahdollisuus ja oleskeluluvan epäämisen yhteydessä on varmistettava sosiaaliviranomaisten avulla, että avioelämän/perhe-elämän viettämisestä kieltäytyvälle ei aiheudu haitallisia seuraamuksia. Sosiaaliviranomaisiin otetaan yhteyttä jo ennen oleskelulupapäätöksen tiedoksi antamista ja heidän harkittavakseen jätetään, mihin käytännön toimenpiteisiin ryhdytään avioliiton solmimiseen pakotetun Suomessa oleskelevan henkilön suojelemiseksi.

Tällaisessa tilanteessa päätöksen perustelut tulee myös pyrkiä kirjoittamaan siihen muotoon, että avioliittoon pakotetulle henkilölle ei aiheudu kielteisestä päätöksestä ongelmia esimerkiksi sukunsa taholta. Päätöksen perusteluissa voitaisiin todeta, että kaikki asiassa esiin tulleet seikat huomioon ottaen luvan myöntämisen katsotaan olevan ns. ordre public- eli ehdottomuusperiaatteen vastaista. Kyseiseen tapaukseen liittyvät Maahanmuuttoviraston hallussa olevat asiakirjat (esimerkiksi sosiaaliviranomaiselta saatu lausunto) on myös merkittävä salaisiksi.

5.1.8. Moniavioisuus

Suomalainen yhteiskunta rakentuu yksiavioisuuden periaatteelle. Useammalle kuin yhdelle puolisolle ei näin ollen myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella.[80]

Avioliittolain 6 §:n mukaan kukaan ei saa mennä avioliittoon, jos hänen aikaisempi avioliittonsa on vielä voimassa. Avioliittoon ei myöskään saa mennä se, jonka rekisteröity parisuhde on voimassa. Vihkiminen ei siten ole Suomessa sallittua esimerkiksi silloin, kun vihkijä tietää toisen kihlakumppanin jo olevan avioliitossa. Sillä seikalla, että moniavioisuus olisi sallittua kihlakumppanin kotimaassa, ei ole merkitystä, kun vihkiminen tapahtuu Suomessa.

Avioliiton esteiden tutkimista varten kihlakumppanien on ilmoitettava aikaisemmin solmimistaan avioliitoista ja rekisteröidyistä parisuhteista avioliittolain 12 §:n mukaisesti. Jos avioliiton esteiden tutkijan käytettävissä olevista tiedoista ei ilmene,

---

[79] L:lla 886/2011 muutettu 63 § tulee voimaan 1.1.2014.

[80] Ks. myös Hallituksen esitys Eduskunnalle eräiden avioliittoa ja perimystä koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamisesta (HE 44/2001 vp), s. 49, josta ilmenee, että avioliitto, jonka on solminut avioliitossa jo oleva henkilö, olisi tietyin edellytyksin lähtökohtaisesti täällä pätevä. Hallituksen esityksessä kuitenkin todetaan, että on huomattava, ettei tällaisen avioliiton tunnustaminen päteväksi tarkoita sitä, että moniavioisuus sinänsä hyväksyttäisiin Suomessa. Avioliitossa eläminen Suomessa yhtä useamman aviopuolison kanssa ei siten ole mahdollista. Avioliiton päteväksi tunnustamisen merkitys on lähinnä siinä, että lapsen isyyden ja huoltajuuden sekä elatusvelvollisuuden aviopuolisoa tai lasta kohtaan katsotaan voivan perustua tällaiseen suhteeseen.

että aikaisempi avioliitto tai rekisteröity parisuhde on purkautunut, kihlakumppanin on avioliiton esteiden tutkijalle annettava siitä todistus tai muu erityinen selvitys.

Jos ulkomaalainen vihitään Suomessa hänen esitettyään vihkijälle kotimaastaan saamansa esteettömyystodistuksen tai muun vastaavan selvityksen, jonka mukaan hän on naimaton ja jälkeenpäin ilmenee, että vihkijälle on annettu vääriä tietoja, voidaan kyseiselle henkilölle myönnetty oleskelulupa peruuttaa ulkomaalaislain 58 §:n mukaisesti. Sama pätee tilanteessa, jossa henkilö on vihitty ulkomailla erehdyttämällä viranomaista vastaavalla tavalla.

Kiintiövalintahaastattelujen ja turvapaikkapuhuttelun yhteydessä kuultavilta selvitetään heidän perhesuhteensa ja heille ilmoitetaan, että Suomeen on perhesiteen perusteella mahdollista hakea vain yhtä puolisoa. Oleskeluluvan myöntäminen toiselle puolisolle ei ole mahdollista perhesiteen perusteella. Jos oleskelulupaa toiselle puolisolle kuitenkin haetaan sen jälkeen, kun perheenkokoaja on eronnut Suomeen ensin oleskeluluvan saaneesta puolisostaan, on asianosaisia kuulemalla selvitettävä, onko avioero todellinen. Tässä yhteydessä muun muassa pyydetään asianosaisia esittämään luotettavaa asiakirjaselvitystä avioerosta ja tiedustellaan, ilmeneekö avioero myös heidän kotimaansa viranomaisrekistereistä. Vaikka avioero Suomeen ensin muuttaneesta puolisosta osoittautuisi todelliseksi, voidaan oleskelulupa toiselta puolisolta kuitenkin evätä, jos kyseisten puolisoiden perhesuhteen ei katsota olevan todellinen.

5.2. Avoliitto

Ulkomaalaislain 37 §:n 2 momentin mukaan aviopuolisoihin rinnastetaan jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävät henkilöt sukupuolestaan riippumatta. Tällaisen rinnastuksen edellytyksenä on, että he ovat asuneet vähintään kaksi vuotta yhdessä. Asumisaikaa ei edellytetä, jos henkilöillä on yhteisessä huollossa oleva lapsi tai jos on muu painava syy.

Yhdessä asuminen on lähtökohtaisesti todistettava esimerkiksi vuokrasopimuksilla tai muulla asiakirjanäytöllä. Yhdessä olemista lomamatkojen aikana vuoroin kummankin puolison kotimaassa tai kolmannessa maassa ei lähtökohtaisesti pidetä riittävänä yhdessä asumisena, jos puolisot ovat kirjoilla ja heillä on kotipaikka eri valtioissa. Viisumiperusteista tai viisumivapaata oleskelua ei voida pitää yhteisessä taloudessa asumisena.

Hallituksen esityksessä[81] (HE 28/2003 vp) todetaan, että kun avoliittotapauksessa puolisot eivät ole ilmoittaneet avioliiton solmimalla viranomaisille yhdessä asumisensa tarkoitusta, edellytetään enemmän selvitystä puolisoiden yhteiselämästä, jotta viranomainen voi varmistua siitä, että kyseessä on vakiintunut ja senlaatuinen suhde, että siinä on kysymys perhe-elämästä. Yhdessä asumista ei kyseessä olevan maan olosuhteet huomioon ottaen aina voida edellyttää osoitettavan asiakirjanäytöllä, jolloin yhdessä asumista tulisi voida selvittää muulla tavoin. Jos yhdessä asumista ei pystytä luotettavasti osoittamaan, oleskeluluvan myöntäminen voi tulla kyseeseen esimerkiksi ulkomaalaislain 45 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella muun erityisen syyn puoltaessa luvan myöntämistä.[82]

Kokonaistilanne huomioon ottaen Maahanmuuttovirasto voi yksittäistapauksessa katsoa, että on olemassa painava syy poiketa ulkomaalaislain 37 §:n 2 momentin

---

81 HE 28/2003

82 Ks. HE 28/2003 vp, s. 139

mukaisesta kahden vuoden asumisaikavaatimuksesta. Painava syy voisi olla esimerkiksi se, että yhdessä asuminen on keskeytynyt erityisistä olosuhteista johtuen, esimerkiksi avopuolisoiden työnteon, opiskelun tai jonkin pakottavan avopuolisoista riippumattoman syyn vuoksi.[83] Kokonaisharkinnassa voidaan ottaa huomioon muun muassa asianosaisten suhteen kesto ja tähänastinen yhdessä asuminen sekä hakijan tai puolison raskaus. Asumisaikaa ei myöskään edellytetä tilanteessa, jossa henkilöillä on yksi tai useampi yhteisessä huollossa oleva lapsi.

Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan avoliittotilanteessa edellytetään, ettei kumpikaan puolisoista ole avioliitossa.[84] Myönnettäessä oleskelulupa avoliiton (perhesiteen) perusteella edellytetään siis, että kumpikaan puolisoista ei ole avioliitossa toisaalla. Kahden vuoden asumisajan lasketaan lähtökohtaisesti alkavan vasta siitä, kun toisen tai molempien asianosaisten avioero on astunut voimaan. Kahden vuoden asumisaikavaatimuksesta voidaan kuitenkin poiketa, mikäli on painavia syitä.

Ulkomaalaislain 36 §:n 2 momentin mukaan oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, jos on perusteltua aihetta epäillä ulkomaalaisen tarkoituksena olevan maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen. Oleskelulupahakemusta ratkaistaessa on aina tutkittava, onko osapuolten tarkoituksena tosiasiallisen perhe-elämän viettäminen. Avoliiton aitoutta selvitettäessä on soveltuvin osin kiinnitettävä huomiota vastaaviin seikkoihin kuin avioliiton aitoutta selvitettäessä (ks. kohta 5.1.2. Lumeavioliitto). Jos on perusteltua aihetta epäillä, että avopuolisoiden ei ole tarkoitus viettää yhteistä perhe-elämää, avoliittoon perustuva oleskelulupahakemus hylätään.

5.3. Rekisteröity parisuhde

Ulkomaalaislain 37 §:n 1 momentin mukaan perheenjäseneksi katsotaan myös samaa sukupuolta oleva henkilö, jos parisuhde on kansallisesti rekisteröity. Ulkomaalaislain 37 §:n 2 momentin mukaan aviopuolisoihin rinnastetaan jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa elävät henkilöt sukupuolestaan riippumatta.

Rekisteröidystä parisuhteesta on esitettävä todistus. Parisuhteen tulee olla rekisteröity sekä Suomessa että ulkomaalaisen kotimaassa, sikäli kuin se on kyseisen maan lainsäädännön mukaan mahdollista.

Ulkomaalaislain 36 §:n 2 momentin mukaan oleskelulupa voidaan jättää myöntämättä, jos on perusteltua aihetta epäillä ulkomaalaisen tarkoituksena olevan maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen. Myönnettäessä oleskelulupaa rekisteröidyn parisuhteen (perhesiteen) perusteella on päätösharkinnassa kiinnitettävä huomiota parisuhteen sisältöön ja sen rekisteröimisen motiiveihin. Suhteen aitoutta selvitettäessä on soveltuvin osin kiinnitettävä huomiota vastaaviin seikkoihin kuin avioliiton aitoutta selvitettäessä (ks. kohta 5.1.2. Lumeavioliitto). Jos on perusteltua aihetta epäillä, että osapuolten tarkoituksena ei ole tosiasiallisen perhe-elämän viettäminen, rekisteröityyn parisuhteeseen perustuva oleskelulupahakemus hylätään.

---

[83] Ks. myös HE 28/2003 vp, s. 139

[84] Ks. HE 28/2003 vp, s. 139

5.4. Vakiintunut suhde

Ulkomaalaislain 45 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan tilapäinen oleskelulupa myönnetään ulkomailla olevalle henkilölle, jos on muu erityinen syy luvan myöntämiselle. Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan tilapäisen oleskeluluvan myöntäminen ulkomaalaiselle olisi poikkeustapauksissa mahdollista esimerkiksi perhe-elämän perusteella, kun ulkomaalainen on tulossa Suomeen avioitumistarkoituksessa. [85]

Jos hakijan ei vielä voida katsoa olevan ulkomaalaislain 37 §:n tarkoittama perheenjäsen (kahden vuoden asumisaika ei täyty avoliitossa, asianosaisilla ei ole yhteisessä huollossa olevaa lasta, eikä asiassa ole esitetty painavaa syytä asumisaikavaatimuksesta poikkeamiselle), mutta kyseessä on kuitenkin pitkähkön aikaa jatkunut vakiintunut suhde ja asianosaisten on tarkoitus jatkaa yhteiselämää Suomessa, voidaan katsoa, että on olemassa muu erityinen syy luvan myöntämiselle.

Oleskeluluvan myöntäminen avioitumis- ja/tai perheenperustamistarkoituksessa edellyttää luotettavaa selvitystä asianosaisten vakiintuneesta suhteesta. Osoituksena tästä voidaan pitää aikaisempaa yhdessä asumista, raskautta tai muuta vakaata yhteyttä osoittavaa seikkaa. Suhteen aitoutta selvitettäessä on soveltuvin osin kiinnitettävä huomiota vastaaviin seikkoihin kuin avioliiton aitoutta selvitettäessä (ks. kohta 5.1.2. Lumeavioliitto). Huomiota voidaan kiinnittää esimerkiksi siihen, kuinka pitkään asianosaiset ovat tunteneet, kuinka usein he ovat tavanneet, onko heillä yhteistä kieltä ja antavatko he ristiriitaista tietoa toisistaan ja suhteensa taustasta. Oleskeluluvan myöntäminen edellyttää aina, että hakijan toimeentulo on turvattu ulkomaalaislain 39 §:ssä säädetyllä tavalla.

Jotta ulkomaalaiselle voidaan myöntää oleskelulupa avioitumis- ja/tai perheenperustamistarkoitusta varten, on hänen jätettävä oleskelulupahakemus ulkomailla Suomen edustustoon.

Kun hakija on hakenut oleskelulupaa jättämällä hakemuksen ulkomailla Suomen edustustoon ja Maahanmuuttovirasto katsoo, toisin kuin hakija, että hakijaa ei voida pitää hänen Suomessa asuvan mies- tai naisystävänsä ulkomaalaislain 37 §:n tarkoittamana perheenjäsenenä, harkitsee Maahanmuuttovirasto viran puolesta, voitaisiinko hakijalle myöntää tilapäinen oleskelulupa ulkomaalaislain 45 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella erityisestä syystä. Oleskeluluvan myöntäminen erityisestä syystä voi tulla kyseeseen esimerkiksi silloin, kun asianosaiset ovat solmineet pelkästään uskonnollisen avioliiton, eikä heitä siten voida pitää toistensa perheenjäseninä ulkomaalaislain 37 §:n tarkoittamalla tavalla. Poikkeuksellisesti oleskelulupa voitaisiin myöntää tämän lainkohdan nojalla esimerkiksi tilanteessa, jossa toinen parisuhteen osapuolista on tahollaan avioliitossa kolmannen henkilön kanssa, eikä heidän kotimaansa lainsäädäntö mahdollista avioeron saamista. Tällöin kuitenkin edellytetään, että tosiasiallisen avioelämän päättymistä ei ole syytä epäillä.

[85] Ks. HE 28/2003 vp, s. 144

6. Lapsi oleskeluluvan hakijana tai perheenkokoajana

6.1. Lapsen huolto

Oleskeluluvan myöntäminen alaikäiselle lapselle edellyttää yleensä, että hänen huoltajansa oleskelee myös Suomessa tai on muuttamassa lapsen kanssa Suomeen. Yleensä lapsen huoltajia ovat isä tai äiti tai molemmat. Jos Suomessa asuu ainoastaan se lapsen vanhemmista, joka ei ole lapsen huoltaja, ei oleskelulupaa lähtökohtaisesti myönnetä.

Ulkomaalaislain 37 §:n perheenjäsenen määritelmä mahdollistaa oleskeluluvan myöntämisen myös perheenkokoajan aviopuolison lapsille, jos perheenkokoajan aviopuoliso on heidän huoltajansa. Hallituksen esityksen (HE 198/2005 vp) 37 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan lapsille, joiden huoltaja perheenkokoajan aviopuoliso on mutta perheenkokoaja ei ole, myönnetään oleskelulupa perheenkokoajan aviopuolison perheenjäseninä. Tilanteissa, joissa aviopuoliso itse ei muuta Suomeen, vaaditaan kuitenkin huoltajan suostumus. Jos kyseessä on yhteishuoltajuus perheenkokoajan aviopuolison ja muualla oleskelevan toisen huoltajan välillä, myönnetään oleskelulupa, jos molemmat huoltajat suostuvat siihen.[86]

Tapauksissa, joissa aviopuoliso itse ei muuta Suomeen, pyydetään aina ulkomaalaislain 63 §:n (886/2011)[87] mukainen lausunto perheenkokoajan koti- tai asuinpaikkakunnan sosiaaliviranomaiselta tai terveydenhuoltoviranomaiselta perheenkokoajan sosiaalisesta tai terveydellisestä tilanteesta. Lisäksi on asianosaisia henkilökohtaisesti ja suullisesti kuulemalla pyrittävä varmistumaan siitä, että oleskeluluvan myöntäminen ei ole lapsen edun vastaista.

Poikkeuksellisesti oleskelulupa voidaan ulkomaalaislain 37 §:n 3 momentin perusteella myöntää kasvattilapselle tosiasiallisen huoltosuhteen perusteella huolimatta siitä, että huoltosuhteesta ei ole saatavissa virallista selvitystä.

Jos oleskelulupaa haetaan lapselle tai jos lapsi on perheenkokoajana, on hakemuksen liitteenä oltava lapsen syntymätodistus, josta käyvät ilmi lapsen vanhemmat. Vaihtoehtoisesti on esitettävä selvitys ottolapseksi ottamisesta. Aulapsen osalta edellytetään myös todistusta isyyden vahvistamisesta, jos isyyden vahvistaminen on kyseisessä maassa mahdollista. Jos luotettavaa asiakirjaselvitystä lapsen ja vanhemmiksi esitettyjen henkilöiden välisestä biologisesta sukulaisuudesta ei ole saatavilla, voi Maahanmuuttovirasto harkintansa mukaan selvittää asiaa DNA-tutkimusten avulla.

Jos lapsen vanhemmat ovat eronneet tai kuolleet, on asiasta lähtökohtaisesti esitettävä asiakirjaselvitystä, avioerotodistus tai kuolintodistus. Lisäksi on esitettävä selvitys lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, esimerkiksi huoltopäätös tai oikeuden päätös siitä, että isältä tai äidiltä on otettu pois vanhemman oikeudet. Myös huollon mahdollisesta uudelleen järjestelystä on esitettävä selvitys.

Huoltajia voivat poikkeuksellisesti olla muutkin henkilöt kuin lapsen vanhemmat, esimerkiksi lapsen isovanhemmat tai joku muu lähisukulainen. Tällöin on osoituksena huollosta lähtökohtaisesti esitettävä oikeuden päätös tai muu viranomaisselvitys.

---

[86] Ks. HE 198/2005 s. 16

[87] L:lla 886/2011 muutettu 63 § tulee voimaan 1.1.2014.

On kuitenkin otettava huomioon, että asiakirjaselvitystä ei aina ole saatavilla, esimerkiksi lähtömaan sotatilan tai ympäristökatastrofin vuoksi. Monissa maissa ei ole niin hyvin toimivaa hallintoa, että asiakirjojen saaminen olisi mahdollista. Viranomaistodistukset voivat joissain tapauksissa myös olla epäluotettavia. Tällaisissa tapauksissa kiinnitetään erityistä huomiota eri yhteyksissä esitettyjen ja esimerkiksi poliisitutkinnan ja suullisen kuulemisen avulla saatujen tietojen ristiriidattomuuteen. Kasvattilapsisuhteen osoittamiseksi esitettäviä selvityksiä käsitellään tarkemmin ohjeen kohdassa 6.6.

Jos lapsi on vanhempiensa yhteishuollossa, on toiselta huoltajalta pyydettävä kirjallinen viranomaisen/notaarin vahvistama suostumus, jossa hän ilmoittaa hyväksyvänsä oleskeluluvan hakemisen lapselle ja lapsen Suomeen muuton, ellei kyse ole tilanteesta, jossa molemmat huoltajat allekirjoittavat oleskelulupahakemuksen lapsen osalta. Vaihtoehtoisesti suostumuksen antaminen voidaan varmistaa toista huoltajaa henkilökohtaisesti ja suullisesti kuulemalla. Suostumuksen antaminen on tarpeen varmistaa toista huoltajaa henkilökohtaisesti ja suullisesti kuulemalla myös tilanteessa, jossa suostumusta koskevan asiakirjan luotettavuutta on syytä epäillä. Jos suostumuksen antaminen ei ole mahdollista, esimerkiksi tilanteessa, jossa toisen huoltajan olinpaikkaa ei voida kohtuudella selvittää, tarvitaan lähtökohtaisesti tuomioistuimen päätös lapsen kotimaasta. Erityisesti yhteishuoltotilanteissa on oleskeluluvan myöntämistä harkittaessa otettava huomioon lapsikaappausten mahdollisuus. Näin ollen oleskelulupaa ei lähtökohtaisesti myönnetä, jos toisen huoltajan suostumusta tai muuta suostumuksen korvaavaa viranomaisselvitystä ei esitetä.

Ulkomaalaislain 6 §:n 2 momentin mukaan ennen kaksitoista vuotta täyttänyttä lasta koskevan päätöksen tekemistä on lasta kuultava, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen kuuleminen on tarpeen erityisesti silloin, kun asiakirjojen perusteella, niiden puuttumisen vuoksi tai muutoin on syytä epäillä sitä, ketkä ovat lapsen vanhempia ja kenelle lapsen huolto on määrätty. Tällaisessa tilanteessa tulee molempia (oletettuja) vanhempia, 12 vuotta täyttänyttä (mahdollisesti nuorempaakin) lasta ja/tai muita sukulaisia ja henkilöitä, jotka ovat tosiasiallisesti huolehtineet lapsesta aina kuulla henkilökohtaisesti ja suullisesti asian selvittämiseksi.

Jos hakemusprosessin aikana selviää, että Suomessa olevan lapsen huoltajina esiintyneet henkilöt eivät tosiasiassa ole hänen huoltajiaan, alaikäiselle on määrättävä edunvalvoja holhoustoimesta annetun lain[88] nojalla tai edustaja kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain[89] tai kotoutumisen edistämisestä annetun lain[90] perusteella. Edunvalvoja tai edustaja on määrättävä myös silloin, kun lapsi on tullut Suomeen esimerkiksi isovanhempansa kanssa, joka ei kuitenkaan ole hänen laillinen huoltajansa. Oikeuskäytännössä edunvalvojan tai edustajan määräämistä on edellytetty tilanteissa, joissa huoltosuhteet ovat epäselvät tai alaikäisen ja hänen puolestaan muutosta hakevan edut saattavat olla ristiriidassa.

Kiintiövalintahaastattelujen ja turvapaikkapuhuttelun yhteydessä kuultavilta selvitetään heidän perhesuhteensa ja heille ilmoitetaan, että Suomeen on perhesiteen perusteella mahdollista hakea vain yhtä puolisoa ja tästä avioliitosta synty-

[88] Laki holhoustoimesta 442/1999

[89] Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 746/2011

[90] Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010

neitä alaikäisiä naimattomia lapsia. Jos perheenkokoajan uusi tai moniavioisuuden kyseessä ollessa toinen puoliso jo oleskelee Suomessa tästä liitosta mahdollisesti olevien lasten kanssa, ei oleskeluluvan myöntäminen perhesiteen perusteella mahdolliselle edellisestä tai toisesta samanaikaisesta avioliitosta syntyneille lapsille ole lähtökohtaisesti mahdollista. Oleskelulupaa voi siis lähtökohtaisesti hakea vain yhdelle perhekokonaisuudelle. Oleskeluluvan myöntäminen lapsille saattaisi kuitenkin tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsen huolto on Suomessa asuvalla perheenkokoajalla ja kotimaassa oleva huoltaja on kuollut ja asiasta esitetään luotettava selvitys.

6.2. Lapsen alaikäisyys

Ulkomaalaislain 37 §:n mukaista perheenjäsenen määritelmää sovellettaessa lapsena pidetään alle 18-vuotiasta naimatonta lasta.[91] Oleskeluluvan myöntämisen kannalta ratkaiseva ajankohta lapsen alaikäisyyden suhteen riippuu siitä, onko hakemus laitettu vireille ennen 1.8.2010 vai siitä lähtien.

6.2.1. Oleskelulupahakemukset, jotka on laitettu vireille ennen 1.8.2010

Ennen 1.8.2010 vireille laitettuihin hakemuksiin sovelletaan 31.7.2010 asti voimassa ollutta ulkomaalaislain 38 §:ää (301/2004), jonka mukaan oleskeluluvan myöntäminen perhesiteen perusteella alaikäiselle naimattomalle lapselle edellyttää, että lapsi on alaikäinen sinä päivänä, jolloin lapsen oleskelulupahakemus on tullut vireille, jos edellytykset oleskeluluvan myöntämiselle täyttyivät vireilletulopäivänä. Jos lapsi ja vanhempi/vanhemmat hakevat lupaa samanaikaisesti, eikä vanhemmalle ole myönnetty oleskelulupaa sillä hetkellä, kun lapsi täyttää 18 vuotta, lapselle ei myönnetä oleskelulupaa ulkomaalaislain 37 §:n mukaisena perheenjäsenenä.

Ennen 1.8.2010 vireille laitettuihin hakemuksiin sovellettavan käytännön mukaan henkilöllä, joka odottaa omaa oleskelulupapäätöstään ja jolla luvan saatuaan olisi oikeus hakea oleskelulupaa perhesiteen perusteella perheenjäsenelleen tai muulle omaiselleen, on oikeus laittaa oleskelulupahakemus vireille, mutta perhesiteen perusteella tehtyä oleskelulupahakemusta ei ratkaista ennen kuin perheenkokoajaa itseään koskevaan oleskelulupahakemukseen on tehty ratkaisu. Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan jos esimerkiksi Suomessa turvapaikkaa hakenut ulkomaalainen hakee jo turvapaikkaprosessin aikana oleskelulupaa perhesiteen perusteella ulkomailla olevalle alaikäiselle lapselleen, lapsen tulee olla alaikäinen päivänä, jolloin vanhemman turvapaikkahakemus ratkaistaan. Tätä ennen ei ole olemassa edellytyksiä oleskeluluvan myöntämiselle perheenjäsenelle perhesiteen perusteella.[92]

6.2.2. Oleskelulupahakemukset, jotka on laitettu vireille 1.8.2010 lähtien

Oleskelulupahakemuksiin, jotka on laitettu vireille 1.8.2010 lähtien, sovelletaan tuolloin voimaan tullutta ulkomaalaislain 38 §:n muutosta (549/2010), jonka mukaan oleskeluluvan myöntäminen perhesiteen perusteella alaikäiselle naimattomalle lapselle edellyttää, että lapsi on alaikäinen sinä päivänä, jolloin lapsen oleskelulupahakemus ratkaistaan. Oleskeluluvan myöntäminen alaikäisen

---

[91] Ulkomaalaislain 154 §:n 1 momentin 2 kohdan (360/2007) mukaan unionin kansalaisen perheenjäseniä ovat hänen alle 21-vuotiaat tai hänen huollettavinaan olevat jälkeläisensä suoraan alenevassa polvessa samoin kuin hänen aviopuolisonsa vastaavat jälkeläiset.

[92] Ks. HE 28/2003 vp, s. 139

perheenkokoajan perheenjäsenelle edellyttää, että perheenkokoaja on alaikäinen sinä päivänä, jolloin perheenjäsenen oleskelulupahakemus ratkaistaan. Oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä on lisäksi, että perheenkokoajalla on oleskelulupa jo asian vireilletulopäivänä.

Oleskelulupaa ei ulkomaalaislain 38 § (549/2010) 2 momentin mukaan kuitenkaan voida 1 momentin perusteella evätä, jos hakemuksen käsittely on merkittävästi viivästynyt hakijasta tai perheenkokoajasta riippumattomasta syystä ja tämä on myötävaikuttanut asian selvittämiseen.

Koska alaikäisyysedellytyksen täyttymistä arvioitaessa on otettava huomioon se, onko käsittely viivästynyt hakijasta tai perheenkokoajasta riippumattomasta syystä ja onko hakija tai perheenkokoaja myötävaikuttanut asian selvittämiseen, käydään seuraavassa ensin läpi merkittävää viivästymistä sekä myötävaikuttamista asian selvittämiseen ja vasta sen jälkeen käydään läpi alaikäisyysedellytyksen täyttymisen arviointi kokonaisuudessaan.

6.2.2.1. Merkittävä viivästyminen ja myötävaikuttaminen asian selvittämiseen

Ulkomaalaislain 69 a §:n mukaan perhesiteen perusteella tehtyä oleskelulupa-hakemusta koskeva päätös on annettava hakijalle tiedoksi viimeistään yhdeksän kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä. Euroopan unionin sinisen kortin haltijan perheenjäsenen perhesiteen perusteella tekemää oleskelulupahakemusta koskeva päätös on annettava hakijalle tiedoksi viimeistään kuuden kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä. Poikkeuksellisissa olosuhteissa päätös voidaan antaa tiedoksi myöhemmin.

Huomioon ottaen ulkomaalaislain 69 a §:ssä säädetty määräaika hakemuksen käsittelylle lain 38 §:n (549/2010) 2 momentin mukaisena merkittävänä viivästyksenä voidaan pitää (EU:n sinisen kortin haltijan perheenjäsentä lukuun ottamatta) sitä, että hakemuksen jättämisestä päätöksentekohetkeen on kulunut yli yhdeksän kuukautta. Jos hakija ja perheenkokoaja eivät ole myötävaikuttaneet asian selvittämiseen tai jos merkittävä viivästyminen muutoin on johtunut heistä riippuvasta syystä, oleskelulupa voidaan alaikäisyysedellytyksen täyttymättö-myyden perusteella evätä siinäkin tapauksessa, että hakemuksen käsittely olisi kestänyt yli yhdeksän kuukautta. Hakijasta tai perheenkokoajasta riippuvan syyn tai myötävaikutusvelvollisuuden täyttämättä jättämisen merkitystä päätöksenteon viivästymiselle on näissä tilanteissa arvioitava tapauskohtaisesti.

Arvioitaessa, ovatko hakija ja perheenkokoaja myötävaikuttaneet asian selvittämiseen ulkomaalaislain 38 §:n (549/2010) 2 momentissa tarkoitetulla tavalla otetaan huomioon ulkomaalaislain 7 §, jonka mukaan hakijan edellytetään myötävaikuttavan asiansa selvittämiseen. Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan pykälään kirjatulla myötävaikuttamisella tarkoitettaisiin lähinnä sitä, että asianosainen pyrkii viranomaisen kanssa vilpittömään yhteistyöhön siten, että asian ratkaisemiseksi tarvittavat tiedot saadaan tuotua mahdollisimman kattavasti ja totuudenmukaisesti esille.[93]

Myötävaikuttamisena voidaan siten pitää esimerkiksi ulkomaalaislain 7 §:n mukaisena lisäselvityksenä pyydettyjen, asian ratkaisemisen kannalta tarpeellisten selvitysten toimittamista ilman merkittävää viivästystä silloin, kun niiden toimittaminen on hakijalle tai perheenkokoajalle hänen olosuhteensa huomioon

[93] Ks. HE 28/2003 vp., s. 121

ottaen mahdollista.[94] Myötävaikuttamisen voidaan katsoa tarkoittavan myös sitä, että hakijan ja perheenkokoajan kuuleminen ei ole estynyt tai merkittävästi viivästynyt hakijasta tai perheenkokoajasta riippuvasta syystä. Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) 7 §:ää koskevat yksityiskohtaiset perustelut huomioon ottaen myötävaikutusvelvollisuuden täyttymistä arvioitaessa voidaan antaa merkitystä myös hakijan ja perheenkokoajan vilpittömyydelle yhteistyöhön pyrkimisessä.

6.2.2.2. Alaikäisyysedellytyksen täyttymisen arviointi 1.8.2010 lähtien vireille tulleiden hakemusten kohdalla

Koska oleskelulupa-asian, jossa on asianosaisena alaikäinen henkilö, ratkaisun lopputulos riippuu alaikäisyysedellytyksen osalta hakemuksen ratkaisuhetken tilanteesta, tulee tällaisten oleskelulupahakemusten käsittelyssä kiinnittää erityistä huomiota ulkomaalaislain 6 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan alaikäistä lasta koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti.

Alaikäisyysedellytyksen täyttymisen kannalta ratkaiseva ajankohta on siis oleskelulupapäätöksen ratkaisuhetki. Oleskelulupaa perhesiteen perusteella ei pääsääntöisesti myönnetä, jos alaikäinen asianosainen täyttää 18 vuotta hakemuksen vireilläoloaikana ja yhdeksän kuukauden kuluessa hakemuksen vireilletulosta.

Oleskeluluvan myöntämistä ei kuitenkaan estä perheenkokoajan täysi-ikäistyminen hänen ollessa oleskeluluvan yksilöllisestä inhimillisestä syystä saanut, alaikäisenä Suomeen yksin tullut ulkomaalainen, kun ulkomailla oleva ulkomaalaislain 52 §:n 4 momentin mukainen hakija eli perheenkokoajan sisarus on yhä alaikäinen hakemuksen ratkaisuhetkellä.[95] Lisäksi ulkomaalaislain 48 §:n (57/2011) 3 momentin mukaista erityissäännöstä, joka koskee entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevan henkilön huollettavana olevaa lasta, sovelletaan ulkomaalaislain 38 §:n (549/2010) sijasta (ks. myös ohjeen kohta 6.2.5.).

Oleskelulupaa ei siis kuitenkaan voida evätä alaikäisen täysi-ikäistymisen vuoksi, jos hakemuksen käsittely on merkittävästi viivästynyt hakijasta tai perheenkokoajasta riippumattomasta syystä ja tämä on myötävaikuttanut asian selvittämiseen. [96] Näin ollen alaikäisen asianosaisen täyttäessä 18 vuotta hakemuksen vireilläoloaikana, mutta vasta yhdeksän kuukauden jälkeen asian vireille tulosta, oleskelulupaa ei alaikäisyysedellytyksen täyttymättä jäämisen perusteella evätä, jos hakemuksen käsittelyn viivästyminen ei ole johtunut hakijasta tai perheenkokoajasta riippuvasta syystä ja nämä ovat myötävaikuttaneet asian selvittämiseen.

Tilanteissa, joissa alaikäinen on täyttänyt 18 vuotta hakemuksen vireilläoloaikana, erityistä huomiota tulee yksittäistapauksissa kiinnittää siihen, että päätösharkinnassa ei päädytä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan kannalta ongelmalliseen lopputulokseen. [97] Maahanmuuttovirasto harkitsee viran puolesta, täyttyvätkö näissä tilanteissa ulkomaalaislain 66 a §:n tai muuta omaista koskevien säännösten (ulkomaalaislain 50 § ja 115 §) mukaiset luvan myöntämisedellytykset (ks. muun omaisen osalta ohjeen kohta 6.2.4.).

---

[94] Ks. myös HE 28/2003 vp, s. 121

[95] HE 240/2009 vp, s. 39-40

[96] Ks. myös perustuslakivaliokunnan lausunto (16/2010 vp)

[97] Ks. myös PeVL 16/2010 vp, s. 4

6.2.3. Perheenkokoajan oleskelulupa perheenjäsentä koskevan oleskelulupahakemuksen vireille laittamisen edellytyksenä

1.8.2010 voimaan tulleen ulkomaalaislain muutoksen mukaan oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä on lisäksi, että perheenkokoajalla on oleskelulupa jo asian vireilletulopäivänä.

Ulkomaalaislain 3 §:n 1 momentin 15 kohdan mukaan perheenkokoajalla tarkoitetaan Suomessa oleskelevaa henkilöä, jonka Suomessa oleskelun perusteella ulkomailla olevalle perheenjäsenelle haetaan oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Näin ollen ulkomaalaislain 38 §:n (549/2010) edellytystä perheenkokoajan oleskeluluvan olemassaolosta perheenjäsentä koskevan oleskelulupa-asian vireilletulopäivänä ei sovelleta sellaisiin perhesiteen perusteella tehtyihin oleskelulupahakemuksiin, joiden osalta ei ole olemassa ennestään Suomessa oleskelevaa perheenkokoajaa (esimerkiksi työntekijän oleskelulupaa hakevan henkilön perheenjäsenten hakemuksiin, kun oleskelulupaa haetaan muille perheenjäsenille työntekijän oleskelulupaa koskevan hakemuksen ollessa samanaikaisesti vireillä).

Ennen 1.8.2010 vireille laitettuihin oleskelulupahakemuksiin sovelletaan lainmuutosta edeltänyttä käytäntöä, jonka mukaan henkilöllä, joka odottaa omaa oleskelulupapäätöstään ja jolla luvan saatuaan olisi oikeus hakea oleskelulupaa perhesiteen perusteella perheenjäsenelleen tai muulle omaiselleen, on oikeus laittaa oleskelulupahakemus vireille, mutta perhesiteen perusteella tehtyä oleskelulupahakemusta ei ratkaista ennen kuin perheenkokoajaa itseään koskevaan oleskelulupahakemukseen on tehty ratkaisu. Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan jos esimerkiksi Suomessa turvapaikkaa hakenut ulkomaalainen hakee jo turvapaikkaprosessin aikana oleskelulupaa perhesiteen perusteella ulkomailla olevalle alaikäiselle lapselleen, lapsen tulee olla alaikäinen päivänä, jolloin vanhemman turvapaikkahakemus ratkaistaan. Tätä ennen ei ole olemassa edellytyksiä oleskeluluvan myöntämiselle perheenjäsenelle perhesiteen perusteella.[98]

6.2.4. Muuta omaista koskevien edellytysten täyttymisen arviointi viran puolesta, kun perheenkokoaja tai hakija täyttää 18 vuotta hakemuksen käsittelyn aikana

Jos perheenkokoaja on Suomen kansalainen tai pakolainen, toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan saanut tai tilapäistä suojelua saanut ulkomaalainen, hänen lapsensa voi kuitenkin 18 vuotta täytettyäänkin hakea oleskelulupaa muuna omaisena. Myös hakemuksen käsittelyn aikana 18 vuotta täyttäneen perheenkokoajan vanhempi voi hakea oleskelulupaa muuna omaisena. Jos hakija tai perheenkokoaja täyttää hakemuksen käsittelyn aikana 18 vuotta niin, että ulkomaalaislain 38 §:n (549/2010) mukaiset edellytykset eivät enää täyty, Maahanmuuttovirasto harkitsee viran puolesta, voidaanko hakijalle myöntää oleskelulupa muuna omaisena. Tällöin luvan myöntämisen edellytykset poikkeavat alaikäiselle lapselle tai huoltajalle myönnettävän luvan edellytyksistä. (Ks. myös kappale 6.2.2.2.).

[98] Ks. HE 28/2003 vp, s. 139

6.2.5. Oleskeluluvan myöntäminen entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevan henkilön perheenjäsenelle tai hänen huollettavanaan olevalle lapselle

Ulkomaalaislain 48 §:n (57/2011) 1 ja 2 momentin mukaan entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevalle henkilölle myönnetään tietyin edellytyksin jatkuva oleskelulupa. Ulkomaalaislain 48 §:n (57/2011) 3 momentin mukaan oleskelulupa myönnetään myös 1 momentissa tarkoitetun henkilön perheenjäsenelle sekä hänen huollettavanaan olevalle lapselle, joka ei ole täyttänyt kahdeksaatoista vuotta ennen kuin hakijalle on myönnetty oleskelulupa 1 momentissa mainitulla perusteella.

Ulkomaalaislain 48 §:ää koskeva lainmuutos (57/2011) tuli voimaan 1.7.2011. Lainkohdassa säädetään edelleen oleskeluluvan myöntämisestä 48 §:n 1 momentin 1 ja 2 kohdan tarkoittamille henkilöille ja heidän perheenjäsenilleen. Siirtymäsäännöksen mukaan 48 §:n 1 momentin 3 kohdan tarkoittamien henkilöiden osalta sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jos henkilö on ilmoittautunut paluumuuttajaksi viimeistään 1.7.2011 ja hakenut oleskelulupaa viimeistään 1.7.2016. Perheenjäsenen ja huollettavana olevan lapsen osalta sovelletaan myös lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jos oleskelulupahakemus on jätetty viimeistään 1.7.2016.[99]

Lainmuutoksen jälkeenkin huollettavana olevan lapsen osalta sovelletaan ulkomaalaislain 48 §:n 3 momentin erityissäännöstä ulkomaalaislain 38 §:n sijasta. Oleskelulupaa perhesiteen perusteella ei siis myönnetä lapselle, joka on täyttänyt 18 vuotta ennen kuin päähakijalle on myönnetty oleskelulupa.

6.3. Lapsen etu

6.3.1. Ulkomaalaislain sääntely

Ulkomaalaislain 6 §:n 1 momentin mukaan tämän lain nojalla tapahtuvassa päätöksenteossa, joka koskee kahdeksaatoista vuotta nuorempaa lasta, on erityistä huomiota kiinnitettävä lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin. Ulkomaalaislain 6 §:n 2 momentin mukaan ennen kaksitoista vuotta täyttänyttä lasta koskevan päätöksen tekemistä on lasta kuultava, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen mielipiteet tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös nuorempaa lasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomiota. Alaikäistä lasta koskevat asiat on ulkomaalaislain 6 §:n 3 momentin mukaan käsiteltävä kiireellisesti.

Hallintovaliokunta on ulkomaalaislakia koskevassa mietinnössään[100] (HaVM 4/2004 vp) todennut, että alaikäinen on lähtökohtaisesti heikoin osapuoli tilanteissa, joissa aikuisten tai yhteiskunnan edut ovat ristiriidassa lapsen edun kanssa. Viranomaisten tehtävänä onkin valvoa, että lapsen etu toteutuu. Lapsen edun

---

[99] Ulkomaalaislain 48 § (301/2004) alkuperäisessä muodossaan koskee oleskeluluvan myöntämistä entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin oleville henkilöille. Lain 48 §:n 1 momentin 1 kohta koskee hakijoita, jotka ovat kuuluneet Inkerin siirtoväkeen, joka vuosina 1943 ja 1944 siirrettiin Suomeen ja sodan päätyttyä palautettiin Neuvostoliittoon. Lain 48 §:n 1 momentin 2 kohta koskee hakijoita, jotka ovat palvelleet Suomen armeijassa vuosien 1939–1945 aikana. Lain 48 §:n 1 momentin 3 kohta koskee hakijaa, joka itse tai toinen hänen vanhemmistaan tai ainakin kaksi hänen neljästä isovanhemmastaan on tai on ollut merkittynä asiakirjaan kansalaisuudeltaan suomalaiseksi ja hakijalla on riittävä suomen tai ruotsin kielen taito.

[100] HaVM 4/2004

periaate on nimenomaisesti kirjattu sekä lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen että keskeisiin lapsia koskeviin kansallisiin lakeihin. Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus on Suomessa voimassa olevaa oikeutta. Hallituksen esityksen 6 §:n sisältämällä sääntelyllä kiinnitetään viranomaisten huomiota siihen, että mainitun yleissopimuksen velvoitteet tulevat täytetyiksi.[101]

Valiokunnan mietinnön (HaVM 4/2004 vp) mukaan lapsen edun arvioiminen ja lapsen kuuleminen korostuu ulkomaalaislain mukaisessa päätöksenteossa erityisesti turvapaikka-asioissa ja myönnettäessä oleskelulupia perhesiteen perusteella. Lasta koskevissa ratkaisuissa on keskeistä, että päätöksentekijä selvittää, mikä ratkaisu on juuri kyseessä olevan lapsen edun mukainen. Lapsen etu on aina yksilöllinen ja sidottu lapsen kulloiseenkin elämäntilanteeseen. Lapsen etu tulee harkita kokonaisuudessaan ottaen huomioon mahdollisuuksien mukaan lapsen toivomukset, mielipiteet ja yksilölliset tarpeet. Lapsen edun toteutumisessa lapsen kuulemisella on olennainen merkitys.[102]

Hallintovaliokunta katsoo mietinnössään (HaVM 4/2004 vp) jo ulkomaalaislain 7 §:n mukaisen viranomaisen yleisen selvittämisvelvollisuuden edellyttävän lähtökohtaisesti, että kaikissa tilanteissa, joissa on kysymys ulkomaalaislakiin perustuvasta lasta koskevasta päätöksenteosta, on käytettävissä lastensuojelukysymyksiin perehtyneen asiantuntijan näkemys lapsen edusta.[103]

6.3.2. Lapsen edun arvioiminen päätösharkinnassa

Lapsen edun toteutumista edesauttaa käytännössä hakemusten käsitteleminen kiireellisesti kaikissa viranomaisissa. Kiireellinen käsittely ei kuitenkaan saa olla esteenä asian riittävälle selvittämiselle.

Lapsen etu on arvioitava erikseen kussakin tapauksessa. Alaikäisiä lapsia koskevissa kielteisissä päätöksissä on myös perusteltava, miten lapsen etu on selvitetty ja miksi on päädytty tietynlaiseen ratkaisuun. Lapsen oma tahto ja olosuhteet on pyrittävä selvittämään mahdollisimman hyvin, lähtökohtaisesti suullisella kuulemisella, ja ne on otettava päätöksenteossa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti.

Lapsen ja vanhemman välinen biologiseen siteeseen perustuva perheside on lähtökohtaisesti hyvin vahva. Lasta ei tulisi vasten tahtoaan erottaa vanhemmistaan. Biologisen vanhemmuuden lisäksi arvioinnissa on kuitenkin merkitystä myös tosiasiallisella vanhemmuudella eli sillä, minkälainen yhteys lapsella ja vanhemmalla on ollut. Perheen yhdistäminen ja lapsen Suomeen muutto ei välttämättä ole lapsen edun mukaista esimerkiksi tapauksissa, joissa perheenkokoaja ei ole missään vaiheessa asunut yhdessä lapsensa kanssa, eikä perheenkokoaja ole myöskään käytännössä pitänyt yhteyttä lapseensa. Lapsen edun mukaista ei välttämättä ole muutto Suomeen, jos se merkitsee lähtemistä tutusta ympäristöstä, jonka kielen ja kulttuurin hän ainoastaan hallitsee, ja eroamista hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneista henkilöistä.[104]

Oleskeluluvan epääminen huoltajalta voi käytännössä vaikuttaa Suomeen aiemmin muuttaneiden tai Suomessa syntyneiden lasten oleskeluun Suomessa. Lapsen etu

[101] Ks. Hallintovaliokunnan mietintö 4/2004 vp s. 8

[102] Ks. Hallintovaliokunnan mietintö 4/2004 vp s. 8-9; Ks. myös HE 28/2003 vp, s. 119-120

[103] Ks. Hallintovaliokunnan mietintö 4/2004 vp s. 9

[104] Ks. KHO 28.6.2011 taltio 1810 ja 11.7.2011 taltio 1998.

ei välttämättä edellytä oleskeluluvan myöntämistä huoltajalle esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi puhuu vastaavaa kieltä kuin huoltajansa, vaikka onkin Suomessa oleskellessaan esimerkiksi käynyt päiväkodissa ja oppinut myös suomen kieltä. Etenkin jos lapsi on alle kouluikäinen, ei lapsen voida hänen ikänsä huomioon ottaen katsoa vielä integroituneen Suomeen siinä määrin, että olisi hänen etunsa vastaista edellyttää asumista kotimaassa, jos huoltajat tai toinen heistä asuisi siellä lapsen kanssa. Jos toinen huoltajista ei halua muuttaa kotimaahan lapsensa mukana, voi hän pitää yhteyttä lapseen muilla keinoin, kuten vierailemalla lapsen luona.[105]

Tapauskohtaisessa harkinnassa otetaan lapsen etua arvioitaessa huomioon mahdolliset muuttuneet olosuhteet huollon uudelleen järjestelyn syynä. Jos huolto on siirretty Suomessa olevalle perheenkokoajalle, on asianosaisia kuulemalla sekä asiakirjaselvitysten että tarvittaessa kyseisen maan viranomaisten avulla varmistettava, että huollon siirto on tapahtunut laillisesti. Myös Suomessa olevan perheenkokoajan elämäntilanne, asumisolosuhteet ja mahdollinen rikoksiin syyllistyminen otetaan huomioon lapsen etua arvioitaessa.

Lapsen etua arvioitaessa on kussakin yksittäistapauksessa pyrittävä selvittämään tilanne lapsen kotimaassa/lähtömaassa esimerkiksi Suomen edustustojen välityksellä. Kyseessä olevan maan yleisen tilanteen selvittämisessä voidaan hyödyntää esimerkiksi Maahanmuuttoviraston maatietopalvelun tutkijoilta saatavaa tietoa.

Lapsen mahdollinen kansainvälisen suojelun tarve vaikuttaa olennaisesti lapsen edun toteutumisen arviointiin. Erityisesti näissä tilanteissa on keskeistä se, onko viranomaisilla tietoa lapsen vanhempien tai muiden läheisten sukulaisten olinpaikasta, voidaanko heihin saada yhteys, voidaanko lapsi tosiasiallisesti yhdistää perheeseensä ja missä tämä voi tapahtua. Jos lapsi ei ole kansainvälisen suojelun tarpeessa, lapsen edun toteutumista tarkastellaan eri näkökulmasta ja harkinnassa on enemmän liikkumavaraa.

Lapsen edun arvioiminen voi vaatia monien eri tahojen yhteistyötä. Näyttö-kysymykset ovat usein äärimmäisen vaikeita ja päätöksenteon tukena on tarpeen mukaan hyödynnettävä lastensuojeluviranomaisten ja sosiaalityöntekijöiden asiantuntemusta. Maahanmuuttovirasto voi ulkomaalaislain 63 §:n (886/2011)[106] mukaan hankkia perhesiteen perusteella tehdystä oleskelulupahakemuksesta lausunnon perheenkokoajan koti- tai asuinpaikkakunnan sosiaaliviranomaiselta tai terveydenhuoltoviranomaiselta. Jos lapsi on Suomessa, niin tapauskohtaisesti soveltuvat myös lastensuojelulain säännökset.[107]

---

[105] Ks. myös KHO 21.3.2011 taltio 767.

[106] L:lla 886/2011 muutettu 63 § tulee voimaan 1.1.2014.

[107] Lastensuojelulaki 417/2007

Lastensuojelulain 5 §:n mukaan lapselle on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa ja mahdollisuus esittää siinä mielipiteensä. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa, lasta tai nuorta koskevaa päätöstä tehtäessä ja lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin. Lastensuojelulain 20 §:n 1 momentin mukaan lastensuojelua toteutettaessa on selvitettävä lapsen toivomukset ja mielipide sekä otettava ne huomioon lapsen iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla. Lapsen mielipide on selvitettävä hienovaraisesti sekä siten, että tästä ei aiheudu tarpeettomasti haittaa lapsen ja hänen vanhempiensa tai muiden läheisten ihmisten välisille suhteille. Lapsen mielipiteen selvittämisen tapa ja pääasiallinen sisältö on kirjattava lasta koskeviin asiakasasiakirjoihin.

6.4. Vailla huoltajaa oleva alaikäinen perheenkokoajana

6.4.1. Ns. ankkurilapsi-ilmiö

Suomeen ja muihin läntisiin teollisuusmaihin lähetetään yksin lapsia, usein vastoin heidän tahtoaan, jotta lapsen mahdollisesti saaman oleskeluluvan perusteella voitaisiin myöhemmin hakea oleskelulupaa hänen perheenjäsenilleen perhesiteen perusteella. Ns. ankkurilapsi-ilmiön taustalla vaikuttaa maahantulosäännösten kiertämisen ohella nais- ja lapsikauppa sekä voimakas maahanmuuttopaine kehitysmaista läntisiin teollisuusmaihin. Lapsia käytetään hyväksi pyrittäessä parempiin elinolosuhteisiin, eikä heidän turvallisuudestaan ja hyvinvoinnistaan välitetä tällaisessa kaupankäynnissä.[108]

Ankkurilapsi-ilmiö voidaan nähdä haitallisena niin yksittäisen lapsen kannalta kuin laajempana ilmiönäkin. Tämä ei kuitenkaan saa johtaa suojelun tarpeessa olevan lapsen aseman heikentämiseen. Yksittäisessä tapauksessa on aina kiinnitettävä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin ja päätöksentekijän on aina selvitettävä, mikä ratkaisu on kyseessä olevan yksittäisen lapsen edun mukainen. Siten lapsen osoittautuminen ns. ankkurilapseksi ei saa automaattisesti johtaa oleskeluluvan epäämiseen. Päätöksenteossa on otettava huomioon tällaisen lapsen erityisen haavoittuva asema sekä mahdollinen asema lapsikaupan uhrina.[109]

Hallintovaliokunta on mietinnössään (HaVM 3/2006 vp) todennut, että UNHCR kehottaa viranomaisia etsimään lapsen perheen mahdollisimman pian lapsen edun suojelemiseksi. Järjestö korostaa vanhempien ja muiden sukulaisten jäljittämisen merkitystä tarkoituksena luoda yhteys lapsen ja hänen vanhempiensa välille. Jäljittämisen avulla saadaan tietoa, joka tekee mahdolliseksi perheen yhdistämisen myöhemmin joko siinä maassa, jonne lapsi on turvapaikanhakijana tullut, lapsen kotimaassa tai jossakin kolmannessa maassa, jossa vanhemmat ovat. Ratkaisutoiminnan kannalta ongelmallisimpia ovat alaikäisten yksin tulleiden lasten tekemät turvapaikkahakemukset sekä heidän tekemänsä hakemukset perheenyhdistämiseksi sen jälkeen, kun he ovat saaneet oleskeluluvan Suomeen pakolaisuuden tai suojeluntarpeen perusteella. Näissä tapauksissa lapsen todellisen edun selvittäminen saattaa olla hyvin hankalaa. Valiokunta viittaa myös siihen haitalliseen lieveilmiöön, että jotkut vanhemmat lähettävät niin sanottuja ankkurilapsia joko yksin tai tuttavansa mukana hakemaan turvapaikkaa Euroopan unionin jäsenmaasta. Pahimmassa tapauksessa matkan järjestää ihmissalakuljettaja. Valiokunta katsoo, että ankkurilapsi-ilmiöön tulee puuttua ja etsiä keinot, joilla estetään lapsen käyttäminen maahantulosäännösten kiertämisen välineenä. Erityinen huolenaihe on se, kuinka moni ihmissalakuljettajan mukana lähetetty lapsi ei ole koskaan saapunut Suomeen, vaan on päätynyt esimerkiksi hyväksikäytön uhriksi.[110]

Alaikäisen perheenkokoajan vanhempien ja muiden perheenjäsenten/omaisten oleskelulupahakemukset voidaan tapauskohtaisesti evätä ulkomaalaislain 36 §:n 2

---

108 Ks. Sisäasiainministeriön julkaisuja 3/2005: Yksin Suomessa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan edun toteutuminen, Työryhmän ehdotukset koskien viranomaisten välistä tiedonkulkua ja alaikäisen vanhemman jäljittämistä, s. 59

109 Ks. Sisäasiainministeriön julkaisuja 3/2005: Yksin Suomessa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan edun toteutuminen, Työryhmän ehdotukset koskien viranomaisten välistä tiedonkulkua ja alaikäisen vanhemman jäljittämistä, s. 59

110 HaVM 3/2006

momentin nojalla, maahantulosäännösten kiertämisen perusteella, jos ilmenee, että alaikäinen perheenkokoaja on lähetetty Suomeen siinä tarkoituksessa, että muu perhe voisi myöhemmin seurata perässä. Lapsen edun ei yksioikoisesti voida katsoa tarkoittavan sitä, että hän asuu juuri Suomessa perheensä kanssa. Lasta Suomeen lähettävien on täytynyt olla tietoisia siitä, että perhe-elämän jatkaminen Suomessa ei ole varmaa. Julkinen etu edellyttää, että lasten käyttöä maahanmuuton välineenä ehkäistään, mikä on myös lasten edun mukaista. Yksin liikkuvien lasten turvallisuus ja hyvinvointi ovat erityisesti matkan aikana uhattuina. Päätösharkinnassa otetaan huomioon perheen mahdollisuus asua jossakin kolmannessa maassa, sikäli kuin perheen kotimaan turvallisuustilanne ei mahdollista siellä asumista.[111]

6.4.2. Ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhemman tai muun hänen tosiasiallisesta huollostaan vastanneen henkilön jäljittäminen ja tiedonsaantioikeus

Ulkomaalaislain 105 b §:n mukaan Maahanmuuttoviraston on mahdollisuuksien mukaan pyrittävä ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan edun toteuttamiseksi jäljittämään hänen vanhempansa tai muu hänen tosiasiallisesta huollostaan vastannut henkilö viipymättä. Vanhempaa tai muuta alaikäisen tosiasiallisesta huollosta vastannutta henkilöä koskevia tietoja on kerättävä, käsiteltävä ja välitettävä salassa pidettävinä siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään.

Ulkomaalaislain 105 a §:n 1 momentin mukaan Maahanmuuttovirastolla, poliisilla ja rajavartiolaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada pyynnöstään vastaanottokeskukselta ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan syntymäaikaa, perheenjäseniä ja näiden olinpaikkaa koskevia tietoja, jotka ovat välttämättömiä mainittujen viranomaisten selvittäessä alaikäisen henkilöllisyyttä, matkareittiä tai maahantulon tai oleskeluluvan myöntämisen edellytyksiä taikka Maahanmuuttoviraston pyrkiessä 105 b §:n mukaisesti jäljittämään ilman huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan vanhempia tai muuta hänen tosiasiallisesta huollostaan vastannutta henkilöä. Tietoja pyydettäessä viranomaisten on erityisesti kiinnitettävä huomiota lapsen etuun.

Ulkomaalaislain 105 a §:n 2 momentin mukaan ilman huoltajaa olevalle alaikäiselle on annettava tieto siitä, että 1 momentissa tarkoitettuja tietoja voidaan hänen suostumuksestaan riippumatta antaa Maahanmuuttovirastolle, poliisille ja rajavartiolaitokselle. Tiedon antamisessa tulee ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso.

Ulkomaalaislain 105 a §:n 3 momentin mukaan ennen kuin vastaanottokeskus antaa 1 momentissa tarkoitetun tiedon Maahanmuuttovirastolle, poliisille tai rajavartiolaitokselle, asiasta on annettava tieto kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 39 §:n perusteella alaikäiselle määrätylle edustajalle.

---

111 Vastaavasti perheen isän tai äidin lähtemisellä on voitu tavoitella tilannetta, jossa muut perheenjäsenet/omaiset seuraisivat häntä myöhemmin, ja perheenyhdistämiseksi tehdyt oleskelulupahakemukset voidaan tapauskohtaisesti evätä ulkomaalaislain 36 §:n 2 momentin nojalla.

6.4.3. Vailla huoltajaa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan edustaminen ja puhevallan käyttäminen

Käräjäoikeus voi määrätä vailla huoltajaa tai muuta laillista edustajaa Suomessa olevalle alaikäiselle edunvalvojan holhoustoimesta annetun lain[112] nojalla tai edustajan kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain[113] perusteella.

Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta annetun lain 39 §:n 1 momentin mukaan kansainvälistä suojelua hakevalle, tilapäistä suojelua saavalle ja sellaiselle ihmiskaupan uhriksi joutuneelle lapselle, jolla ei ole oleskelulupaa, määrätään viivytyksettä edustaja, jos lapsi on Suomessa ilman huoltajaa tai muuta laillista edustajaa. Lain 39 §:n 2 momentin mukaan hakemuksen edustajan määräämisestä tekee vastaanotto- tai järjestelykeskus, jonka asiakkaaksi lapsi on rekisteröity. Ennen hakemuksen tekemistä lasta on kuultava 5 §:n 2 momentissa säädetyllä tavalla. Vastaanotto- tai järjestelykeskuksen johtaja käyttää huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa, kunnes lapselle on määrätty edustaja. Laissa kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta säädetään myös edustajan kelpoisuudesta, tehtävistä, edustajan vapauttamisesta tehtävästään ja edustajan tehtävän lakkaamisesta.

Ulkomaalaislakia koskevassa hallintovaliokunnan mietinnössä (HaVM 4/2004 vp) kiinnitetään erityistä huomiota sosiaalityöntekijän keskeiseen asemaan selvitettäessä lapsen edun toteutumista viranomaisratkaisuissa.[114] Hallintovaliokunnan näkemys huomioon ottaen Maahanmuuttovirasto pyytää sosiaalityöntekijän lausunnon lapsen edun toteutumisesta. Jäljittämisestä saatu tieto välitetään sosiaalityöntekijälle, jotta hänellä olisi mahdollisimman paljon tietoa lapsen olosuhteista kotimaassa ja Suomessa ennen lausuntonsa kirjoittamista. Maahanmuuttovirasto myös varaa sosiaalityöntekijälle tilaisuuden olla läsnä alaikäistä puhuteltaessa.

6.4.4. Perheenyhdistäminen lapsen kotimaassa tai jossain kolmannessa maassa

Ulkomaalaislain 6 §:n 1 momentissa ja lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen 3 artiklassa tarkoitetun lapsen edun sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa tarkoitetun perhe-elämän suojan voidaan katsoa edellyttävän, että lapsen jouduttua pakottavasta syystä erilleen vanhemmistaan, perhe tulisi mahdollisuuksien mukaan jälleenyhdistää. Sopimusmääräykset eivät kuitenkaan turvaa vanhemmille yleistä oikeutta oleskeluluvan saamiseen maasta, jossa lapsi oleskelee. Perheenyhdistämisen voidaan katsoa olevan mahdollista myös lapsen ja hänen vanhempiensa kotimaassa tai maassa, jossa vanhemmat oleskelevat.[115]

Perhesiteen perusteella tehtyjen oleskelulupahakemusten ratkaiseminen lapsen edun mukaisesti edellyttää asian perusteellista tutkimista. Jotta voidaan kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen tehdä päätös siitä, missä perheen yhdistäminen on lapsen edun mukaista, on keskeistä selvittää perheen

---

[112] Laki holhoustoimesta 442/1999

[113] Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 746/2011

[114] Ks. Hallintovaliokunnan mietintö 4/2004 vp, s. 9

[115] Ks. Sisäasiainministeriön julkaisuja 3/2005: Yksin Suomessa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan edun toteutuminen, Työryhmän ehdotukset koskien viranomaisten välistä tiedonkulkua ja alaikäisen vanhemman jäljittämistä, s. 46 ja HeHaO:n ratkaisu 24.10.2001 01/0937/7

kokonaistilanne. Jäljittämisen kautta Maahanmuuttovirasto voi saada tarpeellista tietoa lapsen huoltajien asuin- ja muista olosuhteista, mikä edesauttaa lapsen edun selvittämistä. Jäljittämisen kautta on myös mahdollista saada tietoa huoltajien kyvystä ja halusta vastaanottaa lapsi ja huolehtia hänestä.

Lapsen paluu vanhempien luokse Suomen ulkopuolelle voi tapahtua vain, jos paluu on turvallista. Vastuu ja selvittämisvelvollisuus paluun turvallisuudesta kuuluvat viranomaisille. Lähtökohtaisesti paluun turvallisuus varmistetaan turvapaikkamenettelyssä. Jos tämän lisäksi on varmistuttu siitä, että alaikäisen ottaa vastaan asianmukainen taho ja että palauttaminen on lapsen edun mukaista, palauttamiseen voidaan ryhtyä. Vastaanottavan maan olosuhteet on alaikäisen kohdalla arvioitava erityisen huolellisesti.[116] Lähtömaan turvallisuustilanteen arvioinnissa maatiedolla on ensisijainen rooli, joten Maahanmuuttoviraston maatutkijoiden asiantuntemusta on tarvittaessa hyödynnettävä.

Ulkomaalaislain 51 §:n mukaan Suomessa olevalle ulkomaalaiselle myönnetään tilapäinen oleskelulupa, jos häntä ei tilapäisestä terveydellisestä syystä voida palauttaa kotimaahansa tai pysyvään asuinmaahansa taikka hänen maasta poistamisensa ei ole tosiasiassa mahdollista. Saman pykälän 3 momentin mukaan jos ulkomaalaiselle myönnetään oleskelulupa 1 momentin perusteella, hänen ulkomailla olevalle perheenjäsenelleen ei myönnetä oleskelulupaa perhesiteen perusteella. Näin ollen ulkomaalaislain 51 §:n 1 momentin perusteella oleskeluluvan saaneen lapsen perheenjäsenelle ei voida myöntää oleskelulupaa Suomeen perhesiteen perusteella.

Ulkomaalaislain 52 §:n 1 momentin mukaan Suomessa olevalle ulkomaalaiselle myönnetään jatkuva oleskelulupa, jos oleskeluluvan epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta hänen terveydentilansa, Suomeen syntyneiden siteiden tai muun yksilöllisen inhimillisen syyn vuoksi, kun erityisesti otetaan huomioon olosuhteet, joihin hän joutuisi kotimaassaan, tai hänen haavoittuva asemansa. Pykälän 3 momentin mukaan ulkomaalaisen, jolle on myönnetty oleskelulupa 1 momentin perusteella, perheenjäsenelle myönnetään oleskelulupa 47 §:n 3 momentin perusteella. Ulkomaalaislain 52 §:n 1 momentin mukaan oleskeluluvan saaneen lapsen perheenjäsenelle on siis mahdollista myöntää oleskelulupa Suomeen perhesiteen perusteella.

Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) pykälän 52 yksityiskohtaisten perustelujen mukaan, jos vanhempien olinpaikka selviää ja lapsen paluu voi tapahtua turvallisesti, perheen yhdistäminen tapahtuisi siellä, missä vanhemmat oleskelevat. Perheen yhdistäminen voisi tapahtua myös Suomessa, jos se on lapsen edun mukaista. Tällöin on otettava huomioon Suomessa oleskelun pituus, Suomessa aloitettu koulunkäynti tai muu seikka, joka puoltaisi perheen yhdistämistä Suomessa.[117]

Hallintovaliokunta toteaa ulkomaalaislakia koskevassa mietinnössään (HaVM 4/2004 vp), että ehdotetun 52 §:n perusteluissa on ollut pyrkimyksenä ilmaista, että lapsen Suomeen tulo ei tarkoita sitä, että myös vanhemmat voivat automaattisesti tulla maahan. Perusteluilla on haluttu korostaa myös sitä, ettei yksioikoisesti voida

[116] Ks. Sisäasiainministeriön julkaisuja 3/2005: Yksin Suomessa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan edun toteutuminen, Työryhmän ehdotukset koskien viranomaisten välistä tiedonkulkua ja alaikäisen vanhemman jäljittämistä, s. 75-76

[117] Ks. HE 28/2003 vp, s. 152

katsoa lapsen edun tarkoittavan sitä, että hän asuu Suomessa vanhempiensa kanssa. Tässä yhteydessä on otettava myös huomioon Euroopan ihmisoikeussopimuksen tulkinta, johon perustuslakivaliokuntakin lausunnossaan viittaa: "ihmisoikeussopimuksen 8 artikla ei ihmisoikeustuomioistuimen mukaan sisällä valtiolle yleistä velvoitetta kunnioittaa aviopuolisoiden tekemän asuinpaikan valintaa ja hyväksyä perheen yhdistäminen alueellaan."[118]

Hallintovaliokunta katsoo mietinnössään (HaVM 4/2004 vp), että yksin tulleiden alaikäisten lasten osalta perheen yhdistämistä koskeva ratkaisu edellyttää kokonaisvaltaista arviota lapsen edusta, perheen siteistä ja perheen siteiden painottumisesta. Tällainen ajattelutapa heijastuu muun muassa useista Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisuista. Pelkästään alaikäisen perheenjäsenen lyhytaikainen oleskelu vieraassa valtiossa ei voi muodostaa perustetta perheen yhdistämiseen kyseiseen valtioon. Lähettäessään lapsensa vieraaseen maahan vanhemmat saattavat pyrkiä turvaamaan ja suojaamaan lastensa elämää. Valiokunta kiinnittää vakavaa huomiota kuitenkin myös siihen, että lasten käyttöä maahanmuuton välineenä tulee ehkäistä. Tämä on myös lasten edun mukaista. Yksin liikkuvien lasten turvallisuus ja hyvinvointi ovat erityisesti matkan aikana uhattuina. Lapsikauppa, lasten salakuljetus ja lasten moninainen hyväksikäyttö ovat niin vakavia ongelmia, että yhteiskunnan tulee toiminnassaan puuttua näihin ongelmiin.[119]

Ulkomaalaislain 114 §:n 1 momentin mukaan oleskelulupa myönnetään perhesiteen perusteella pakolaisen, toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneen tai tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen perheenjäsenelle, jos: 1) perheenkokoaja asuu Suomessa tai hänelle on myönnetty oleskelulupa Suomeen muuttoa varten; ja 2) hakijan ei katsota vaarantavan yleistä järjestystä, turvallisuutta tai kansanterveyttä. Pykälän 2 momentin mukaan, jos 1 momentin 2 kohdassa mainittuja seikkoja ilmenee, suoritetaan kokonaisharkinta, jossa otetaan huomioon perheenkokoajan mahdollisuus viettää perhe-elämää hakijan kanssa jossain kolmannessa maassa. Harkinnassa on otettava huomioon perhesiteen merkitys asianosaisille. Ulkomaalaislain 114 §:n 3 momentin mukaan jos perheenkokoaja on saanut oleskeluluvan toissijaisen suojelun perusteella ja luvan myöntämisen peruste on aseellinen selkkaus, taikka jos hän on saanut oleskeluluvan humanitaarisen suojelun tai tilapäisen suojelun perusteella, kokonaisharkintaa suoritettaessa otetaan huomioon se, että ehdotonta estettä perheenkokoajan paluulle kotimaahan ei ole.

Jos lapsi on saanut pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman, hänen ei voida lähtökohtaisesti edellyttää palaavan kotimaahansa. Myöskään oleskeluluvan humanitaarisen suojelun perusteella saaneen lapsen ei voida edellyttää palaavan kotimaahansa, elleivät kotimaan olosuhteet ole olennaisesti muuttuneet luvan myöntämisen jälkeen. Päätösharkinnassa on otettava huomioon, että jos perheenjäsenelle ei tällaisessa tilanteessa myönnetä oleskelulupaa Suomeen, niin lapsi ja hänen perheenjäsenensä joko asuisivat erillään eri maissa tai he asuisivat yhdessä jossain kolmannessa maassa.

Jos käy ilmi, että Suomessa yksin olevalle alaikäiselle on myönnetty oleskelulupa väärillä perusteilla, voidaan oleskelulupa peruuttaa ulkomaalaislain 58 §:n perusteella.

---

[118] Ks. Hallintovaliokunnan mietintö 4/2004 vp, s. 13

[119] Ks. Hallintovaliokunnan mietintö 4/2004 vp, s. 13

Vaikka väärin perustein oleskeluluvan saaneen alaikäisen oleskelulupaa ei voitaisikaan peruuttaa ulkomaalaislain 58 §:n perusteella, 1.8.2010 lähtien vireille laitettuihin oleskelulupahakemuksiin sovellettavan ulkomaalaislain 36 §:n 3 momentin (549/2010) perusteella oleskelulupa perhesiteen perusteella voidaan jättää myöntämättä perheenjäsenelle, jos perheenkokoajan on perusteltua aihetta epäillä saaneen oman oleskelulupansa maahantuloa tai maassa oleskelua koskevia säännöksiä kiertämällä antamalla vääriä tietoja henkilöllisyydestään tai perhesuhteistaan. Hallituksen esityksen (HE 240/2009 vp) mukaan säännöstä voitaisiin soveltaa esimerkiksi tilanteissa, joissa perheenkokoajana toimii Suomeen yksin tullut alaikäinen, joka on saanut oleskeluluvan yksilöllisen inhimillisen syyn vuoksi ulkomaalaislain 52 §:n perusteella ja joka hakee oleskeluluvan saatuaan lupaa vanhemmilleen, joiden oli kertonut oman oleskelulupahakemuksensa yhteydessä kuolleen tai kadonneen, mutta joiden olinpaikka onkin ollut koko ajan tiedossa.[120]

Oleskeluluvan peruuttamismahdollisuudesta ja väärien henkilöllisyyttä tai perhesuhteita koskevien tietojen antamisen kielteisestä vaikutuksesta perheenyhdistämismahdollisuuksiin olisi tiedotettava jo turvapaikkamenettelyn alussa, esimerkiksi tähdennettäessä hakijalle totuudessa pysymisen merkitystä. Myönnetyn luvan uudelleen harkinnan ei kuitenkaan välttämättä tarvitse johtaa maasta poistamiseen, sillä uusien tietojen pohjalta tehtävä päätös voi olla luvan myöntäminen tai sen myöntämättä jättäminen.[121]

6.5. Adoptiolapsi

Ulkomaalaislain 45 §:n 1 momentin 4 kohdan mukaan tilapäinen oleskelulupa myönnetään ulkomailla olevalle henkilölle, jos on muu erityinen syy luvan myöntämiselle. Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan tilapäinen oleskelulupa muusta erityisestä syystä myönnettäisiin myös silloin, kun Suomeen adoptoidaan lapsi ulkomailta. Tämä koskisi ainoastaan tilanteita, joissa lapseksi ottamiseen on lapseksi ottamisasioiden lautakunnan lupa, mutta valtio, josta lapsi adoptoidaan edellyttää, että adoptioprosessin loppuun viemiseksi lapselle myönnetään Suomeen oleskelulupa.[122]

Jos oleskelulupaa haetaan adoption perusteella, on hakemukseen liitettävä lapsen syntymätodistus, lapsen kotimaan adoptiopäätös, passikopiot sekä lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa.

Adoptio on lapseksiottamisesta annetun lain[123] mukaan vahvistettu, kun:

Lapseksiottaja on asunut ulkomailla lapseksiottamisen ajankohtana:

Lain 38 §:n 1 momentin mukaan jollei 2 momentista muuta johdu, vieraassa valtiossa tapahtunut lapseksiottaminen on ilman eri toimenpidettä pätevä Suomessa, jos kummallakin lapseksiottajalla on lapseksiottamisen ajankohtana ollut asuin- tai kotipaikka sanotussa valtiossa tai tämän valtion kansalaisuus taikka

[120] Ks. HE 240/2009 vp, s. 38

[121] Oleskeluluvan peruuttamisen osalta ks. myös Sisäasiainministeriön julkaisuja 3/2005: Yksin Suomessa olevan alaikäisen turvapaikanhakijan edun toteutuminen, Työryhmän ehdotukset koskien viranomaisten välistä tiedonkulkua ja alaikäisen vanhemman jäljittämistä, s. 60 ja 71

[122] Ks. HE 28/2003 vp, s. 144

[123] Laki lapseksiottamisesta 153/1985

jos lapseksiottaminen on pätevä siinä valtiossa, jossa lapseksiottajilla on lapseksiottamisen ajankohtana ollut asuin- tai kotipaikka.

Edellytyksenä on, että adoptio on vahvistettu asuinvaltiossa sen maan lakien mukaan tai se on vahvistettu kansalaisuusvaltiossa sen maan lakien mukaan tai että adoptio on vahvistettu kolmannessa valtiossa ja se on pätevä asuinvaltiossa.

Lapseksiottaja asuu Suomessa ja lapsi ulkomailla (tai päinvastoin):

Lain 38 §:n 2 momentin mukaan vieraassa valtiossa tapahtunut lapseksiottaminen, johon on ollut haettava 25 §:ssä tarkoitettu lupa, on ilman eri toimenpidettä pätevä Suomessa vain, jos lupa on myönnetty.

Lisäksi edellytetään, että adoptio on vahvistettu ulkomailla sen maan lakien mukaan.

Lapseksiottaminen on tapahtunut Haagin sopimuksen (yleissopimus lasten suojelusta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa[124], SopS n:o 29/1997) mukaan:

Lain 38 §:n 3 momentin mukaan Haagin sopimuksen osapuolena olevassa vieraassa valtiossa vahvistettu ja siellä Haagin sopimuksen mukaiseksi varmennettu lapseksiottaminen (jonka viranomaiselta on Haagin sopimuksen 23 artiklan mukainen todistus lapseksiottamisen tapahtumisesta Haagin sopimuksen mukaan) on 1 ja 2 momentin estämättä ilman eri toimenpidettä pätevä Suomessa.

Lain 38 §:n 4 momentin mukaan vieraassa valtiossa tapahtunut lapseksiottaminen, joka ei 1–3 momentin nojalla ole pätevä Suomessa, on täällä pätevä vain, jos Helsingin hovioikeus on vahvistanut sen.

Kansalaisuuslain[125] mukaan Suomen kansalaisen ottolapsi voi saada Suomen kansalaisuuden joko suoraan lain nojalla tai ilmoituksesta. Kansalaisuuslain 10 §:n mukaan ulkomaalainen alle 12-vuotias lapsi, joka on otettu ottolapseksi ja jonka ottovanhemmista ainakin toinen on Suomen kansalainen, saa Suomen kansalaisuuden lapseksiottamisen perusteella siitä ajankohdasta lukien, jolloin lapseksiottaminen on Suomessa pätevä. Kansalaisuuslain 27 §:n mukaan, jos ulkomaalainen lapsi on täyttänyt 12 vuotta ennen lapseksiottamista, hän saa ilmoituksesta Suomen kansalaisuuden, jos ottovanhemmista ainakin toinen on Suomen kansalainen ja lapseksiottaminen on Suomessa pätevä.

6.6. Kasvattilapsi

Oleskeluluvan myöntäminen kasvattilapselle perustui ennen 1.8.2010 voimaantullutta lainmuutosta (549/2010) vakiintuneeseen soveltamiskäytäntöön. Lainmuutoksen myötä aiemmin vakiintuneeseen soveltamiskäytäntöön perustunut tulkinta kasvattilapsen rinnastamisesta lapseen sekä kasvattilapselle myönnettävän oleskeluluvan myöntämisedellytyksistä kirjattiin ulkomaalaislakiin.

1.8.2010 voimaan tulleen ulkomaalaislain 37 §:n 3 momentin mukaan saman pykälän 1 momentissa määriteltyyn lapseen rinnastetaan alle 18-vuotias naimaton lapsi, joka on huoltajansa tosiasiallisessa huollossa ja tosiasiallisen huollon

[124] Yleissopimus lastensuojelusta sekä yhteistyöstä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa (SopS 29/1997)
[125] Kansalaisuuslaki 359/2003

tarpeessa oleskelulupahakemuksen ratkaisupäivänä, mutta jonka huoltosuhteesta ei ole saatavissa virallista selvitystä (*kasvattilapsi*). Kasvattilapsen rinnastaminen 1 momentissa määriteltyyn lapseen edellyttää lisäksi luotettavaa selvitystä siitä, että lapsen aikaisemmat huoltajat ovat todistettavasti kuolleet tai kadoksissa ja että lapsella on ollut tosiasiallinen huoltosuhde perheenkokoajaan tai tämän aviopuolisoon ennen perheenkokoajan Suomeen saapumista. Jos perheenkokoaja on Suomessa oleva kasvattilapsi, rinnastaminen edellyttää luotettavaa selvitystä siitä, että tosiasiallinen huoltosuhde on ollut olemassa ennen perheenkokoajan Suomeen saapumista.[126]

Hallituksen esityksen (HE 240/2009 vp) mukaan tosiasiallisen huollon tarvetta ei olisi esimerkiksi silloin, kun lähes täysi-ikäinen nuori asuu kasvatusvanhemman luona, jos heidän elämäntilanteestaan käy ilmi, että kasvattilapsi viettää jo itsenäistä elämää. Näyttövelvollisuus vakiintuneen huoltosuhteen olemassaolosta olisi käytännössä kasvattisuhteeseen vetoavilla. Myös kasvattilapseksi ilmoitetulta lapselta voitaisiin edellyttää hänen ikänsä huomioon ottaen uskottavaa selvitystä kasvattisuhteesta ulkomaalaislain 6 § huomioon ottaen.

Hallituksen esityksen mukaan kasvattilapsen aikaisemman huoltajan nykyisistä olosuhteista edellytettäisiin käytännössä uskottavaa ja ristiriidatonta selvitystä. Lisäksi edellytettäisiin luotettavaa selvitystä myös siitä, että lapsella on ollut tosiasiallinen huoltosuhde perheenkokoajaan eli kasvattivanhempaansa tai tämän aviopuolisoon ennen perheenkokoajan Suomeen tuloa. Tosiasiallinen huoltosuhde on voinut katketa kasvatusvanhemman Suomeen muuton seurauksena ja lapsi voi näin olla hänestä perheenkokoajan Suomeen muuton jälkeen huolehtineen henkilön tosiasiallisessa huollossa ja käytännössä nykyisen huoltajansa kasvattilapsi.[127]

Hallituksen esityksen mukaan tässä yhteydessä olisi huomioitava, ettei ehdotetun momentin edellytyksiä voida sivuuttaa soveltamalla muuta omaista koskevia ulkomaalaislain 50 §:n ja 115 §:n säännöksiä. Jos oleskelulupaa yksin hakevan lapsen ja Suomessa asuvan perheenkokoajan välillä ei ole ollut tosiasiallista perhesidettä ja huoltosuhdetta ennen kasvatusvanhemman tuloa Suomeen, edellytyksiä oleskeluluvan myöntämiselle perhesiteen perusteella ei ole muutoin kuin virallisen adoption kautta. Kasvattilasta ei rinnastettaisi lapseen myöskään tilanteissa, joissa varsinaisen perheenkokoajan lähtömaassa oleva aviopuoliso on ottanut kasvattilapsen perheenkokoajan maasta lähdön ja Suomeen tulon jälkeen. Edellytyksenä olisi, että koko perheen olisi tullut viettää yhteistä perhe-elämää. Perheenyhdistämissäännösten tarkoituksena ei ole suojata jo olemassa olevan ydinperheen laajentamista kasvattilapsilla sen jälkeen, kun lähtömaahan jääneen perheen tarkoituksena on muuttaa Suomeen.[128]

Kasvattilapsena ei siten voida pitää lasta, jonka tosiasiallinen huolto on muulla kuin biologisella vanhemmalla, jos biologinen vanhempi on elossa, eikä ole kadonnut. Lasta ei tämän ohjeen mukaisessa päätöksenteossa myöskään pidetä 37 §:ssä tarkoitettuna perheenjäsenenä esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi on vain väliaikaisesti sijoitettuna tuttaviensa tai sukulaistensa perheeseen ja/tai lapsen biologiset vanhemmat ovat heiltä asiaa tiedusteltaessa ilmoittaneet, että lapsen huoltoa ei ole tarkoitus siirtää.

---

[126] Ks. myös HE 240/2009 vp s. 38-39

[127] HE 240/2009 vp, s. 38-39

[128] HE 240/2009 vp, s. 38-39

Päätöksenteossa on otettava huomioon kulttuuriset seikat, lähtömaan tilanne sekä se, että kaikissa maissa ei ole virallista ottolapsijärjestelmää. Monissa maissa kasvattilapset ovat yleisiä ja tosiasiallinen osa perhettä, vaikka heiltä puuttuisikin viranomaisen vahvistama tai lain suoma asema perheenjäseninä. Toisaalta on kuitenkin varmistettava, että järjestelmää ei käytetä väärin tuomalla vieraita lapsia Suomeen mahdollisen hyväksikäytön kohteeksi. Lapsen etu on pyrittävä selvittämään mahdollisimman hyvin kussakin tapauksessa. Asianosaisten henkilökohtainen kuuleminen on siitä syystä ensisijaisen tärkeää.

Viranomaisten vahvistamien selvitysten lisäksi päätösharkinnassa otetaan huomioon hakijoiden mahdollisesti esittämät muutkin selvitykset tosiasiallisesta perheyhteydestä. Samoin kiinnitetään huomiota aiempaan hakemushistoriaan. Jos aiemmissa hakemuksissa on ristiriidattomasti kerrottu perheessä olevasta kasvattilapsesta ja muutkin seikat viittaavat siihen, että lapsen ja hänestä vastuussa olevien aikuisten välillä on jo aikaisemmin vallinnut tosiasiallinen huoltosuhde, voidaan oleskelulupa myöntää, vaikka virallista selvitystä ei olisikaan saatavilla. Sen sijaan oleskelulupaa ei lähtökohtaisesti myönnetä, jos kasvattilapsesta ei ole aiemmissa hakemuksissa mitään mainintaa.

Päätösharkinnassa on otettava huomioon, että maahantulosäännöksiä voidaan pyrkiä kiertämään antamalla lapsi kasvattilapseksi Suomeen oleskeluluvan saaneille henkilöille. Kasvattilapsen mahdollisesti saaman oleskeluluvan perusteella voidaan myöhemmin hakea oleskelulupaa hänen todellisille perheenjäsenilleen, biologisille vanhemmilleen perhesiteen perusteella. Jos käy ilmi, että lasta ei todellisuudessa olekaan annettu kasvattilapseksi, toisin kuin lupaviranomaiselle on asiakirjaselvityksen tai muun selvityksen perusteella uskoteltu, ei lapsen biologisille vanhemmille lähtökohtaisesti myönnetä oleskelulupaa Suomeen perhesiteen perusteella.[129]

Jos käy ilmi, että kasvattilapselle on myönnetty oleskelulupa väärillä perusteilla, voidaan oleskelulupa myös peruuttaa ulkomaalaislain 58 §:n perusteella. Yksittäisessä tapauksessa on aina kiinnitettävä huomiota lapsen etuun sekä hänen kehitykseensä ja terveyteensä liittyviin seikkoihin ja päätöksentekijän on aina selvitettävä, mikä ratkaisu on lapsen edun mukainen kyseisessä tilanteessa. Ratkaisuun voi vaikuttaa muun muassa se, kuinka pitkään kasvattilapsi on asunut erossa biologisista vanhemmistaan.

7. Muu omainen oleskeluluvan hakijana

7.1. Muu omainen vs. perheenjäsen

Muuna omaisena voidaan pitää esimerkiksi seuraavia sukulaisia: 1) täysi-ikäisen henkilön vanhempaa, 2) alaikäisen lapsen muussa maassa olevaa alaikäistä sisarusta, jolla ei ole huoltajaa tai jolla on eri huoltaja kuin Suomessa asuvalla alaikäisellä ja 3) täysi-ikäisen naimatonta sisarusta. Suomessa asuvan henkilön muina omaisina ei pidetä esimerkiksi hänen puolisonsa vanhempia, eikä muitakaan puolison sukulaisia. Jotta oleskelulupa voidaan myöntää 2 kohdassa tarkoitetulle alaikäiselle sisarukselle, jolla on eri huoltaja kuin Suomessa asuvalla alaikäisellä, edellytetään huoltajan suostumusta.

Myönnettäessä oleskelulupaa perhesiteen perusteella, sovelletaan suomalaista perhekäsitettä ja ulkomaalaislain 37 §:n mukaista perheenjäsenen määritelmää.

[129] Ulkomaalaislain 36 §. (Ks. myös ohjeen kohta 3.3.2.)

Hallintovaliokunta on ulkomaalaislakia koskevassa mietinnössään (HaVM 3/2006)[130] pitänyt asianmukaisena, että perheenjäsenen yleinen määritelmä 37 §:ssä rakentuu aiempaan tapaan suomalaisen ydinperheen sisältöä vastaavasti. Myös Euroopan ihmisoikeussopimus suojaa lähtökohtaisesti ydinperheeseen kuuluvia perheenjäseniä. Muulle omaiselle kuin ydinperheen jäsenelle voidaan kuitenkin myöntää oleskelulupa ulkomaalaislain 50 §:n 2 momentin ja 115 §:n 1 momentin mukaisesti.

Ulkomaalaislain 37 §:n 3 momentissa mainittuja kasvattilapsisuhteen edellytyksiä ei voida sivuuttaa soveltamalla muuta omaista koskevia ulkomaalaislain 50 §:n ja 115 §:n säännöksiä.[131]

7.2. Päätösharkinnassa huomioon otettavat seikat

Ulkomaalaislain 50 §:n 2 momentin mukaan jatkuva oleskelulupa myönnetään Suomessa asuvan Suomen kansalaisen muulle omaiselle kuin perheenjäsenelle, jos oleskeluluvan epääminen olisi kohtuutonta sen vuoksi, että asianomaisten on Suomessa tarkoitus jatkaa aikaisemmin viettämäänsä kiinteää perhe-elämää tai että omainen on täysin riippuvainen Suomessa asuvasta Suomen kansalaisesta. Muun omaisen on odotettava lupahakemuksen käsittelyä ulkomailla.

Ulkomaalaislain 115 §:n 1 momentin mukaan oleskelulupa myönnetään pakolaisen, toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneen taikka tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen muulle omaiselle, jos oleskeluluvan epääminen olisi kohtuutonta sen vuoksi, että asianomaisten on Suomessa tarkoitus jatkaa aikaisemmin viettämäänsä kiinteää perhe-elämää tai että omainen on täysin riippuvainen Suomessa asuvasta perheenkokoajasta. Jos hakijan katsotaan vaarantavan yleistä järjestystä, turvallisuutta, kansanterveyttä tai Suomen kansainvälisiä suhteita, suoritetaan kokonaisharkinta 114 §:n 2 momentista ilmenevällä tavalla.

Jatkuva oleskelulupa perhesiteen perusteella ydinperheen ulkopuoliselle muulle omaiselle voidaan ulkomaalaislain mukaan myöntää vain tilanteissa, joissa oleskeluluvan epääminen olisi kohtuutonta sen vuoksi, että asianomaisten on Suomessa tarkoitus jatkaa aikaisemmin viettämäänsä kiinteää perhe-elämää tai että hakija on täysin riippuvainen Suomessa asuvasta perheenkokoajasta.[132]

Kiinteää perhe-elämää ja täyttä riippuvuutta arvioitaessa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi asianomaisten erillään viettämä aika, yhteydenpito perheenkokoajan ja hänen muun omaisensa välillä, muun omaisen sukulaisuussuhde perheenkokoajaan, hänen ikänsä, terveydentilansa ja siviilisäätynsä sekä se, onko muulla omaisella lähisukulaisia kotimaassa. Huomioon voidaan myös ottaa perheenkokoajan mahdollisuus tukea muuta omaista taloudellisesti.

Ulkomaalaislain muuta omaista koskevien säännösten (50 § ja 115 §) sanamuoto huomioon ottaen lainkohtien soveltaminen tulee kyseeseen vain tilanteissa, joissa oleskeluluvan hakijan katsotaan olevan täysin riippuvainen Suomessa olevasta

---

[130] HaVM 3/2006 vp

[131] Hallituksen esitys (240/2009 vp) s. 39

[132] Ks. KHO 3.3.2006 taltio 426, KHO 29.9.2006 taltio 2530, KHO 29.9.2006 taltio 2528, KHO 25.1.2007, taltio 175, KHO 26.1.2007 taltio 172 (vuosikirjaratkaisu KHO 2007:6), KHO 20.4.2007 taltio 1095, KHO 7.5.2008 taltio 1095 ja KHO 1.4.2009 taltio 805.

perheenkokoajasta, eikä siis tilanteissa, joissa kyse on perheenkokoajan riippuvuussuhteesta hakijaan.

7.2.1. Kiinteä perhe-elämä

Oleskelulupaa ei myönnetä, jos hakijan ja Suomessa asuvan perheenkokoajan keskinäisen perhe-elämän voidaan katsoa päättyneen pitkittyneen vapaaehtoisesti tapahtuneen erillään asumisen seurauksena. Oleskelulupaa ei voida myöntää yksinomaan aiemman yhdessä vietetyn perhe-elämän perusteella, jos hakemuksessa ei ole esitetty mitään sellaista olennaista muutosta, jonka johdosta hakija ei enää voisi jatkaa elämistä kotimaassaan tai kolmannessa maassa ja jonka johdosta hakija olisi täysin riippuvainen Suomessa olevasta perheenkokoajasta.

Aikaisemmin vietettyä kiinteää perhe-elämää arvioitaessa otetaan huomioon se, milloin asianomaiset ovat viimeksi asuneet yhteisessä taloudessa ja miten he ovat pitäneet yhteyttä erossa oloaikana. Pitkä vapaaehtoisesti tapahtunut erillään asuminen merkitsee yleensä perhe-elämän katkeamista siitä huolimatta, että asianomaiset ovat pitäneet yhteyttä puhelimitse ja/tai kirjeitse ja tavanneet toisiaan lomien aikana. Jos erossa olo on johtunut pakottavasta syystä, ei erossa oloajalla ole vastaavaa merkitystä.

Pelkästään se, että Suomessa oleva perheenkokoaja on taloudellisesti tukenut kotimaassaan tai muussa maassa olevia omaisiaan, ei lähtökohtaisesti riitä osoittamaan, että perhe-elämää on ylläpidetty. Huomioon tulee kuitenkin ottaa, että tosiasialliset mahdollisuudet pitää yhteyttä vaihtelevat tapauskohtaisesti esimerkiksi turvallisuuteen sekä lähtömaan tilanteeseen liittyvistä syistä johtuen.

Arvioinnissa tarkastellaan myös sitä, mistä syystä asianomaiset ovat alun perin joutuneet erilleen toisistaan. Jos perheenkokoaja on muuttanut Suomeen vapaaehtoisesti, esimerkiksi työn, opiskelun tai solmimansa avioliiton vuoksi, voidaan perhe-elämän kotimaahan jääneisiin omaisiin katsoa katkenneen vapaaehtoisesti.

Harkinnassa voidaan ottaa huomioon se, onko perheenkokoajalla jo oma perhe, jonka kanssa hän viettää kiinteää perhe-elämää. Kiinteän perhesiteen vanhempiin voidaan katsoa katkenneen esimerkiksi tilanteessa, jossa perheenkokoaja on solminut avioliiton ennen Suomeen tuloaan.

Sen sijaan perhe-elämän ei lähtökohtaisesti katsota katkenneen, jos erilleen muuton syynä on ollut esimerkiksi pakolaisuudesta johtuva pakottava syy. Huomiota kiinnitetään kuitenkin olosuhteiden muuttumiseen. Perhesiteen muihin omaisiin voidaan lähtökohtaisesti katsoa katkenneen esimerkiksi tilanteessa, jossa perheenkokoaja ei ole ilman hyväksyttävää syytä ryhtynyt mihinkään toimenpiteisiin oleskeluluvan hakemiseksi omaisilleen, vaikka on jo pitkään oleskellut Suomessa luvallisesti.

Selvitettäessä aikomusta jatkaa perhe-elämän viettämistä, on hakijalta ja Suomessa asuvalta perheenkokoajalta tiedusteltava, kenen luokse hakija tulisi asumaan Suomeen ja ketkä hänestä huolehtisivat Suomessa. Kyseessä ei voida katsoa olevan perhe-elämän jatkaminen, eikä hakijan voida katsoa olevan täysin riippuvainen Suomessa asuvasta perheenkokoajasta, jos käy ilmi, että tarkoituksena ei olisikaan hakijan asuminen Suomessa perheenkokoajan luona.

7.2.2. Täysi riippuvuus

Täyttä riippuvuutta arvioitaessa otetaan huomioon muun omaisen terveydentila ja henkinen hyvinvointi. Riippuvuuteen voi vaikuttaa esimerkiksi vaikea sairaus tai vamma. Myös muun omaisen ikään kiinnitetään huomiota. Ikääntymisestä johtuva, jatkuva asteittainen terveydentilan heikkeneminen ei kuitenkaan ole sellainen olennainen olosuhdemuutos, jonka perusteella olisi kohtuutonta edellyttää muun omaisen jatkavan elämistään kotimaassaan. Pelkkä sairaanhoidon tarve ei myöskään riitä perusteeksi oleskeluluvan myöntämiselle, jos muu omainen saa tarvitsemaansa hoitoa ja lääkitystä kotimaassa ja tulee toimeen ja jos olosuhteet kotimaassa eivät ole sellaiset, että ne haittaisivat vakavasti muun omaisen terveyttä tai aiheuttaisivat hänelle huomattavaa ruumiillista tai henkistä kärsimystä.

Hallituksen esityksessä (HE 28/2003 vp) on todettu, että terveydelliset syyt oleskeluluvan myöntämisen perusteena ovat yleisesti ongelmallisia. Pelkästään terveydellisistä syistä ei jatkuvia oleskelulupia Suomeen jäämistä varten yleisesti ottaen tulisi myöntää.[133]

Myöskään pelkkä taloudellinen riippuvuus ei riitä perusteeksi oleskeluluvan myöntämiselle, sillä Suomessa asuva perheenkokoaja voi tukea omaistaan ulkomailla lähettämällä rahaa.

Täysi riippuvuus on osoitettava luotettavalla tavalla. Jos muu omainen on riippuvainen Suomessa olevasta perheenkokoajasta terveydentilansa johdosta, on sairauksista, saadusta hoidosta ja jatkohoidon tarpeesta sekä sitä koskevasta suunnitelmasta esitettävä lääkärinlausunto käännöksineen. Kun muu omainen itse jättää oleskelulupahakemuksen Suomessa ja siinä vedotaan terveydentilaan, on hakemukseen lähtökohtaisesti liitettävä Suomessa hankittu lääkärintodistus. Jos hakemus jätetään ulkomailla, voidaan ulkomailla annetun lääkärintodistuksen luotettavuudesta pyytää tarvittaessa Suomen edustuston lausunto. Tapauskohtaisesti hakijaa voidaan pyytää toimittamaan toinen lääkärinlausunto. Maahanmuuttoviraston maatietopalvelun avulla voidaan selvittää, onko muun omaisen kotimaassa saatavana hänen tarvitsemaansa hoitoa ja lääkitystä.

Täyttä riippuvuutta arvioitaessa otetaan huomioon jokapäiväisestä elämästä suoriutuminen ja muun omaisen mahdollisuus turvautua kotimaassa oleviin lapsiin, puolisoon ja/tai sukulaisiin. Päätösharkinnassa kiinnitetään huomiota siihen, kenen kanssa muu omainen asuu kotimaassaan, missä hänen mahdolliset muut lapsensa, mahdollinen puoliso ja/tai sukulaiset asuvat ja voisiko joku huolehtia hänestä kotimaassa. Jos kotimaassa on henkilöitä, jotka voisivat huolehtia muusta omaisesta, ei oleskelulupaa lähtökohtaisesti myönnetä.

Pelkästään se, että tietyn maan perinteen mukaan lapset (esimerkiksi vanhin poikalapsi) huolehtivat omista vanhemmistaan näiden ikääntyessä, ei ole peruste oleskeluluvan myöntämiselle Suomeen. Muulla omaisella ei siis ole oikeutta valita, että juuri Suomessa oleva täysi-ikäinen lapsi huolehtii hänestä, vaan riittää, että joku huolehtii. Jos käy ilmi, että muulla omaisella on lapsia eri puolilla maailmaa tai toisella paikkakunnalla kotimaassa, muuta omaista on pyydettävä perustelemaan, miksi hänelle tulisi myöntää oleskelulupa juuri Suomeen ja miksi juuri Suomessa olevan lapsen tulisi huolehtia hänestä.

[133] Ks. HE 28/2003 vp, s. 149.

8. Oleskelulupahakemusmenettely

8.1. Hakemuksen vireillepano

Oleskelulupahakemuksen voi laittaa vireille vain hakija henkilökohtaisesti. Jokaiselta 6 vuotta täyttäneeltä hakijalta otetaan hakemuksen jättämisen yhteydessä sormenjäljet oleskelulupakorttia varten.

Oleskelulupaa haetaan jokaiselle hakijalle erikseen. Lapsen puolesta oleskelulupahakemuksen täyttää ja allekirjoittaa hänen huoltajansa. Vaihtoehtoisesti lapsen huoltaja voi yksilöidyllä valtakirjalla valtuuttaa tietyn henkilön panemaan oleskelulupahakemuksen vireille lapsen puolesta. Lapsen tulee kuitenkin olla henkilökohtaisesti läsnä edustustossa hakemusta vireille pantaessa.

Jos Suomessa oleskellut ja Suomeen kiinteitä siteitä omaava lapsi lähetetään sukunsa toimesta takaisin kotimaahan lapsen tahdon vastaisesti, voi tapauskohtaisesti olla lapsen edun mukaista käsitellä hänen ulkomailla jättämänsä oleskelulupahakemus, vaikka se olisi pelkästään lapsen itsensä allekirjoittama.

Jos oleskelulupaa hakee muu omainen ja jos perheenkokoaja on muu kuin Suomen kansalainen, pakolainen, toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan saanut tai tilapäistä suojelua saanut ulkomaalainen, on hakijalle syytä viranomaisen neuvontavelvollisuuden mukaisesti ilmoittaa, että oleskelulupaa ei voida myöntää ulkomaalaislain 50 §:n 2 momentin, eikä 115 §:n 1 momentin perusteella.

Unionin kansalaisten perheenjäsenten kohdalla pääsääntö on oleskelukortin hakeminen Suomessa. Hakija voi tulla Suomeen viisumivapaasti tai edustuston myöntämällä viisumilla. Unionin kansalaisten perheenjäsenten kohdalla oleskeluluvan hakemisen on tarkoitettu olevan poikkeuksellista.[134]

8.1.1. Selvitys laillisesta oleskelusta

Ulkomaalaislain 60 §:n 1 momentin mukaan ensimmäistä oleskelulupaa on haettava ulkomailla ennen Suomeen saapumista siinä maassa, jossa hakija laillisesti oleskelee. Ensimmäistä oleskelulupaa voidaan 49, 49 a, 50, 50 a, 51, 52 ja 52 a §:n perusteella hakea Suomessa.

Ulkomaalaislain 60 §:n 3 momentin mukaan hakemus jätetään Suomessa paikallispoliisille ja ensimmäistä oleskelulupaa koskeva hakemus ulkomailla Suomen edustustolle.

Hakijan on selvitettävä ulkomaalaislain 60 §:n mukainen laillinen oleskelu maassa, josta käsin hän hakee oleskelulupaa, siinä yhteydessä, kun hän laittaa oleskelulupahakemuksensa vireille Suomen edustustossa.

Selvityksenä laillisesta oleskelusta muussa kuin hakijan kansalaisuusvaltiossa pidetään kyseisen valtion lainsäädännön mukaista laillista oleskelua, jonka hakija pystyy osoittamaan virallisella asiakirjaselvityksellä. Tällainen selvitys on yleensä

---

134 Ks. UlkL 153 a §:n 2 mom.: Unionin kansalaisen perheenjäsenelle, joka itse ei ole unionin kansalainen, myönnetään oleskelulupa 4 luvun perusteella, jos häneen ei sovelleta tämän 10 luvun säännöksiä.

passiin tai sen korvaavaan matkustusasiakirjaan tehty merkintä (esimerkiksi viisumi tai oleskelulupa), josta käy ilmi, että hakija oleskelee valtiossa laillisesti.

Selvityksenä laillisesta oleskelusta pidetään myös UNHCR:n tai oleskeluvaltion toimivaltaisen viranomaisen antamaa todistusta henkilön rekisteröimisestä pakolaisasemaa hakevaksi tai pakolaiseksi oleskeluvaltiossa. Jos hakija siis on kansainvälistä suojelua Suomesta saaneen henkilön perheenjäsen, häntä voidaan lähtökohtaisesti pyytää esittämään selvitystä ainakin tällaisesta rekisteröimisestä.

Jos hakijaa ei ole oleskelulupahakemuksen vireillepanon yhteydessä pyydetty esittämään selvitystä laillisesta oleskelustaan siinä maassa, josta käsin hän hakee oleskelulupaa, pyydetään häneltä tarvittaessa lisäselvitystä asiasta siinä yhteydessä, kun hänet kutsutaan suulliseen kuulemiseen oleskelulupahakemuksen johdosta. Kuulemispyynnössä todetaan, että suullista kuulemista ei suoriteta, jos hakija ei osoita oleskelunsa olevan laillista. Kuulemispyyntö lähetetään hyvissä ajoin ennen kuulemista, jotta hakijalla on mahdollisuus hankkia vaadittavat, laillisen oleskelun osoittavat asiakirjat. Kohtuullisena aikana voidaan yleensä pitää kahta kuukautta. Selvitystä laillisesta oleskelusta ei pyydetä niiltä hakijoilta, joita on jo kuultu suullisesti ennen tämän ohjeen voimaantuloa.

Jos selvitystä laillisesta oleskelusta ei ole esitetty tämän ohjeen voimaantulon jälkeen jätetyn hakemuksen vireillepanon yhteydessä, pyytää Maahanmuuttovirasto hakijalta selvitystä laillisesta oleskelusta ennen hakemuksen ratkaisemista, vaikka hakijaa ei kuultaisi suullisesti.

8.1.2. Biometriset tunnisteet oleskelulupakorttia varten

Oleskeluluvan osoitukseksi on 1.1.2012 alkaen annettu biometrinen oleskelulupakortti. Samalla on luovuttu oleskelulupatarran käytöstä. Oleskelulupakortin sirulle tallennetaan biometrisinä tunnisteina kasvokuva ja kaksi sormenjälkeä. Biometristen tunnisteiden liittämisellä oleskelulupaan pyritään estämään väärinkäytöksiä luomalla entistä luotettavampi yhteys oleskeluluvan haltijan ja itse oleskeluluvan välillä. Oleskelulupakortti ei kuitenkaan ole virallinen henkilöllisyystodistus.

Alaikäiselle lapselle annetaan oleskeluluvan myöntämisen yhteydessä oma oleskelulupakortti, vaikka lapsella ei olisi omaa passia tai muuta matkustusasiakirjaa. Biometristen oleskelulupakorttien käyttöönotto vähentää mahdollisuutta kuljettaa lapsia laittomasti rajan yli ja ehkäisee siten myös lapsikauppaa.

Ulkomaalaislain 60 d §:n 1 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto, poliisi, rajavartiolaitos tai Suomen edustusto ottaa oleskelulupahakemuksen ja kansainvälistä suojelua koskevan hakemuksen jättämisen yhteydessä hakijalta sormenjäljet jokaisesta sormesta oleskelulupakorttia varten. Hakijan on liitettävä hakemukseen kasvokuvansa.[135]

Käytännössä sormenjäljet otetaan kaikilta yli 6-vuotiailta oleskelulupaa ja turvapaikkaa hakevilta kaikista sormista ja ne tallennetaan ulkomaalaisrekisteriin. Jatkolupaa ja pysyvää lupaa haettaessa sormenjäljet otetaan uudelleen, ja joka kerta asiakkaalle tehdään uusi oleskelulupakortti.

Hallituksen esityksen (HE 104/2010 vp) mukaan on luonnollista, että sormenjälkien ottamista koskevaa vaatimusta ei sovellettaisi henkilöihin, joilta on fyysisesti

[135] Poliisin valokuvaohje löytyy poliisin Internet-sivulta osoitteesta www.poliisi.fi > Luvat > Passi > Valokuvaohje

mahdotonta ottaa sormenjäljet.[136] Jos sormenjälkiä ei jostain syystä pystytä ottamaan, hakijalle annettaisiin oleskelulupakortti ilman siruun tallennettavia sormenjälkiä. Jos sormenjälkien ottaminen olisi vain tilapäisesti mahdotonta, olisi kyseessä 33 a §:ssä tarkoitettu erityinen syy. On huomattava, että oleskelulupaa hakeva henkilö voi tarkoituksellisesti pyrkiä salaamaan henkilöllisyytensä aiheuttamalla itse tilapäisen mahdottomuuden sormenjälkien ottamiselle. Jos on perusteltua aihetta epäillä, että ulkomaalainen pyrkii näin kiertämään maahantuloa tai maassa oleskelua koskevia säännöksiä, oleskelulupa voitaisiin jättää myöntämättä ulkomaalaislain 36 §:n 2 momentin nojalla.[137]

Ulkomaalaislain 60 d §:n 2 momentin mukaan, jos sormenjälkien ottaminen on hakemusta jätettäessä tilapäisesti mahdotonta, hakija voidaan velvoittaa kohtuullisen ajan kuluessa täydentämään hakemustaan antamalla sormenjäljet.

Hallituksen esityksessä (HE 104/2010 vp) todetaan, että jos hakija tietoisesti erehdyttääkseen viranomaista antaisi henkilöllisyydestään väärän tai harhaan-johtavan tiedon esimerkiksi väärentämällä tai muuttamalla sormenjälkiään siten, ettei vertailuun saatava sormenjälki vastaa henkilön omaa ja oikeaa sormenjälkeä, voisi hakija syyllistyä rikoslain 16 luvun 5 §:n nojalla väärän henkilötiedon antamiseen.[138]

8.2. Hakemuksen käsittelyaika

Hallintolain 23 §:n mukaan asia on käsiteltävä ilman aiheetonta viivytystä. Viranomaisen on esitettävä asianosaiselle tämän pyynnöstä arvio päätöksen antamisajankohdasta sekä vastattava käsittelyn etenemistä koskeviin tiedusteluihin. Maahanmuuttoviraston kotisivuilta (www.migri.fi) löytyvät asiaryhmittäin keskimääräiset käsittelyaika-arviot.

Ulkomaalaislain 6 §:n 3 momentin mukaan alaikäistä koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti.

Ulkomaalaislain 69 a §:n mukaan perhesiteen perusteella tehtyä oleskelulupahakemusta koskeva päätös on annettava hakijalle tiedoksi viimeistään yhdeksän kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä. Euroopan unionin sinisen kortin haltijan perheenjäsenen perhesiteen perusteella tekemää oleskelulupa-hakemusta koskeva päätös on annettava hakijalle tiedoksi viimeistään kuuden kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä. Poikkeuksellisissa olosuhteissa päätös voidaan antaa tiedoksi myöhemmin.

Hallituksen esityksessä (HE 198/2005 vp) todetaan 69 a §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa, että hakemus tulisi käsitellä mahdollisimman pian ja joka tapauksessa yhdeksän kuukauden kuluessa hakemuksen jättämisestä. Yhdeksän kuukauden määräaika kattaisi niin hakemuksen käsittelyn kuin tiedoksiannonkin. Määräaikaa voitaisiin kuitenkin jatkaa poikkeuksellisissa olosuhteissa, jos asian selvittäminen sitä vaatii. Poikkeukselliset olosuhteet asian käsittelyn aikana voivat tarkoittaa esimerkiksi poikkeuksellisen vaikeaa tapausta, ulkomailla tapahtuvan suullisen kuulemisen vaatimaa poikkeuksellisen pitkää aikaa taikka lisäselvitysten

---

136 HE 104/2010 vp, s. 29

137 HE 104/2010 vp, s. 30. Ulkomaalaislain 33 a §:n (631/2011) 2 momentin mukaan oleskelulupakortti annetaan oleskeluluvan voimassaoloajaksi. Oleskelulupakortti voidaan erityisestä syystä antaa tätä lyhyemmäksi ajaksi. Oleskelulupakortti on voimassa kuitenkin enintään viisi vuotta.

138 HE 104/2010 vp, s. 30

tai lausuntojen hankkimista. Lisäselvitysten ja lausuntojen hankkimista voidaan pitää poikkeuksellisina olosuhteina vain, jos kyseessä on tavallisesta asian selvittämisestä poikkeava, laajempi tai vaivalloisempi lisäselvityksen tai lausunnon hankkiminen. Poikkeukselliset olosuhteet voivat olla myös päätöksen tiedoksiannossa ilmenneitä ongelmia, jolloin poliisi ei asiakkaasta riippuvasta syystä saa annettua päätöstä tiedoksi yhdeksän kuukauden määräajassa. Luparatkaisu olisi käytännössä tehtävä niin hyvissä ajoin, että myös tiedoksianto voidaan tehdä annetun yhdeksän kuukauden määräajan kuluessa. Niissäkin tapauksissa, kun määräaikaa joudutaan jatkamaan normaalista yhdeksästä kuukaudesta, olisi kuitenkin pyrittävä hakemuksen mahdollisimman viivytyksettömään käsittelyyn.[139]

Oleskelulupahakemuksiin, jotka on laitettu vireille 1.8.2010 lähtien, sovelletaan lapsen alaikäisyyttä pääsääntöisesti hakemuksen ratkaisuhetkellä edellyttävää ulkomaalaislain 38 §:n muutosta (549/2010). Sen mukaan oleskelulupaa ei voida kuitenkaan evätä lapsen tultua täysi-ikäiseksi ennen hakemuksen ratkaisupäivää, jos hakemuksen käsittely on merkittävästi viivästynyt hakijasta tai perheenkokoajasta riippumattomasta syystä ja tämä on myötävaikuttanut asian selvittämiseen.[140] (Ks. tarkemmin tämän ohjeen kappale 6.2.2. alakohtineen.)

Ulkomaalaislain 60 a §:n mukaan pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskeluluvan toisessa unionin jäsenvaltiossa saaneelle kolmannen maan kansalaiselle ja hänen perheenjäsenelleen on haettava oleskelulupaa mahdollisimman pian ja kuitenkin viimeistään kolmen kuukauden kuluttua maahan saapumisesta. Oleskelulupaa voi hakea myös ennen maahan saapumista edellä mainitun oleskeluluvan myöntäneessä jäsenvaltiossa. Oleskelulupahakemus on ratkaistava viimeistään neljän kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä. Hakemuksen käsittelyaikaa voidaan pidentää enintään kolme kuukautta, jos hakemusta jätettäessä ei ole toimitettu kaikkia vaadittavia asiakirjoja, tai muusta erityisestä syystä.

Hallituksen esityksessä (HE 94/2006 vp) 60 a §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että muut erityiset syyt vastaisivat direktiivin ilmaisua poikkeukselliset olosuhteet, joita voivat olla esimerkiksi poikkeuksellisen epäselvä tapaus taikka lisätietojen, lausuntojen tai muiden sellaisten hankkiminen. Pitkään oleskelleita koskevan direktiivin mukaan hakemukseen on liitettävä kansallisessa lainsäädännössä määriteltävät asiakirjat. Toimitettavista asiakirjoista voitaisiin säätää valtioneuvoston asetuksella, joka annettaisiin ulkomaalaislain 60 §:n 4 momentissa säädetyllä valtuudella.[141]

Ulkomaalaislain 60 b §:n mukaan pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskelulupahakemusta koskeva päätös on annettava hakijalle tiedoksi viimeistään kuuden kuukauden kuluttua hakemuksen jättämisestä. Määräaikaa voidaan pidentää, jos asian käsittelyssä on ollut poikkeuksellisia vaikeuksia.

Hallituksen esityksessä (HE 94/2006 vp) 60 b §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että säännöksessä mainittu poikkeuksellinen vaikeus voisi esimerkiksi olla kyseessä, jos asian selvittämiseksi joudutaan hankkimaan aikaa vieviä selvityksiä tai lausuntoja. Samoin määräaikaa voitaisiin pidentää, jos päätöksen tiedoksiannossa ilmenee ongelmia, esimerkiksi poliisi ei asiakkaasta riippuvasta syystä saa annettua päätöstä tiedoksi kuuden kuukauden määräajassa.

---

[139] HE 198/2005 vp, s. 17

[140] Vrt. Perustuslakivaliokunnan lausunto (16/2010 vp)

[141] Ks. HE 94/2006 vp, s. 33

Luparatkaisu olisi käytännössä tehtävä niin hyvissä ajoin, että myös tiedoksianto voidaan tehdä annetun kuuden kuukauden määräajan kuluessa.[142]

8.3. Hakemuksen käsittelyn odottaminen

Ulkomaalaislain 60 §:n 1 momentin mukaan ensimmäistä oleskelulupaa on haettava ulkomailla ennen Suomeen saapumista siinä maassa, jossa hakija laillisesti oleskelee. Ensimmäistä oleskelulupaa voidaan 49, 49 a, 50, 50 a, 51, 52 ja 52 a §:n perusteella hakea Suomessa.

Ulkomaalaislain 60 §:n 3 momentin mukaan hakemus jätetään Suomessa paikallispoliisille ja ensimmäistä oleskelulupaa koskeva hakemus ulkomailla Suomen edustustolle.

Hakijan tulee pääsääntöisesti odottaa lupahakemuksensa ratkaisua ulkomailla. Suomen kansalaisen perheenjäsen ja hänen alaikäinen naimaton lapsensa voivat kuitenkin tulla Suomeen viisumilla (sikäli kuin edustusto viisumin myöntää) tai viisumivapaasti ilman etukäteen hankittua oleskelulupaa ja hakea lupaa Suomessa. Ulkomaalaislain 50 §:n 1 momentin mukaan Suomessa asuvan Suomen kansalaisen perheenjäsenelle ja tämän alaikäiselle naimattomalle lapselle myönnetään perhesiteen perusteella jatkuva oleskelulupa Suomessa tai ulkomailla haettuna. Sen sijaan ulkomaalaislain 50 §:n 2 momentissa todetaan, että muun omaisen kuin perheenjäsenen on odotettava lupahakemuksen käsittelyä ulkomailla.

Myös unionin kansalaisen perheenjäsen voi hakea oleskelulupaa Suomessa. Ulkomaalaislain 50 a §:n 1 momentin mukaan Suomessa asuvan ja oleskelunsa rekisteröineen unionin kansalaisen tai häneen rinnastettavan perheenjäsenelle taikka tämän alaikäiselle lapselle, jonka oleskeluoikeutta ei voida rekisteröidä tai vahvistaa 10 luvun perusteella, myönnetään perhesiteen perusteella jatkuva oleskelulupa. Oleskelulupa myönnetään Suomessa tai ulkomailla haettuna. [143]

Ulkomaalaislain 49 §:n 1 momentin mukaan ilman oleskelulupaa maahan saapuneelle ulkomaalaiselle myönnetään tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa Suomessa, jos edellytykset tällaisen oleskeluluvan myöntämiseksi ulkomailla ovat olemassa ja:

2) ulkomaalainen on jo ennen Suomeen saapumistaan asunut vähintään kaksi vuotta yhdessä Suomessa asuvan aviopuolisonsa kanssa tai elänyt jatkuvasti vähintään kaksi vuotta yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa Suomessa asuvan henkilön kanssa;

4) ulkomaalainen on ennen Suomeen saapumistaan oleskellut toisessa jäsenvaltiossa tutkijadirektiivissä tarkoitetun tieteellisen tutkimuksen suorittamista varten ja hakee Suomessa oleskelulupaa samaan tarkoitukseen taikka on tällaisen henkilön perheenjäsen;[144]

4 a) ulkomaalainen on Euroopan unionin sinisen kortin haltija, joka on ennen Suomeen saapumistaan oleskellut toisessa jäsenvaltiossa vähintään

---

[142] Ks. HE 94/2006 vp, s. 33

[143] Ks. HE 205/2006 vp, s. 26

[144] Hallituksen esityksen (HE 167/2007 vp, s. 21) mukaan oleskeluluvan myöntäminen perheenjäsenelle ei edellyttäisi, että perheenjäsen on myös oleskellut toisessa jäsenvaltiossa tutkijan kanssa tämän oleskeltua siellä tutkijadirektiivissä tarkoitetun tieteellisen tutkimuksen suorittamista varten.

kahdeksantoista kuukauden ajan korkeaa pätevyyttä vaativaa työtä varten ja hakee Suomessa Euroopan unionin sinistä korttia jätettyään hakemuksen viimeistään kuukauden kuluttua maahan saapumisestaan tai on tällaisen henkilön perheenjäsen ja perhe on muodostettu ennen Suomeen tuloa; taikka[145]

5) oleskeluluvan epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta.

Ulkomaalaislain 49 a §:n 4 momentin mukaan, kun toisessa unionin jäsenvaltiossa pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskeluluvan saaneelle myönnetään tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa, hänen perheenjäsenelleen myönnetään samaksi ajaksi tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa Suomessa tai ulkomailta haettuna.

Ulkomaalaislain 40 §:n 3 momentin mukaan ulkomaalainen saa laillisesti oleskella maassa hakemuksen käsittelyn ajan, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai on tehty täytäntöönpanokelpoinen päätös ulkomaalaisen maasta poistamiseksi.

Jos oleskelulupahakemus jätetään hakijan ollessa Suomessa, on hakijalla ulkomaalaislain 40 §:n 3 momentin perusteella oikeus oleskella Suomessa koko hakemuksen käsittelyajan, vaikka hänen edellisen oleskelulupansa tai viisuminsa voimassaoloaika tänä aikana päättyisikin tai viisumivapaa oleskeluaika ylittyisi. Hakijan on poistuttava maasta, kun hänen asiansa on lainvoimaisesti ratkaistu tai on tehty täytäntöönpanokelpoinen päätös hänen maasta poistamiseksi.[146]

8.4. Hakemuksen ratkaisemiseksi tarvittava selvitys

Ulkomaalaislain 7 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen on huolehdittava asian selvittämisestä. Asianosaisen on esitettävä selvitystä vaatimuksensa perusteista ja muutoinkin myötävaikutettava oman asiansa selvittämiseen.

Hakijan ja/tai perheenkokoajan on liitettävä oleskelulupahakemukseen sen ratkaisemiseksi tarvittavat selvitykset. Osan selvityksistä Maahanmuuttovirasto pyytää muilta viranomaisilta. Tällaisia muilta viranomaisilta Maahanmuuttoviraston harkinnan mukaan pyydettäviä selvityksiä ovat esimerkiksi perheenkokoajan sosiaalista tai terveydellistä tilannetta koskeva sosiaali- tai terveydenhuolto-viranomaisen lausunto ja suojelupoliisin lausunto.

Hakemuksen liitteeksi on lähtökohtaisesti toimitettava luotettavaa asiakirja-selvitystä. Päätösharkinnassa on kuitenkin otettava huomioon, että selvitysten hankkiminen voi vaarantaa hakijan turvallisuuden ja/tai olla mahdotonta hakijan kotimaan tilanteen vuoksi. Kotimaasta voi puuttua luotettava väestökirjanpito taikka asianomaisten ei muusta syystä esimerkiksi pakolaistaustan vuoksi voida kohtuudella edellyttää toimittavan kotimaansa viranomaisilta saatuja selvityksiä.

---

145 Hallituksen esityksen (HE 37/2011 vp, s. 24) mukaan käytännössä perhe on voitu muodostaa myös jo kolmannessa maassa ennen muuttoa EU:n alueelle. Jos perhettä ei olisi muodostettu ennen Suomeen tuloa, perheenjäsenen tulisi hakea oleskelulupaa ulkomaalaislain 60 §:n 1 momentin pääsäännön mukaisesti siinä maassa, jossa hän oleskelee. Kysymykseen voisi käytännössä tulla lähinnä puoliso, jonka kanssa sinisen kortin haltija on avioitunut vasta Suomeen muuton jälkeen tai joka ei ole vielä ehtinyt saada oleskelulupaa edelliseen jäsenvaltioon.

146 Ks. KHO 15.11.2005 taltio 2961 (vuosikirjaratkaisu KHO 2005:72), KHO 15.11.2005 taltio 2962 (vuosikirjaratkaisu KHO 2005:73), KHO 8.11.2005 taltio 2911 ja KHO 15.11.2005 taltio 2963.

8.4.1. Vaatimus matkustusasiakirjan voimassaolosta

Oleskeluluvan myöntäminen edellyttää ulkomaalaislain 35 §:n 1 momentin mukaan, että ulkomaalaisen matkustusasiakirja on voimassa. Oleskelulupa voidaan kuitenkin myöntää voimassa olevan matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta, jos se myönnetään 51, 52, 52 a, 87, 88, 88 a, 89 tai 110 §:n perusteella.

Perhesideperusteisissa oleskelulupa-asioissa ulkomaalaislain 35 §:n 1 momentin mukaisesta matkustusasiakirjaedellytyksestä poikkeaminen on siis nimenomaisesti mahdollista vain lain 52 §:n 4 momentin perusteella (oleskeluluvan myöntäminen yksilöllisestä inhimillisestä syystä oleskeluluvan Suomesta saaneen alaikäisen yksintulleen henkilön alaikäiselle sisarukselle).

Soveltamiskäytännössä matkustusasiakirjaedellytyksestä on perhesideperusteisissa oleskelulupahakemuksissa poikkeuksellisesti poikettu Suomea sitovien kansainvälisten velvoitteiden vuoksi muissakin tilanteissa kuin myönnettäessä oleskelulupa ulkomaalaislain 52 §:n 4 momentin perusteella. (Katso tarkemmin jäljempänä tämän ohjeen kappale 8.4.1.3.).

8.4.1.1. Matkustusasiakirja maahantulon edellytyksenä, matkustusasiakirjan sisältövaatimukset ja matkustusasiakirjan hyväksyminen maahantuloon oikeuttavaksi asiakirjaksi

Ulkomaalaislain 11 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan ulkomaalaisen maahantulo edellyttää, että hänellä on voimassa oleva vaadittava rajanylitykseen oikeuttava matkustusasiakirja.

Ulkomaalaislain 13 §:n 1 momentin mukaan ulkomaalaisella on maahan saapuessaan ja maassa oleskellessaan oltava koti- tai oleskelumaansa viranomaisen antama voimassa oleva passi, joka hänen on vaadittaessa esitettävä rajatarkastusviranomaiselle tai poliisille. Ulkomaalaislain 13 §:n 2 momentin mukaan ulkomaalaisen passissa on oltava hänen nimensä, syntymäaikansa, sukupuolensa ja kansalaisuutensa sekä maininta passin voimassaoloajasta, antajasta ja antopaikasta. Siinä on lisäksi oltava valokuva, josta passinhaltija voidaan vaikeudetta tunnistaa. Ulkomaalaislain 13 §:n 3 momentin mukaan ulkomaalaisen aviopuoliso ja hänen kuuttatoista vuotta nuoremmat yhdessä passinhaltijan kanssa matkustavat lapsensa voivat käyttää ulkomaalaisen passia, jos siinä on heidän nimensä ja syntymävuotensa sekä lisäksi aviopuolison ja seitsemän vuotta täyttäneen lapsen valokuva. Ulkomaalaislain 13 §:n 4 momentin mukaan jollei passissa ole mainintaa sen kelpoisuusalueesta, katsotaan Suomen kuuluvan siihen.

Ulkomaalaislain 14 §:n mukaan ulkoasiainministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä maahantuloon ja maassa oleskeluun hyväksyttävistä passeista. Ulkoasiainministeriön asetuksella voidaan säätää 13 §:n 2 ja 3 momentissa mainituista passin sisältövaatimuksista poikkeuksia, jotka ovat välttämättömiä maahantulon valvomiseksi ja maassa oleskelun turvaamiseksi. Ennen asetuksen antamista ulkoasiainministeriön tulee kuulla sisäasiainministeriötä.

Ulkomaalaislain 15 §:n 1 momentin mukaan passin asemasta maahantuloon ja maassa oleskeluun oikeuttavaksi asiakirjaksi voidaan hyväksyä muu asiakirja, jonka on täytettävä 13 §:n 2 ja 3 momentin mukaiset vaatimukset. Tarkempia säännöksiä näistä asiakirjoista voidaan antaa ulkoasiainministeriön asetuksella. Asetusta valmisteltaessa on kuultava sisäasiainministeriötä.

8.4.1.2. Oleskeluluvan hakijan henkilöllisyyttä koskeva selvitys

Ulkomaalaislain 130 §:n mukaan ulkomaalaisen on poliisin tai muun ulkomaalaisen asiaa käsittelevän viranomaisen kehotuksesta esitettävä matkustusasiakirjansa tai muulla luotettavalla tavalla todennettava henkilöllisyytensä.

Oleskeluluvan hakijan henkilöllisyyden selvittämistä ei ole nimenomaisesti säädetty ulkomaalaislaissa oleskelulupahakemuksen hyväksymisen edellytykseksi. Hakijan henkilöllisyyden selvittäminen ja todentaminen luotettavalla tavalla on oleskelulupahakemuksen ratkaisemisen kannalta kuitenkin tosiasiallisesti välttämätöntä. Jos hakijan henkilöllisyyttä ei pystytä luotettavasti todentamaan, on usein vaikeaa, jopa mahdotonta arvioida myöskään ulkomaalaislaissa nimenomaisesti säädettyjen oleskeluluvan myöntämisedellytysten (esimerkiksi yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vaarantamiseen tai maahantulosäännösten kiertämiseen liittyvien seikkojen) täyttymistä. Oleskeluluvan laissa säädettyjen myöntämisedellytysten arvioimiseksi hakijan tulee siis esittää luotettavaa selvitystä henkilöllisyytensä todentamiseksi.

Ainakin voimassa olevaa maahantuloon ja maassa oleskeluun hyväksyttyä matkustusasiakirjaa voidaan lähtökohtaisesti pitää sellaisena asiakirjana, josta ulkomaalaisen henkilöllisyys on mahdollista oleskelulupa-asiassa luotettavalla tavalla todeta, ellei yksittäistapauksessa ole perusteltua aihetta epäillä ulkomaalaisen esittämän matkustusasiakirjan olevan väärä, väärennetty tai väärän henkilötiedon antamiseen käytettäväksi aiottu matkustusasiakirja.[147]

Myös muu asiakirja voi sisältää sellaisia hakijan henkilöllisyyttä koskevia tietoja, jotka voidaan oleskelulupahakemusta käsiteltäessä tapauskohtaisesti ottaa huomioon. Kun hakija perhesideperusteisessa oleskelulupa-asiassa esittää selvityksen tällaisesta muusta asiakirjasta, sen todistusarvo henkilöllisyyttä todentavana asiakirjana arvioidaan vapaan todisteiden harkinnan periaatteen mukaan.

8.4.1.3. Poikkeaminen ulkomaalaislain 35 §:ssä säädetystä matkustusasiakirjaedellytyksestä perhesideasiassa muissa kuin 35 §:n 2 momentissa mainituissa tilanteissa

Koska matkustusasiakirja on ulkomaalaisen maahantuloon ja rajanylitykseen käyttämä asiakirja, ulkomaalaislain 35 §:ssä edellytetyn voimassaolevan matkustusasiakirjan tulkitaan tarkoittavan Suomeen maahantuloon ja maassa oleskeluun hyväksyttyä asiakirjaa. Lisäksi Suomeen maahantuloon hyväksytty matkustusasiakirja on yksi mahdollinen tapa todentaa hakijan henkilöllisyys lähtökohtaisesti luotettavalla tavalla (vrt. ulkomaalaislain 130 §, jonka mukaan ulkomaalainen voi siis kuitenkin todentaa henkilöllisyytensä muullakin luotettavalla tavalla).

Perhesiteen perusteella oleskelulupaa ulkomailta käsin hakevalle henkilölle oleskelulupa voidaan ulkomaalaislain 35 §:n mukaan nimenomaisesti myöntää voimassa olevan matkustusasiakirjan puuttumisesta huolimatta, jos lupa myönnetään 52 §:n 4 momentin perusteella.

Päätösharkinnassa tulee kuitenkin aina ottaa huomioon ulkomaalaislain säännösten ja oikeuskäytännön lisäksi perustuslain ja hallintolain säännökset, soveltuvin osin

147 Vrt. ulkomaalaislain 132 § ja HE 28/2003 vp, s. 200.

EU-lainsäädäntö, kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja ihmisoikeusvalitus-elinten ratkaisukäytäntö sekä muut kansainväliset sopimukset. Päätösharkinnan tulee olla ihmis- ja perusoikeusmyönteistä, eikä ulkomaalaisen oikeuksia saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä. Päätösharkinnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun.

Käytännössä oleskeluluvan hakijoiden kansalaisuusvaltioiden olosuhteet vaihtelevat valtiosta saatavissa olevan asiakirjaselvityksen, kuten matkustus-asiakirjojen tai muiden henkilöllisyyttä koskevien selvitysten, suhteen. Osa hakijoista on kotoisin maista, joista on mahdotonta saada Suomeen maahantuloon ja maassa oleskeluun hyväksyttyjä, voimassaolevia matkustusasiakirjoja. Soveltamiskäytännössä ulkomaalaislain 35 §:n mukaisesta edellytyksestä on tämän vuoksi toisinaan yksittäistapauksissa poikettu kansainvälisten sopimusten, erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan (perhe-elämän suoja), velvoitteiden perusteella.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan vakiintuneen tulkintakäytännön mukaan valtioilla ei ole yleistä velvoitetta kunnioittaa aviopuolisoiden asunpaikan osalta tekemää valintaa ja hyväksyä ei-kansalaisten puolisoiden maahanmuutto, eikä siten velvollisuutta hyväksyä perheenyhdistämistä alueellaan. Valtiolla on tietty harkintamarginaali. Valtion positiivisten ja negatiivisten velvollisuuksien kohdalla tulee löytää oikeudenmukainen tasapaino yksilön ja yhteiskunnan kilpailevien intressien välillä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 8 artiklaa koskevissa ulkomaalais-oikeudellisissa ratkaisuissa on useimmiten kysymys perhe-elämän suojasta maasta poistamistapauksissa. Erityisesti tapauksissa, joissa on kyse jo pitkään perheensä kanssa maassa oleskelleen ulkomaalaisen karkottamisesta, perhe-elämän suoja näyttäytyy eri valossa kuin arvioitaessa sitä, voidaanko ulkomailla oleskelevalle hakijalle myöntää oleskelulupa perhesiteen perusteella. Euroopan ihmisoikeus-tuomioistuimen oikeuskäytännöstä voidaan kuitenkin saada tulkinta-apua erityisesti perhe-elämän suojan minimitasoa arvioitaessa.[148]

Ratkaisukäytännössä huomiota on kiinnitetty perhe-elämän perustamisen ajankohtaan (oliko perhe-elämä perustettu sellaiseen aikaan, jolloin asianomaiset tiesivät, että heistä jonkun asema maahanmuuttajana oli sellainen, että perhe-elämän jatkuvuus isäntämaassa oli alusta alkaen epävarmaa), tosiasiallisen perhe-elämän ja siteiden olemassaoloon sekä siihen, oliko perheen asumiselle jonkun perheenjäsenen alkuperämaassa ylitsepääsemättömiä esteitä.

Kun perhesideperusteisen oleskeluluvan hakijan kansalaisuusvaltion viranomaisten myöntämiä matkustusasiakirjoja ei ole lainkaan hyväksytty Suomeen maahantuloon ja maassa oleskeluun oikeuttaviksi asiakirjoiksi ja kun perheside on esitettyjen

[148] Ks. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö: HUDOC Collection

selvitysten perusteella luotettavasti todettu, yksittäistapauksen olosuhteiden perusteella ja Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet huomioon ottaen voi siis olla tarpeen poiketa ulkomaalaislain 35 §:n mukaisesta matkustusasiakirjaedellytyksestä. Poikkeaminen voi olla tarpeen ainakin silloin, kun perhe-elämän viettäminen muualla kuin Suomessa on mahdotonta ja kun perhe on perustettu jo ennen perheenkokoajan Suomeen tuloa. Yksittäistä perheenyhdistämisasiaa koskevassa päätöksenteossa otetaan huomioon kaikki asiassa saatu selvitys perhe-elämän viettämismahdollisuudesta muualla kuin Suomessa.

Erityisesti pakolaisaseman, toissijaisen suojeluaseman tai oleskeluluvan humanitaarisen tai tilapäisen suojelun perusteella saaneen perheenkokoajan perheenyhdistämistä koskevissa tapauksissa on mahdollista, että perhe-elämän viettäminen muualla kuin Suomessa on mahdotonta esimerkiksi asianosaisten koti- tai asuinmaan tilanteen vuoksi. Poikkeaminen ulkomaalaislain 35 §:n mukaisesta matkustusasiakirjaedellytyksestä voi siten tulla kyseeseen ainakin tilanteissa, joissa perheenkokoaja on Suomesta kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saanut henkilö, jonka ei voida edellä mainittu huomioon ottaen edellyttää palaavan viettämään perhe-elämää asianosaisten yhteiseen koti- tai asuinmaahan ja kun perhe on perustettu jo ennen perheenkokoajan Suomeen tuloa.

Pakolaisen perheenjäsenen kohdalla on myös otettava huomioon hänen turvallisuuteensa liittyvät näkökohdat harkittaessa matkustusasiakirjaselvityksen vaatimista tilanteessa, jossa hakijan kansalaisuusvaltio myöntää Suomeen maahantuloon hyväksyttyjä asiakirjoja.

Huomioon ottaen ulkomaalaislain 35 §:n muotoilu, muiden kuin edellä mainittujen hakijoiden kohdalla säännöksen mukaisesta matkustusasiakirjaedellytyksestä poikkeaminen ei lähtökohtaisesti ole perusteltua. Ihmisoikeussopimusten ja lapsen edun merkitys arvioidaan kuitenkin aina jokaisessa yksittäistapauksessa erikseen.

Tässä kappaleessa (8.4.1.3.) todettua noudatetaan 1.3.2011 lähtien vireille pantuihin perhesideperusteisiin oleskelulupahakemuksiin.

8.4.1.4. Menettely, kun hakijalla ei ole ulkomaalaislain 35 §:n mukaista voimassaolevaa matkustusasiakirjaa

Hakijalle, jolta ulkomaalaislain 35 §:ssä säädetyn sekä tässä ohjeessa todetun perusteella voidaan oleskeluluvan myöntämiseksi edellyttää voimassa olevaa matkustusasiakirjaa, mutta jolla ei ole sellaista, annetaan kohtuullinen määräaika esittää asiakirja. Kohtuullisena aikana voidaan pitää yleensä kahta kuukautta. Oleskelulupaa ei lähtökohtaisesti myönnetä, jos hakija ei annetussa määräajassa kykene esittämään matkustusasiakirjaa.

Matkustusasiakirjan puuttuessa henkilöltä tiedustellaan, onko hänellä esittää kuvallista henkilöllisyystodistusta. Oleskeluluvan epäämistä koskevassa päätöksessä todetaan, onko hakijan henkilöllisyydestä esitetty luotettavaa selvitystä.

Jos Suomi ei hyväksy ulkomaalaisen passia tai muuta matkustusasiakirjaa tai ulkomaalaisella ei ole sellaista ja hänelle myönnetään oleskelulupa Suomeen kansainvälistä tai tilapäistä suojelua saaneen perheenkokoajan perheenjäsenenä,

voidaan hänelle poikkeuksellisesti myöntää matkaa varten laissez-passer – matkustusasiakirja.[149]

8.4.2. Oleskelulupahakemus avioliiton perusteella

Selvitysten tarpeellisuus voi vaihdella tapauskohtaisesti. Jos oleskelulupaa haetaan avioliiton perusteella, tulee hakemuksen liitteenä lähtökohtaisesti olla:

1. Perheselvityslomake
2. Kopiot hakijan passin tai muun matkustusasiakirjan kaikista sivuista, joilla merkintöjä ja passin tai matkustusasiakirjan puuttuessa kopio henkilöllisyystodistuksesta
3. Kopiot Suomessa asuvan/Suomeen muuttavan perheenkokoajan passin tai muun matkustusasiakirjan kaikista sivuista, joilla merkintöjä ja passin tai matkustusasiakirjan puuttuessa kopio henkilöllisyystodistuksesta
4. Laillistettu avioliittotodistus ja selvitys avioliiton rekisteröimisestä hakijan kotimaassa, sikäli kuin rekisteröinti on kyseisen maan lainsäädännön mukaan mahdollista. Jos hakija on solminut myös uskonnollisen avioliiton, selvitys siitäkin. Hakijan ja hänen puolisonsa on myös huolehdittava siitä, että avioliitto merkitään Suomen väestötietojärjestelmään siinä laajuudessa kuin tietojen tallettaminen väestötietojärjestelmään on mahdollista. (Väestötietojärjestelmään ei talleteta tietoja ulkomailla asuvista henkilötunnuksettomista puolisoista, joilla ei ole oleskelulupaa Suomeen, elleivät he ole Suomen kansalaisen puolisoita). Jos avioliiton rekisteröinti ei yrityksistä huolimatta ole onnistunut, tulee hakemukseen liittää selvitys asiasta.
5. Laillistetut avioerotodistukset, jos jompikumpi puolisoista on aiemmin eronnut ja laillistettu kuolintodistus, jos edellisen puolison esitetään kuolleen
6. Selvitys toimeentulosta tilanteissa, joissa oleskeluluvan myöntäminen edellyttää ulkomaalaislain mukaan turvattua toimeentuloa
7. Edustuston ja/tai poliisin lausunto asiassa (esim. hakijan kielitaito verrattuna puolisoiden yhteiseksi ilmoittamaan kieleen, asiassa ilmenneet ristiriitaisuudet, perusteltu epäily maahantulosäännösten kiertämisestä tai asiakirjojen väärentämisestä)
8. Selvitykset asianosaisten kirjallisesta ja/tai suullisesta kuulemisesta (mm. suhteen tausta, vierailut ja niiden kesto, muu yhteydenpito)
9. Selvitys hakijan aiemmin Suomeen tekemistä matkoista ja hänelle mahdollisesti aiemmin myönnetyistä viisumeista ja oleskeluluvista
10. Hakijan ja perheenkokoajan rikosrekisteriotteet ja/tai muu selvitys rikoksista, joihin he ovat syyllistyneet tai joihin heidän epäillään syyllistyneen

8.4.3. Oleskelulupahakemus avoliiton perusteella

Selvitysten tarpeellisuus voi vaihdella tapauskohtaisesti. Jos oleskelulupaa haetaan avoliiton perusteella, tulee hakemuksen liitteenä lähtökohtaisesti olla:

1. Vastaavat selvitykset kuin haettaessa oleskelulupaa avioliiton perusteella (lukuun ottamatta kohtaa 4)
2. Viralliset selvitykset yhdessä asumisesta. Hakijan on lähtökohtaisesti kyettävä osoittamaan asiakirjoin, että hän on asunut kaksi vuotta yhdessä avopuolisonsa kanssa (todistukset yhdessä asumisesta esim. vuokrasopimus tai talonkirjaote, työnantajan tms. luotettavan tahon antama todistus)

---

[149] Maahanmuuttovirasto ei tee päätöstä laissez passer – matkustusasiakirjan myöntämisestä, vaan yleensä asiasta päättää Suomen kyseisen maan lähetystö.

3. Jos avopuolisoilla on yhteisessä huollossa oleva lapsi, selvitys asiasta
4. Perustelut "muuhun painavaan syyhyn" vetoamiselle, jos avopuolisot eivät ole asuneet yhdessä kahta vuotta, eikä heillä ole yhteisessä huollossa olevaa lasta

8.4.4. Oleskelulupahakemus rekisteröidyn parisuhteen perusteella

Selvitysten tarpeellisuus voi vaihdella tapauskohtaisesti. Jos oleskelulupaa haetaan rekisteröidyn parisuhteen perusteella, tulee hakemuksen liitteenä lähtökohtaisesti olla:

1. Vastaavat selvitykset kuin haettaessa oleskelulupaa avioliiton perusteella (lukuun ottamatta kohtaa 4)
2. Laillistettu todistus rekisteröidystä parisuhteesta

Rekisteröidyn parisuhteen osapuolten on huolehdittava siitä, että rekisteröity parisuhde merkitään Suomen väestötietojärjestelmään ja että se rekisteröidään myös hakijan kotimaassa, sikäli kuin rekisteröinti on Suomen tai kyseisen maan lainsäädännön mukaan mahdollista.

8.4.5. Oleskelulupahakemus vakiintuneen suhteen perusteella

Harkittaessa oleskeluluvan myöntämistä erityisestä syystä, vakiintuneen suhteen perusteella ulkomaalaislain 45 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla, noudatetaan hakemukseen liitettävien selvitysten osalta soveltuvin osin edellä kohdissa 8.4.3., 8.4.4. ja 8.4.5 esitettyä.

8.4.6. Lapsen oleskelulupahakemus

Selvitysten tarpeellisuus voi vaihdella tapauskohtaisesti. Jos oleskelulupaa haetaan lapselle tai jos lapsi on perheenkokoajana, tulee hakemuksen liitteenä lähtökohtaisesti olla:

1. Perheselvityslomake
2. Kopiot lapsen passin tai muun matkustusasiakirjan kaikista sivuista, joilla merkintöjä (tai huoltajan passista, jos lapsi on merkitty huoltajan passiin) ja passin tai matkustusasiakirjan puuttuessa kopio henkilöllisyystodistuksesta
3. Kopiot huoltajan tai perheenkokoajan passin tai muun matkustusasiakirjan kaikista sivuista, joilla on merkintöjä ja passin tai matkustusasiakirjan puuttuessa kopio henkilöllisyystodistuksesta
4. Laillistettu syntymätodistus, josta käy myös ilmi lapsen vanhemmat
5. Mahdollinen selvitys ottolapseksi ottamisesta (laillistettu)
6. Au-lapsen osalta mahdollinen todistus isyyden vahvistamisesta (laillistettu)
7. Laillistettu kuolintodistus, jos lapsen vanhemman esitetään olevan kuollut
8. Laillistettu avioerotodistus, jos lapsen vanhemmat ovat eronneet
9. Selvitys huoltajuudesta (laillistettu huoltopäätös tai esim. oikeuden päätös siitä, että isältä/äidiltä on otettu pois vanhemman oikeudet, selvitykset huollon uudelleen järjestelystä)
10. Jos lapsi on vanhempiensa yhteishuollossa, tarvitaan myös toisen huoltajan kirjallinen viranomaisen/notaarin vahvistama suostumus Suomeen muutolle. Vaihtoehtoisesti toisen huoltajan suostumuksesta on varmistuttava häntä suullisesti kuulemalla. Sikäli kuin asiakirjojen perusteella tai muutoin on syytä epäillä sitä, kenelle lapsen huolto on määrätty, tulee molempia vanhempia kuulla suullisesti asian selvittämiseksi. Jos suostumuksen saaminen ei ole

mahdollista, tarvitaan lähtökohtaisesti tuomioistuimen päätös lapsen kotimaasta (poislukien kasvattilapset).
11. Ulkomailla asuvan huoltajan/muun lapsesta tosiasiallisesti huolehtineen henkilön kuuleminen (mm. sen selvittämiseksi, miten hän suhtautuu oleskeluluvan hakemiseen lapselle, mitkä ovat lapsen olosuhteet kotimaassa ja huollon mahdollisen uudelleen järjestelyn syyt, mikä on lapsen etu)
12. 12 vuotta täyttäneen (mahdollisesti nuoremmankin) lapsen kuuleminen, pääsääntöisesti henkilökohtaisesti ja suullisesti (mm. sen selvittämiseksi, miten lapsi suhtautuu Suomeen muuttoon, mitkä ovat lapsen olosuhteet kotimaassa ja mikä on lapsen etu)
13. Suomessa asuvan/Suomeen muuttavan huoltajan kuuleminen (mm. sen selvittäminen, miksi lapselle haetaan oleskelulupaa vasta nyt, huoltajan muutettua Suomeen jo aiemmin, milloin huoltaja ja lapsi ovat viimeksi asuneet yhdessä ja miten yhteyttä on pidetty erillään asuttaessa)
14. Suomessa asuvan huoltajan uuden puolison kuuleminen (mm. sen selvittämiseksi, miten hän suhtautuu lapsen Suomeen muuttoon)
15. Selvitys lapsen aiemmista vierailuista Suomeen ja hänelle mahdollisesti aiemmin myönnetyistä viisumeista ja oleskeluluvista
16. Edustuston ja/tai poliisin lausunto asiassa (esim. asiassa ilmenneet ristiriitaisuudet tai perusteltu epäily asiakirjojen väärennyksestä)
17. Selvitys toimeentulosta tilanteissa, joissa oleskeluluvan myöntäminen edellyttää ulkomaalaislain mukaan turvattua toimeentuloa
18. Hakijan, perheenkokoajan/huoltajien rikosrekisteriotteet ja/tai muu selvitys rikoksista, joihin he ovat syyllistyneet tai joihin heidän epäillään syyllistyneen

Huoltajan tai muun laillisen edustajan on allekirjoitettava hakemuslomake lapsen puolesta. Jos lapsi on 15-vuotias, myös hän allekirjoittaa hakemuksen. Jos lapsella ei ole huoltajaa eikä muutakaan laillista edustajaa, voi hän poikkeuksellisesti itse allekirjoittaa hakemuksen, sikäli kuin tämä katsotaan lapsen edun mukaiseksi.

8.4.7. Muun omaisen oleskelulupahakemus

Selvitysten tarpeellisuus voi vaihdella tapauskohtaisesti. Jos oleskelulupaa haetaan muulle omaiselle, tulee hakemuksen liitteenä lähtökohtaisesti olla:

1. Perheselvityslomake.
2. Kopiot hakijan passin tai muun matkustusasiakirjan kaikista sivuista, joilla merkintöjä ja passin tai matkustusasiakirjan puuttuessa kopio henkilöllisyystodistuksesta
3. Kopiot perheenkokoajan passin tai muun matkustusasiakirjan kaikista sivuista, joilla merkintöjä ja passin tai matkustusasiakirjan puuttuessa kopio henkilöllisyystodistuksesta
4. Selvitys sukulaisuussuhteesta Suomessa asuvaan perheenkokoajaan (esim. laillistettu perherekisteriote)
5. Hakijan, perheenkokoajan ja tämän mahdollisen puolison kuuleminen
6. Perustelut, miksi oleskelulupa pitäisi myöntää - selvitykset aiemmin vietetystä kiinteästä perhe-elämästä ja riippuvuussuhteesta (esim. missä ja milloin hakija ja nykyään Suomessa asuva perheenkokoaja ovat asuneet yhdessä, miksi ja millä tavalla hakija on riippuvainen Suomessa asuvasta perheenkokoajasta, miksi hakija ei enää ole kykenevä huolehtimaan itsestään kotimaassaan)
7. Jos hakija vetoaa terveydentilaansa, lääkärinlausunto, josta käy ilmi terveydentila ja mahdolliset sairaudet, hakijan saama hoito, jatkohoidon tarve sekä sitä koskeva suunnitelma

8. Selvitys hakijan muista perheenjäsenistä ja sukulaisista (kotimaassa ja ulkomailla) sen selvittämiseksi, voisiko hakijasta huolehtia joku muu kuin Suomessa asuva perheenkokoaja
9. Talonkirjaote tai muu selvitys siitä, kenen kanssa hakija asuu ja selvitys siitä, missä ja kenen kanssa hakija asuisi Suomessa ja kuka hänestä huolehtisi
10. Selvitys hakijan ja Suomessa asuvan perheenkokoajan yhteydenpidosta sen jälkeen, kun perheenkokoaja muutti Suomeen (vierailut ja niiden kesto, muu yhteydenpito)
11. Selvitys hakijan aiemmin Suomeen tekemistä matkoista ja hänelle mahdollisesti aiemmin myönnetyistä viisumeista ja oleskeluluvista
12. Edustuston ja/tai poliisin lausunto asiassa (esim. asiassa ilmenneet ristiriitaisuudet tai perusteltu epäily asiakirjojen väärennyksestä)
13. Hakijan ja perheenkokoajan rikosrekisteriotteet ja/tai muu selvitys rikoksista, joihin he ovat syyllistyneet tai joihin heidän epäillään syyllistyneen

8.4.8. Lisäselvitykset

Jos hakemuksesta ja sen liitteistä ei saada tarvittavia tietoja, Maahanmuuttovirasto pyytää hakijaa ja/tai perheenkokoajaa toimittamaan lisäselvityksiä. Ulkomaalaislain 7 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen on osoitettava asianosaiselle, mitä lisäselvitystä asiassa tulee esittää. Selvityspyynnön tulee olla yksilöity sekä oikeassa suhteessa niihin selvityskeinoihin, jotka asianosaisella on hänen olosuhteensa huomioon ottaen käytettävissään.

Lisäselvityspyyntö voidaan lähettää asianosaisille suoraan tai lisäselvityksiä voidaan pyytää edustuston ja/tai poliisin välityksellä. Lisäselvityspyynnössä tulee mainita määräaika, jonka kuluessa selvitys on toimitettava tai jonka kuluessa selvityksen toimittamiseen on pyydettävä lisäaikaa. Määräaika on pääsääntöisesti kolme viikkoa, mutta matkaetäisyyksistä tai selvityksen luonteesta johtuen se voi olla lyhyempi (esimerkiksi allekirjoituksen puuttuminen) tai pidempi (esimerkiksi passin hankkiminen). Edustustoa ja poliisia pyydetään myös ilmoittamaan Maahanmuuttovirastolle, jos hakijalta ja/tai perheenkokoajalta pyydettyjä lisäselvityksiä ei ole toimitettu määräajan kuluessa.

8.4.9. Turvatusta toimeentulosta esitettävä selvitys

Ulkomaalaislain 39 §:n mukaan oleskeluluvan myöntäminen edellyttää, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu, jollei tässä laissa toisin säädetä. Toimeentuloedellytyksestä voidaan yksittäisessä tapauksessa poiketa, jos siihen on poikkeuksellisen painava syy tai lapsen etu sitä vaatii. Toimeentuloedellytystä ei sovelleta myönnettäessä oleskelulupa 6 luvun (kansainvälinen suojelu) perusteella, jollei 114 §:n 4 momentista muuta johdu.[150]

Ulkomaalaislain 39 §:n mukaisen toimeentuloedellytyksen soveltamisesta on annettu erillinen ohje.

---

[150] Ulkomaalaislain 114 §:n 4 momentin (549/2010), jota sovelletaan 1.8.2010 lähtien vireille laitettuihin oleskelulupahakemuksiin, mukaan pykälässä tarkoitetun oleskeluluvan myöntäminen perhesiteen perusteella pakolaisen, toissijaisen suojelun tai humanitaarisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneen taikka tilapäistä suojelua saaneen ulkomaalaisen perheenjäsenelle ei edellytä, että ulkomaalaisen toimeentulo on turvattu, jos perhe on muodostettu ennen perheenkokoajan Suomeen tuloa.

8.5. Kuuleminen

Ulkomaalaislain 62 §:n mukaan oleskeluluvan edellytysten selvittämiseksi hakijalle ja perheenkokoajalle on varattava tilaisuus tulla kuulluiksi ennen asian ratkaisemista, jollei hakemusta hylätä heti perusteettomana.

Kuuleminen tapahtuu yleensä kirjallisesti. Tapauskohtaisesti kuuleminen voi tapahtua suullisesti. Suullinen kuuleminen suoritetaan esimerkiksi tilanteissa, joissa kirjallisen kuulemisen perusteella ei saada riittävää selvitystä asiasta.

Hallituksen esityksen (28/2003 vp) mukaan henkilökohtainen kuuleminen on asioiden luonteesta johtuen keskeinen selvittämiskeino. Usein on välttämätöntä kuulla hakijaa siitä, haluaako ja aikooko hän muuttaa Suomeen. Ratkaisua ei voida tehdä pelkästään Suomessa olevien perheenjäsenten toiveiden perusteella. Muuttaminen toiseen maahan, erityisesti jos kyseessä on pysyväisluonteinen muuttaminen, on hyvin merkittävä henkilökohtainen ratkaisu.[151]

Oleskelulupaa saatetaan kuitenkin käytännössä hakea tilanteissa, joissa on ilmeistä, että lupa evätään. Hallituksen esityksen (HE 240/2009 vp, s 40) mukaan kuuleminen voitaisiin katsoa tarpeettomaksi ja hakemus hylätä heti vain silloin, kun oleskelulupahakemuksesta käy selvästi ilmi, että laista ei löydy perustetta oleskeluluvan myöntämiselle, eikä mikään lisäselvitys voisi muuttaa tätä tosiseikkaa. Kuuleminen olisi siten tarpeetonta esimerkiksi tilanteessa, jossa oleskelulupaa haetaan Suomessa oleskelevan ulkomaalaisen perheenkokoajan muulle omaiselle, mutta Suomessa oleskeleva perheenkokoaja ei ole saanut omaa oleskelulupaansa kansainvälisen suojelun tai tilapäisen suojelun perusteella, koska vain tällaisten perheenkokoajien muut omaiset voivat saada oleskeluluvan perhesiteen perusteella.[152] Hallituksen esityksen mukaan kuulematta jättämistä koskevaa säännöstä tulee tulkita suppeasti.[153]

8.5.1. Suullisen kuulemisen tarpeellisuus

Ulkomaalaislain 64 §:n 1 momentin mukaan haettaessa oleskelulupaa perhesiteen perusteella hakijaa, perheenkokoajaa tai muuta omaista voidaan kuulla suullisesti maahantulon tai oleskeluluvan edellytysten selvittämiseksi. Ulkomaalaislakiin ei siis ole kirjoitettu ehdotonta velvoitetta suorittaa suullista kuulemista. Asianosaista kuullaan suullisesti, jos se katsotaan tarpeelliseksi asian selvittämiseksi.

Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan poikkeuksellisesti voi olla tilanteita, joissa edustustoon menosta voi aiheutua vaaraa hakijalle tai hänen omaisilleen kotimaassa. Silloin kun perheenkokoaja on saanut Suomessa turvapaikan, oleskeluluvan palautuskieltoihin liittyvän suojelun tarpeen vuoksi[154] tai valittu maahan otettavaksi kiintiöpakolaisena, lähtökohtainen mahdollisuus tällaiselle vaaralle saattaa olla olemassa. Voi olla muitakin syitä, joiden vuoksi hakijan ei voida edellyttää saapuvan edustustoon ennen asian ratkaisemista. Edustustoon

---

151 Ks. HE 28/2003 vp, s. 159

152 Ks. HE 240/2009 vp, s. 40

153 Ks. myös perustuslakivaliokunnan lausunto 16/2010 vp ja hallintovaliokunnan mietintö 5/2010 vp

154 Ks. HE 28/2003 vp, s. 208, jonka mukaan tuolloin voimassa olleen ulkomaalaislain (378/1991) mukaan aseellinen selkkaus ja ympäristökatastrofi eivät sisältyneet palautuskieltojen piiriin. Esityksen mukaan aseellinen selkkaus ja ympäristökatastrofi ovat tilanteita, jotka estävät henkilöiden turvallisen paluun. Tältä osin hallituksen esityksessä ei ehdotettu perustuslain 9 §:n 4 momenttia pidemmälle menevää palautuskieltoa.

matkustaminen voi aiheuttaa esimerkiksi hänen olosuhteisiinsa nähden korkeita kustannuksia tai se voi olla hyvin hankalaa. Kun haetaan viranomaisilta jotain merkittävää etua tai oikeutta, on toisaalta yleistä, että hakijalle aiheutuu kustannuksia.[155]

Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan ratkaisu hakijan velvoittamisesta saapumaan henkilökohtaisesti kuultavaksi Suomen edustustoon on tehtävä siltä pohjalta, voidaanko asiassa saada muilla keinoilla riittävästi selvitystä päätöksentekoa varten. Jos henkilökohtainen kuuleminen on ilmeisen tarpeetonta, sitä ei luonnollisestikaan tule edellyttää. Jos asian eri vaiheissa viranomaisille on annettu ristiriitaisia tai epäuskottavia tietoja tai asiassa ei ole esitetty luotettavaa asiakirjaselvitystä hakemuksen tueksi, henkilökohtaisesta kuulemisesta ei yleensä tulisi luopua. Vaihtoehtona hakijan henkilökohtaiselle kuulemiselle on hänen kuulemisensa kirjallisesti tai esimerkiksi perheenkokoajan avustuksella. Näiden vaihtoehtojen käyttäminen luonnollisesti edellyttää, että asiaan voidaan saada luotettavaa selvitystä.[156]

8.5.2. Suullisen kuulemisen suorittaja

Ulkomaalaislain 64 §:n 2 momentin mukaan kuulemisen suorittaa poliisi tai Suomen edustuston virkamies. Maahanmuuttovirasto voi suorittaa kuulemisen, jos asian selvittäminen sitä edellyttää.

Lähtökohtana on, että kuulemisen suorittaa poliisi tai Suomen edustuston virkamies, koska hakemuksen vastaanottamisen yhteydessä suoritettava suullinen kuuleminen on luonnollinen osa hakemuksen vastaanottamista. Kun hakijan edellytetään saapuvan henkilökohtaisesti paikalle ulkomaalaislain 8 §:n 1 momentin perusteella, voidaan hänelle samalla esittää kaikki tarvittavat lisäkysymykset, jotta vältettäisiin hänen kutsumisensa toistamiseen viranomaisen luokse kuulemista varten. Pääsääntönä on hakijan saapuminen ulkomailla viranomaisen luo, yleensä Suomen edustustoon, ainakin yhden kerran. Myös perheenkokoaja voidaan pyytää saapumaan henkilökohtaisesti viranomaisen luo asian selvittämisen sitä vaatiessa.

Maahanmuuttovirasto voi suorittaa kuulemisen, jos asian selvittäminen sitä edellyttää. Viraston virkamiehet tekevät tarvittaessa virkamatkoja, joiden yhteydessä on syytä priorisoida monimutkaisia, erityisosaamista edellyttäviä hakemuksia.

8.5.3. Alaikäisen lapsen kuuleminen

Ulkomaalaislain 6 §:n 2 momentin mukaan ennen kaksitoista vuotta täyttänyttä lasta koskevan päätöksen tekemistä on lasta kuultava, jollei kuuleminen ole ilmeisen tarpeetonta. Lapsen mielipiteet tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Myös nuorempaa lasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomiota.

Alaikäisiä lapsia kuullaan lähtökohtaisesti suullisesti. Kuulemisessa on olennaista selvittää lapsen etu kyseisessä yksittäistapauksessa. Lapsen oma tahto ja hänen esittämänsä seikat tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Harkinnassa on otettava huomioon myös se, että lasta on saatettu kieltää puhumasta tietyistä asioista tai häntä on neuvottu kertomaan asioista

---

155 Ks. HE 28/2003 vp, s. 159-160

156 Ks. HE 28/2003 vp, s. 160

totuudenvastaisesti ja että lapsi voi olla peloissaan ja/tai traumatisoitunut, eikä siitä syystä osaa tai uskalla kertoa kaikkea olennaista tietoa.

Kuulemisedellytys ei ole ehdoton. Kuulemisen tarve riippuu esimerkiksi siitä, poikkeaako lapsen etu mahdollisesti huoltajan edusta. Kuulemista voidaan pitää ilmeisen tarpeettomana, jos lapselle haetaan oleskelulupaa yhdessä huoltajien kanssa tai jos lapselle haetaan oleskelulupaa yhdessä toisen huoltajan kanssa, kun toinen huoltaja jo oleskelee Suomessa.[157]

8.6. Asiakirjojen aitouden ja luotettavuuden selvittäminen ja arvioiminen

Jos oleskelulupahakemukseen liittyvän asiakirjan luotettavuutta ja aitoutta on syytä epäillä, voidaan asiakirja lähettää keskusrikospoliisiin tutkittavaksi sen selvittämiseksi, onko siinä havaittavissa teknisiä muutoksia, väärennysmerkintöjä. Tapauskohtaisesti asiakirjan aitous voidaan tarkistaa Suomen edustuston välityksellä. Myös Maahanmuuttoviraston maatietopalvelua voidaan hyödyntää esimerkiksi selvitettäessä, voiko tietynlaisia todistuksia saada tietystä maasta ja minkälaisia kyseisen maan asiakirjat yleensä ovat.

Tapauskohtaisesti ulkomaalaisen tarkoituksena voidaan katsoa olevan maahantuloa tai maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen, jos käy ilmi, että oleskelulupahakemuksen liitteeksi toimitetut asiakirjat ovat väärennettyjä tai että sinänsä aito asiakirja on hankittu lahjomalla viranomainen tai että viranomaisilta saadut tiedot eivät vastaa asianomaiselta itseltään saatuja.

8.7. Sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaisen lausunto

Ulkomaalaislain 63 §:n[158] 1 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto tai poliisilaitos voi hankkia perhesiteen perusteella tehdystä oleskelulupahakemuksesta lausunnon perheenkokoajan koti- tai asuinpaikkakunnan sosiaaliviranomaiselta tai terveydenhuoltoviranomaiselta. Lausuntoa voi pyytää perheenkokoajan sosiaalisesta tai terveydellisestä tilanteesta, jos perheenkokoaja on ilman huoltajaa tullut alaikäinen tai jos hakija on ydinperheen ulkopuolinen muu omainen taikka jos lausunnon pyytämiseen on muu perheen tilanteen selvittämiseen liittyvä erityinen syy.

Ulkomaalaislain 63 §:n[159] 2 momentin mukaan sosiaaliviranomainen tai terveydenhuoltoviranomainen on velvollinen antamaan Maahanmuuttovirastolle tai poliisilaitokselle 1 momentissa tarkoitetussa lausunnossaan salassapitosäännösten estämättä perhesiteen perusteella tehtyä oleskelulupahakemusta varten hallussaan olevat henkilön sosiaaliseen tai terveydelliseen tilaan liittyvät sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä tehtäessä päätöstä oleskeluluvan myöntämisestä perhesiteen perusteella.

Sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaiselle on esitettävä mahdollisimman hyvin yksilöity pyyntö lausunnon antamista varten, jotta viranomainen kykenee antamaan sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä Maahanmuuttoviraston päätösharkinnan

---

[157] Ks. myös HE 28/2003 vp, s. 119-120

[158] L:lla 886/2011 muutettu 63 § tulee voimaan 1.1.2014. Aiempi sanamuoto kuuluu 1 momentin alun osalta: ”Maahanmuuttovirasto tai kihlakunnan poliisilaitos...”

[159] L:lla 886/2011 muutettu 63 § tulee voimaan 1.1.2014. Aiempi sanamuoto kuuluu 2 momentin alun osalta: ”Sosiaaliviranomainen tai terveydenhuoltoviranomainen on velvollinen antamaan Maahanmuuttovirastolle tai kihlakunnan poliisilaitokselle...”

kannalta kulloinkin kyseessä olevassa tapauksessa. Sosiaali- ja terveydenhuoltoviranomaista on pyydettävä kiinnittämään lausunnossaan erityistä huomiota lapsen edun toteutumiseen esimerkiksi tilanteissa, joissa on huoltojärjestelyin saatu aikaan se, että ulkomaalaislain 37 §:n mukainen perheenjäsenen määritelmä täyttyy muodollisesti, vaikka lapsen ja perheenkokoajan väliltä puuttuu tosiasiallinen perheyhteys. Tarvittaessa lausuntoa voidaan pyytää täydentämään, jos hakemusprosessin myöhemmässä vaiheessa tulee ilmi seikkoja, joiden perusteella tarvitaan lisätietoa.

Jos lausunnossa tulee ilmi hakijan ja/tai perheenkokoajan turvallisuuden mahdollisesti vaarantavia seikkoja, voidaan lausunto tai sen osia jättää mainitsematta päätöksessä. Lausunnon julkituomisesta voi olla syytä pidättäytyä esimerkiksi tilanteessa, jossa lausunnon perusteluista ilmenee, että kyseessä on pakkoavioliitto, josta kieltäytyessään Suomessa oleskeleva perheenkokoaja on hengenvaarassa.

8.8. DNA-tutkimus

Kaikissa maissa ei ole käytettävissä luotettavaa väestörekisteriä tai vastaavaa asiakirja-aineistoa, mistä johtuen ei ole myöskään saatavilla luotettavia henkilötietoja koskevia asiakirjoja, kuten henkilöllisyystodistuksia, syntymä-, avioliitto- ja kuolintodistuksia. Kaikki hakijat eivät siten kykene esittämään riittävää asiakirjanäyttöä perhesiteestä. Aina ei ole mahdollista saada riittävää selvitystä perhesiteestä perheenjäseniä haastattelemallakaan. Jos biologiseen sukulaisuuteen perustuvasta perhesiteestä ei muutoin saada riittävää selvitystä, hakija ja perheenkokoaja voivat todentaa biologisen sukulaisuuden DNA-tutkimuksen avulla. Erityisesti yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden osalta DNA-tutkimus on usein tarpeellinen myöhemmässä perheenyhdistämismenettelyssä, koska lapset eivät ikänsä vuoksi kykene esittämään riittävää selvitystä perhesiteestä.[160]

DNA-tutkimus on aina vapaaehtoinen, mutta asianosaisille ilmoitetaan, että tutkimuksesta kieltäytyminen voi johtaa kielteiseen ratkaisuun. Jos asianosaiset eivät saavu heille järjestettyyn/varattuun tilaisuuteen, eivätkä ilmoita hyväksyttävää syytä estymiselle, on ratkaisu lähtökohtaisesti kielteinen. Hakemuksen voi kuitenkin laittaa uudelleen vireille.

Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaisesti Maahanmuuttovirasto varaa tarvittaessa asianosaiselle tilaisuuden tulla kuulluksi tutkimustuloksen johdosta. DNA-tutkimuksen tulos annetaan tiedoksi henkilökohtaisesti kullekin asianosaiselle.[161]

Sikäli kuin oleskelulupapäätös on DNA-tutkimuksessa saadun tiedon perusteella kielteinen, kirjataan DNA-tulos päätöksen perusteluihin. Jos oleskelulupa myönnetään kielteisestä DNA-tuloksesta huolimatta, ei DNA-tulosta välttämättä kirjata päätökseen. DNA-tuloksen julkistamisesta voidaan tapauskohtaisesti katsoa olevan tarpeetonta haittaa asianosaisille ja heidän vakiintuneelle perhe-elämälleen.

[160] Ks. myös HE 28/2003 vp, s. 160-161

[161] Ks. HE 28/2003 vp, s. 162

8.8.1. Perhesiteen selvittäminen DNA-tutkimuksen avulla

Ulkomaalaislain 65 §:n 1 momentin mukaan Maahanmuuttovirasto voi varata hakijalle ja perheenkokoajalle tilaisuuden osoittaa biologinen sukulaisuus toteen valtion varoista kustannettavan DNA-tutkimuksen avulla, jos biologiseen sukulaisuuteen perustuvasta perhesiteestä ei muutoin voida saada riittävää selvitystä ja jos DNA-tutkimuksen avulla on mahdollista saada olennaista näyttöä perhesiteestä.

Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan, silloin kun Maahanmuuttovirasto ei ohjaa asianosaista DNA-tutkimukseen, tämä voi suorituttaa DNA-tutkimuksen omalla kustannuksellaan. Asianosaisen omasta aloitteesta ja omalla kustannuksella tapahtuvan testauksen on täytettävä samat luotettavuusvaatimukset kuin Maahanmuuttoviraston aloitteesta ja valtion varoista kustannettavan testauksen. Viranomaisen tulee omakustanteisten testien osalta antaa tutkittavalle tarvittavat ohjeet. Lähtökohtaisesti henkilölle tulee tarjota tilaisuus osallistua testaukseen vastaavalla tavalla kuin niissä tapauksissa, joissa testaus tapahtuu Maahanmuuttoviraston aloitteesta valtion kustannuksella. Erona on ainoastaan se, että tutkittavalta peritään tutkimuksesta aiheutuneet kustannukset (näytteenottopalkkio, näytteen lähettämiskulut sekä maksu laboratoriotutkimuksesta ja siihen liittyvästä lausunnosta).[162]

Asianosaiselle on ulkomaalaislain 65 §:n 2 momentin mukaan annettava asianmukaiset tiedot DNA-tutkimuksen tarkoituksesta ja luonteesta sekä siihen liittyvistä seurauksista ja vaaroista. DNA-tutkimuksen suorittaminen edellyttää, että tutkittava on antanut tietoon ja vapaaseen tahtoon perustuvan kirjallisen suostumuksensa. Tutkimustietoja ei voida käyttää muuhun tarkoitukseen kuin oleskeluluvan myöntämisen edellytyksenä olevan perhesiteen selvittämiseen tutkittavan henkilön antamassa suostumuksessa yksilöidyissä tapauksissa.

Hallituksen esityksessä (HE 28/2003 vp) todetaan, että DNA-tutkimukseen osallistuminen on ulkomaalaiselle vapaaehtoista, joten pakkokeinoja ei DNA-näytteen ottamiseksi käytetä. Perustuslain 7 §:ssä säädetty henkilökohtaisen koskemattomuuden suojan periaate edellyttää, että jokaiselta testiin osallistuvalta tulee ennen näytteenottoa saada suostumus. Viranomaisen tulee antaa asianosaiselle etukäteen asianmukaiset tiedot DNA-tutkimuksen tarkoituksesta ja luonteesta sekä siihen liittyvistä seurauksista ja vaaroista. Asianosaiselle tulee kertoa, että testauksesta kieltäytyminen voi johtaa hänen kannaltaan kielteiseen ratkaisuun sen vuoksi, että oleskelulupaa ei voida myöntää perhesiteestä muutoin saadun selvityksen riittämättömyyden perusteella. Asianosaiselle tulee antaa tietoa myös siitä, että DNA-testilausunto saattaa sisältää biologisesta sukulaisuudesta tietoa, jota ei ole aiemmin ollut kaikilla perheenjäsenillä. Asianosaiselle tulee antaa tarvittaessa mahdollisuus jo annettujen selvitysten täydentämiseen ennen DNA-tutkimukseen ohjaamista. Maahanmuuttoviraston tulee yksittäistapauksessa annettavan tiedon lisäksi huolehtia siitä, että yleistä DNA-tutkimusta koskevaa tietoaineistoa on saatavilla hakijan omalla kielellä.[163]

Suostumuksen on hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan oltava aidosti henkilön vapaaseen tahtoon perustuva, nimenomainen, ja milloin tahansa peruutettavissa. Suostumuksen tulee olla kirjallinen, jottei suostumuksen saamisesta tule jälkeenpäin epäselvyyttä. Suostumus tulee antaa ensinnäkin

[162] Ks. HE 28/2003 vp, s. 161

[163] Ks. HE 28/2003 vp, s. 161

tutkimuksessa tarvittavan näytteen ottamiseen tietyllä tavalla (esimerkiksi joko verinäytteenä tai näytteenä suun limakalvoista). Toiseksi henkilö antaa suostumuksensa siihen, että tutkimuksella selvitetään perheside hänen ja tietyn toisen henkilön välillä. Tutkimustietoja ei voida käyttää mihinkään muuhun tarkoitukseen.[164]

Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan 12 vuotta täyttäneelle lapselle ei pääsäännön mukaisesti voitaisi tehdä DNA-tutkimusta ilman hänen nimenomaista suostumustaan. Alle 12-vuotiasta voidaan kuulla, jos hän on niin kehittynyt, että hänen näkemyksiinsä voidaan kiinnittää huomiota. Alaikäisen osalta sovelletaan normaaleja puhevallan käyttämistä koskevia säännöksiä, joiden mukaan huoltajiaan tai uskottua miestään tulee asiassa myös kuulla.[165]

Ulkomaalaislain 65 §:n 3 momentin mukaan, jos asianosainen on tahallaan antanut perhesiteestään vääriä tietoja, joiden perusteella hänet ja hänen ilmoittamansa perheenjäsen on ohjattu DNA-tutkimukseen, Maahanmuuttoviraston on velvoitettava hänet korvaamaan valtiolle tutkimuskulut, jollei tämä ole olosuhteisiin nähden kohtuutonta. Maahanmuuttoviraston päätös pannaan täytäntöön siten kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/1961) säädetään.

8.8.2. DNA-tutkimuksen suorittaminen

Kuten hallituksen esityksessä (HE 28/2003 vp) todetaan, on DNA-tunniste tutkittavasta henkilöstä mahdollista määrittää eri tavoin, esimerkiksi verinäytteestä tai suun limakalvosta otetusta näytteestä.[166] Käytännössä tutkittavasta otetaan näyte posken limakalvolta pumpulitikulla tai verinäyte mansetilla sormenpäästä.

DNA-testi toimitetaan ulkomaalaislain 66 §:n 1 momentin mukaan Kansanterveyslaitoksessa tai Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksella, jonka nykyinen nimi on Helsingin yliopiston Hjelt-instituutin oikeuslääketieteen osasto. DNA-testin toimittajan on viipymättä lähetettävä DNA-tyypityksen perusteella annettu lausunto Maahanmuuttovirastolle. Kun Maahanmuuttovirasto on ratkaissut asian, se ilmoittaa testin toimittajalle, että näytteet ja DNA-tunnistetiedot hävitetään.

Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan DNA-tunnistetietoja ei voi käyttää mihinkään muuhun tarkoitukseen kuin perhesideoleskeluluvan edellytysten selvittämiseen ulkomaalaislain mukaan. Tietoja ei saa luovuttaa kenellekään muulle kuin Maahanmuuttovirastolle, ja ne tulee hävittää Maahanmuuttoviraston ratkaistua asian. Tietoja DNA-tunnisteesta ei rekisteröidä ulkomaalaisrekisteriin. Maahanmuuttovirastolle riittää tieto tutkimuksen johtopäätöksistä eli siitä, ovatko asianomaiset sukulaisia keskenään. Maahanmuuttovirastossa säilytetään saatu salassa pidettävä lausunto. Tieto lausunnosta voidaan merkitä rekisteriin.[167]

Ulkomaalaislain 66 §:n 2 momentin mukaan DNA-testiä varten tarpeelliset näytteet ottaa Suomessa Helsingin yliopiston oikeuslääketieteen laitoksessa (nykyisessä Helsingin yliopiston Hjelt-instituutin oikeuslääketieteen osastossa) tai terveyskeskuksessa terveydenhuollon ammattihenkilö. Näyte lähetetään 1

[164] Ks. HE 28/2003 vp, s. 161
[165] Ks. HE 28/2003 vp, s. 161
[166] Ks. HE 28/2003 vp, s. 162
[167] Ks. HE 28/2003 vp, s. 162-163

momentissa tarkoitetulle testin toimittajalle. Lain 66 §:n 3 momentin mukaan DNA-testiä varten tarpeelliset näytteet ottaa ulkomailla Suomen edustustossa tai edustuston järjestämissä tiloissa terveydenhuollon ammattihenkilö. Näyte lähetetään 1 momentissa tarkoitetulle testin toimittajalle.

Ulkomaalaislain 66 §:n 4 momentin mukaan testinäytteen ottamisen valvoo ja näytteenantajan henkilöllisyyden varmistaa poliisi tai Maahanmuuttoviraston taikka edustuston virkamies. Tarvittaessa henkilöllisyyttä selvitettäessä ja varmistuttaessa henkilöstä voidaan ottaa sormenjäljet ulkomaalaislain 131 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan, kuten hallituksen esityksestä (HE 28/2003 vp) ilmenee.[168]

Näytteenottoa valvovan virkamiehen on varmistettava, että jokainen tutkittava ymmärtää näytteenoton merkityksen. Tässä voidaan käyttää hyväksi Maahanmuuttoviraston esitettä ”Tietoja DNA-tutkimuksesta oleskelulupahakemuksen yhteydessä”. Näytteenottoa valvova virkamies myös varmistaa, että lomake ”Suostumus DNA-tutkimukseen” on allekirjoitettu ja että näytteiden ohella testin toimittajalle lähetettävä lomake ”DNA-tutkimuspyyntö” on täytetty.

8.9. Oikeuslääketieteellinen ikätutkimus

1.8.2010 lähtien vireille laitettuihin oleskelulupahakemuksiin sovelletaan ulkomaalaislain 6 a §:n säännöstä oikeuslääketieteellisestä tutkimuksesta iän selvittämiseksi sekä lain 6 b §:n säännöstä oikeuslääketieteellisen tutkimuksen tekemisestä.

Ulkomaalaislain 6 a §:n 1 momentin mukaan oleskelulupaa hakevan ulkomaalaisen tai perheenkokoajan iän selvittämiseksi voidaan tehdä oikeuslääketieteellinen tutkimus, jos on olemassa ilmeisiä perusteita epäillä hänen iästään antamiensa tietojen luotettavuutta. Ulkomaalaislain 6 a §:n 2 momentin mukaan tutkimuksen tekeminen edellyttää, että tutkittava on antanut tietoon ja vapaaseen tahtoon perustuvan kirjallisen suostumuksensa siihen. Lisäksi edellytetään hänen huoltajansa tai muun laillisen edustajansa kirjallista suostumusta. *Molempien suostumukset ovat ehdottomia edellytyksiä tutkimuksen tekemiselle.*

Ulkomaalaislain 6 a §:n 3 momentin mukaan tutkimuksesta kieltäytymisestä seuraa, että asianomaista kohdellaan täysi-ikäisenä, jollei kieltäytymiselle ole hyväksyttävää syytä. Tutkimuksesta kieltäytyminen ei yksinään voi olla peruste sille, että kansainvälistä suojelua koskeva hakemus hylätään.

Hallituksen esityksen (240/2009 vp) mukaan hyväksyttävänä syynä tutkimuksesta kieltäytymiselle voitaisiin pitää esimerkiksi henkilön fyysiseen tai psyykkiseen terveyteen liittyviä seikkoja tai hänen aiempia traumatisoivia kokemuksiaan, joiden vuoksi hän voi perustellusti tuntea pelkoa tutkimusta kohtaan.

Perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 16/2010 vp) ja hallintovaliokunta mietinnössään (HaVM 5/2010 vp), että epäselvissä tapauksissa asia on ratkaistava hakijan eduksi.

Ulkomaalaislain 6 a §:n 4 momentin mukaan ennen suostumuksen pyytämistä hakijalle tai perheenkokoajalle sekä hakijan tai perheenkokoajan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle on annettava tiedot iän selvittämisen merkityksestä,

[168] Ks. Hallituksen esitys Eduskunnalle ulkomaalaislaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 28/2003 vp) s. 162

siinä käytettävistä oikeuslääketieteellisistä tutkimusmenetelmistä, näiden mahdollisista terveysvaikutuksista, tutkimuksen seurauksista sekä tutkimuksesta kieltäytymisen seurauksista. Tiedot on annettava hakijan tai perheenkokoajan sekä hakijan tai perheenkokoajan huoltajan tai muun laillisen edustajan äidinkielellä tai kielellä, jota hänen perustellusti voidaan olettaa ymmärtävän.

Ulkomaalaislain 6 b §:n 1 momentin mukaan oikeuslääketieteellisen tutkimuksen *oleskelulupaa Suomessa hakevan ulkomaalaisen tai perheenkokoajan* iän selvittämiseksi tekee poliisin, rajavartiolaitoksen tai Maahanmuuttoviraston pyynnöstä Helsingin yliopiston Hjelt-instituutin oikeuslääketieteen osasto. Tutkimuksesta on laadittava kahden asiantuntijan yhteinen lausunto. Asiantuntijoista ainakin toisen on oltava Helsingin yliopiston Hjelt-instituutin oikeuslääketieteen osaston palveluksessa. Asiantuntijoina voivat toimia laillistettu lääkäri tai hammaslääkäri, joilla on tutkimuksen edellyttämä pätevyys. Pykälän 2 momentin mukaan tutkimusta varten tarvittavat toimenpiteet voi tehdä Helsingin yliopiston Hjelt-instituutin oikeuslääketieteen osaston pyynnöstä myös keskussairaala, kunnallinen terveyskeskus tai yksityisen terveydenhuollon toimintayksikkö. Tutkimusta varten tarvittavia toimenpiteitä tekevän on oltava terveydenhuollon ammattihenkilö.

Poliisin, rajavartiolaitoksen tai Maahanmuuttoviraston virkamies varmistaa toimenpiteen tekemisen yhteydessä tutkittavan henkilöllisyyden. Tutkittavan huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla läsnä tutkimusta suoritettaessa. Pykälän 3 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tutkimuksen tekemisestä.

9. Luvan pituus

Ulkomaalaislain 33 a §:n mukaan oleskeluluvan osoitukseksi annetaan oleskelulupakortti. Oleskelulupakortti annetaan oleskeluluvan voimassaoloajaksi. Oleskelulupakortti voidaan erityisestä syystä antaa tätä lyhyemmäksi ajaksi. Oleskelulupakortti on voimassa kuitenkin enintään viisi vuotta.

Ulkomaalaislain 45 §:n 3 momentin mukaan, kun ulkomaalaiselle on myönnetty tilapäinen oleskelulupa, hänen perheenjäsenelleen myönnetään tilapäinen oleskelulupa samaksi ajaksi. Ulkomaalaislain 47 §:n 3 momentin mukaan, kun ulkomaalaiselle on myönnetty jatkuva tai pysyvä oleskelulupa, hänen perheenjäsenelleen myönnetään jatkuva oleskelulupa. Kun ulkomaalaiselle on myönnetty 10 luvun mukainen oleskelukortti unionin kansalaisen perheenjäsenenä ja hän on säilyttänyt 161 d tai 161 e §:n perusteella oleskeluoikeutensa henkilökohtaisten perusteidensa nojalla, hänen perheenjäsenelleen myönnetään jatkuva oleskelulupa.

Ulkomaalaislain 53 §:n 1 momentin mukaan ensimmäinen määräaikainen oleskelulupa myönnetään yhdeksi vuodeksi, kuitenkin enintään hakijan matkustusasiakirjan voimassaoloajaksi, jollei oleskelulupaa haeta lyhyemmäksi ajaksi. Ulkomaalaislain 53 §:n 2 momentin mukaan, jos oleskelulupa myönnetään perhesiteen perusteella, ei myönnettävän oleskeluluvan voimassaoloaika kuitenkaan saa olla pidempi kuin oleskeluluvan myöntämisen perusteena olevan perheenjäsenen oleskeluluvan voimassaoloaika.

Ulkomaalaislain 53 §:n 1 momentin periaatetta, jonka mukaan oleskelulupa myönnetään enintään matkustusasiakirjan voimassaoloajaksi, ei sovelleta myönnettäessä oleskelulupa kyseisen pykälän 2-6 momenttien perusteella. Näin

ollen matkustusasiakirjan voimassaoloaika ei rajoita oleskeluluvan pituutta, kun lupa myönnetään perhesiteen perusteella 2 momentin nojalla.

Ulkomaalaislain 53 §:n 8 momentin mukaan Euroopan unionin sininen kortti myönnetään kahdeksi vuodeksi. Jos työsuhde on voimassa tätä lyhyemmän ajan, Euroopan unionin sininen kortti myönnetään työsuhteen voimassaoloajaksi lisättynä kolmella kuukaudella. Euroopan unionin sinisen kortin haltijan perheenjäsenelle myönnetään oleskelulupa vastaavaksi ajaksi.

Ulkomaalaislain 55 §:n 1 momentin mukaan uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään enintään neljäksi vuodeksi. Ulkomaalaislain 55 §:n 3 momentin mukaan, jos oleskelulupa myönnetään perhesiteen perusteella, myönnettävän määräaikaisen oleskeluluvan voimassaoloaika ei kuitenkaan saa olla pidempi kuin oleskeluluvan myöntämisen perusteena olevan perheenkokoajan määräaikaisen oleskeluluvan voimassaoloaika.

Ulkomaalaislain 55 §:n 5 momentin mukaan Euroopan unionin sininen kortti myönnetään kahdeksi vuodeksi. Jos työsuhde on voimassa tätä lyhyemmän ajan, Euroopan unionin sininen kortti myönnetään työsuhteen voimassaoloajaksi lisättynä kolmella kuukaudella. Euroopan unionin sinisen kortin haltijan perheenjäsenelle myönnetään oleskelulupa vastaavaksi ajaksi.

10. Jatkolupa

Ulkomaalaislain 60 §:n 2 momentin mukaan jatkolupaa, pysyvää oleskelulupaa ja pitkään oleskelleen kolmannen maan kansalaisen EY-oleskelulupaa haetaan Suomessa.

Ulkomaalaislain 60 §:n 3 momentin mukaan hakemus jätetään Suomessa paikallispoliisille ja ensimmäistä oleskelulupaa koskeva hakemus ulkomailla Suomen edustustolle.

Uuden määräaikaisen oleskeluluvan myöntää ulkomaalaisen asuinpaikan poliisilaitos, jollei poikkeuksellisesti poliisilaitos ole saattanut toimivaltaansa kuuluvaa asiaa Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi tai Maahanmuuttovirasto ole ottanut ratkaistavakseen poliisilaitokselle kuuluvaa asiaa ulkomaalaislain 210 §:n (886/2011)[169] nojalla. Jatkoluvan myöntäminen voidaan myös pidättää Maahanmuuttovirastolle oleskelulupapäätöstä tehtäessä, jolloin asiasta on tehtävä merkintä sekä päätökseen että ulkomaalaisrekisteriin.

Maahanmuuttovirasto ottaa ulkomaalaislain 210 §:n nojalla ratkaistavakseen kaikki jatkolupahakemukset, joissa ulkomaalaiselle haetaan ensimmäistä oleskelulupaa sillä perusteella, että hän on joutunut tai hänen epäillään joutuneen ihmiskaupan uhriksi. Jos hakijan kohdalla on syytä epäillä hänen joutuneen edellä mainitun rikoksen uhriksi, vaikka hänelle haetaan oleskelulupaa jollain muulla perusteella, tulee poliisin ottaa yhteyttä Maahanmuuttovirastoon sen selvittämiseksi, ottaako virasto hakemuksen ratkaistavakseen.

Ulkomaalaislain 54 §:n 1 momentin mukaan uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään, jos edellytykset, joiden perusteella ulkomaalaiselle myönnettiin edellinen määräaikainen oleskelulupa, ovat edelleen voimassa.

[169] L:lla 886/2011 muutettu 210 § tulee voimaan 1.1.2014.

Ulkomaalaislain 54 §:n 6 momentin mukaan uusi määräaikainen oleskelulupa myönnetään uudella perusteella, jos ulkomaalaiselle voitaisiin myöntää ensimmäinen oleskelulupa tällä uudella perusteella. Ulkomaalaiselle, jolle on myönnetty tilapäinen tai jatkuva oleskelulupa perhesiteen perusteella, voidaan myöntää oleskelulupa perhesiteen päätyttyä sillä perusteella, että henkilöllä on kiinteät siteet Suomeen.

Kussakin tapauksessa on erikseen harkittava, voidaanko henkilöllä katsoa olevan Suomeen kiinteät siteet. Kokonaisharkinnassa otetaan muun muassa huomioon, kuinka pitkään ulkomaalainen on oleskellut Suomessa laillisesti, onko hänellä lapsia tai muita perheenjäseniä, joilla on oleskelulupa Suomeen tai Suomen kansalaisuus, onko hänellä työpaikka tai oma yritys ja kykeneekö hän turvaamaan toimeentulonsa, onko hän omaksunut suomen kielen ja kuinka hyvin hän on muuten sopeutunut Suomeen.

Jatkoluvan myöntämättä jättämistä ja myös oleskeluluvan peruuttamista harkittaessa on ulkomaalaislain 66 a §:n mukaisesti otettava huomioon ulkomaalaisen perhesiteiden luonne ja kiinteys, hänen maassa oleskelunsa pituus sekä hänen perheeseen liittyvät, kulttuuriset ja sosiaaliset siteensä kotimaahan.

Avioerotilanteissa, erityisesti avioliiton päättyessä eroon pian perhesiteen perusteella myönnetyn oleskeluluvan saamisen jälkeen, on harkinnassa kiinnitettävä huomiota perhe-elämän päättymiseen liittyviin seikkoihin. Luvan peruuttaminen tai jatkoluvan epääminen voi olla kohtuutonta esimerkiksi tilanteessa, jossa avioliitto on päättynyt perheväkivallan seurauksena. Päätösharkinnassa otetaan myös huomioon asianomaisen olosuhteet kotimaassa.[170]

Ulkomaalaislain 36 §:ssä säädetyt yleiset edellytykset oleskeluluvan myöntämiseksi on otettava huomioon myös jatkolupaa myönnettäessä. Jatkolupa voidaan evätä esimerkiksi tilanteessa, jossa hakijan katsotaan vaarantavan yleistä järjestystä tai turvallisuutta hänen syyllistyttyä Suomessa rikoksiin. Jatkolupa voidaan evätä myös, kun on perusteltua aihetta epäillä hakijan tarkoituksena olevan maassa oleskelua koskevien säännösten kiertäminen. Jatkoluvan epääminen saattaisi tulla kyseeseen esimerkiksi tilanteessa, jossa hakija on aikaisemmassa hakemusvaiheessa salannut maassa oleskelun perusteen muuttumisen ja tilanteessa, jossa oleskelun peruste on osoittautunut keinotekoiseksi.

Hakijan on tapauskohtaisesti esitettävä selvitys ulkomaalaislain 39 §:n mukaisesta turvatusta toimeentulosta myös jatkolupaa haettaessa.

Ratkaistaessa avioliiton, avoliiton tai rekisteröidyn parisuhteen perusteella tehtyä jatkolupahakemusta on päätösharkinnassa kiinnitettävä huomiota vastaaviin seikkoihin kuin myönnettäessä ensimmäistä oleskelulupaa avioliiton, avoliiton tai rekisteröidyn parisuhteen perusteella (ks. kohta 5.1.2 Lumeavioliitto). Ennen jatkoluvan myöntämistä on esimerkiksi tarkastettava, asuvatko puolisot edelleen yhdessä ja tapauskohtaisesti myös, onko avioeroa haettu. Perhesiteeseen perustuva jatkolupahakemus hylätään, jos perhe-elämä on päättynyt tai avioliiton on syytä epäillä olleen lumeavioliitto alun perinkin. Tapauskohtaisesti oleskelulupa voidaan myöntää jollain muulla perusteella.

[170] Ks. KHO 14.7.2005, taltio 1807 ja KHO 28.7.2005 taltio 1892 (vuosikirjaratkaisu KHO 2005:50)

Jos Suomeen alun perin opiskelemaan tullut ulkomaalainen hakee jatkolupaa perhesiteen, eikä opiskelun perusteella, on osana avio- tai avoliiton tai rekisteröidyn parisuhteen aitouden selvittämistä tarkasteltava hakijan opintomenestystä. Jos hakija on esimerkiksi keskeyttänyt opintonsa tai hänen opintomenestyksensä on ollut niin heikko, että hänelle ei todennäköisesti myönnettäisi uutta oleskelulupaa opiskelun perusteella, on avio- tai avoliiton tai rekisteröidyn parisuhteen aitoutta syytä selvittää tarkemmin.

11. Pysyvä oleskelulupa

Pysyvän oleskeluluvan maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle myöntää ulkomaalaisen asuinpaikan poliisilaitos, jollei poikkeuksellisesti poliisilaitos ole saattanut toimivaltaansa kuuluvaa asiaa Maahanmuuttoviraston ratkaistavaksi tai Maahanmuuttovirasto ole ottanut ratkaistavakseen poliisilaitokselle kuuluvaa asiaa ulkomaalaislain 210 §:n (886/2011)[171] nojalla.

Ulkomaalaislain 56 §:n 1 momentin mukaan pysyvä oleskelulupa myönnetään ulkomaalaiselle, joka on jatkuvan oleskeluluvan saatuaan luvallisesti oleskellut maassa yhtäjaksoisesti neljän vuoden ajan, jos edellytykset, joiden perusteella ulkomaalaiselle myönnetään jatkuva oleskelulupa, ovat olemassa ja pysyvän oleskeluluvan myöntämiselle ei ole tässä laissa mainittuja esteitä. Oleskelua pidetään yhtäjaksoisena, jos ulkomaalainen on oleskellut Suomessa vähintään puolet oleskeluluvan voimassaoloajasta. Yhtäjaksoista oleskelua eivät katkaise poissaolot, jotka johtuvat tavanomaisista loma- tai muista matkoista tai työskentelystä ulkomailla olevassa työkohteessa suomalaisen työnantajan lähettämänä.

Ulkomaalaislain 56 §:n 2 momentin mukaan perhesiteen perusteella määräaikaisen oleskeluluvan saaneelle ulkomaalaiselle voidaan myöntää pysyvä oleskelulupa, vaikka perheenkokoaja ei täytä pysyvän oleskeluluvan myöntämisen edellytyksiä.

Hallituksen esityksen (HE 198/2005 vp) 56 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan esimerkiksi tilanteessa, jossa perheenkokoaja on oleskellut Suomen ulkopuolella työ- tai muista vastaavista matkoista johtuen siinä määrin, ettei pysyvän oleskeluluvan myöntämiseksi vaadittava yhtäjaksoisen oleskelun edellytys hänen kohdallaan täyty, voitaisiin oleskeluluvan perhesiteen perusteella saaneelle ulkomaalaiselle kuitenkin myöntää pysyvä oleskelulupa. Pysyvän oleskeluluvan myöntäminen edellyttäisi, että yhtäjaksoisen oleskelun edellytys ja muut pysyvän oleskeluluvan edellytykset täyttyisivät hänen kohdallaan.[172]

12. Perhesiteen perusteella myönnettyyn oleskelulupaan liittyvät oikeudet ja oikeusasema

12.1. Oikeus tehdä ansiotyötä

Ulkomaalaislain 79 §:n 2 momentin mukaan oikeus tehdä ansiotyötä on ulkomaalaisella, jolle on myönnetty oleskelulupa perhesiteen perusteella.

Sen sijaan ulkomaalaisella, jolle on myönnetty oleskelulupa erityisestä syystä ulkomaalaislain 45 §:n 1 momentin 4 kohdan perusteella, ei ole oikeutta rajoittamattomaan työntekoon ulkomaalaislain 79 §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa

[171] L:lla 886/2011 muutettu 210 § tulee voimaan 1.1.2014.

[172] Ks. HE 198/2005 vp, s. 16

ilman työntekijän oleskelulupaa, lukuun ottamatta 79 §:n 6 momentissa mainittuja tehtäviä.

Ulkomaalaislain 79 §:n 9 momentin mukaisesti työnteko-oikeudesta tehdään merkintä ulkomaalaisen oleskelulupaan.

Soveltamiskäytännön mukaan työnteko-oikeus jatkuu samansisältöisenä, kuin se oli vielä luvan voimassa ollessa, jos hakija jättää uuden oleskelulupahakemuksen ennen entisen oleskelulupansa voimassaolon päättymistä. Kun asiaan on tehty uusi myönteinen päätös, työnteko-oikeus jatkuu uuden päätöksen mukaisena. Työnteko-oikeus päättyy, jos asiaan on tehty kielteinen ja lainvoimainen oleskelulupa- ja /tai maastapoistamispäätös tai jos uusi oleskelulupahakemus on jätetty vireille myöhässä entisen oleskeluluvan voimassaolon päätyttyä.

12.2. Pakolaisasema

Ulkomaalaislain 106 §:n 1 momentissa on säädetty, ketkä Suomessa saavat pakolaissopimuksen mukaisen pakolaisaseman. Pakolaisaseman voi saada turvapaikkamenettelyn kautta tai pakolaiskiintiössä Suomeen otettuna henkilönä taikka edellä mainittujen perheenjäsenenä. (Ks. kohta 4.6. Pakolaisten oikeudellista asemaa koskeva vuoden 1951 yleissopimus ja vuoden 1967 pöytäkirja)

Hallituksen esityksen (HE 28/2003 vp) mukaan pakolaisen perheenjäsenelle ei välttämättä aina myönnetä pakolaisasemaa, jos hänen oma asemansa ei lainkaan ole verrattavissa pakolaisaseman saaneen asemaan. Pakolaisen puoliso voi olla esimerkiksi sellaisen kolmannen maan kansalainen, jossa ei ole turvallisuusongelmia, eikä hänen katsomisensa pakolaiseksi ole perusteltua. Vastaavasti jos pakolainen on solminut avioliiton vasta sen jälkeen, kun hän on saapunut Suomeen, uusi puoliso voisi vain poikkeuksellisesti saada pakolaisaseman.[173] Jos hakijana oleva uusi puoliso kuitenkin on UNHCR:n mandaattipakolainen[174], saa hän myös pakolaisaseman.

Pakolaiseksi katsotaan ja sillä perusteella pakolaisaseman saa lähtökohtaisesti sellainen puoliso, jonka kanssa pakolainen on avioitunut ennen oman pakolaisasemansa saamista, sekä muu ulkomaalaislain 37 §:n mukainen perheenjäsen, kun oleskelulupa myönnetään perhesiteen perusteella. Pakolaisaseman saa myös pakolaisen kanssa samaa kansalaisuutta oleva alle 18-vuotias naimaton lapsi, jonka huoltaja on Suomessa asuva pakolainen tai tämän pakolaisaseman saanut puoliso. Pakolaisasemaa ei saa lapsi, jolla on Suomen kansalaisuus. Jos lapsen vanhemmilla on eri kansalaisuus, on lapsen kansalaisuusasema tarvittaessa määritettävä ennen lapsen pakolaisasemaa koskevan ratkaisun tekemistä. Pakolaisaseman myöntäminen on ratkaistava tapauskohtaisesti erikseen tilanteissa, joissa lapsi saa toiselta vanhemmaltaan jonkun kolmannen valtion kansalaisuuden (muun kuin pakolaisaseman saaneen perheenkokoajan kansalaisuuden).

Perhesidettä koskevassa oleskelulupapäätöksessä todetaan, jos henkilölle on myönnetty ulkomaalaislain 106 §:n mukainen pakolaisasema.

---

173 Ks. HE 28/2003 vp, s. 189-190

174 Ks. pakolaisaseman määrittämisen menettelyitä ja perusteluita koskeva käsikirja, s. 9, kappale 16.

12.3. Toissijainen suojeluasema

Ulkomaalaislain 106 §:n 2 momentissa on säädetty, ketkä Suomessa saavat toissijaisen suojeluaseman. Toissijaisen suojeluaseman voi saada turvapaikkamenettelyn kautta Suomesta oleskeluluvan toissijaisen suojelun perusteella saanut ulkomaalainen tai tällaisen ulkomaalaisen perhesiteen perusteella oleskeluluvan saanut perheenjäsen, jonka katsotaan olevan toissijaisen suojelun tarpeessa.

Hallituksen esityksen (HE 166/2007 vp, s. 57) mukaan toissijaista suojelua saavan henkilön perheenjäsenelle ei välttämättä aina myönnettäisi toissijaista suojeluasemaa, jos hänen oma asemansa ei lainkaan ole verrattavissa toissijaista suojelua saavan henkilön asemaan. Toissijaista suojelua saavan henkilön puoliso voi olla esimerkiksi sellaisen kolmannen maan kansalainen, jossa ei ole turvallisuusongelmia, eikä hänen katsomisensa toissijaisen suojelun tarpeessa olevaksi ole siksi perusteltua. Vastaavasti jos toissijaista suojelua saava henkilö on solminut avioliiton vasta Suomeen saapumisensa jälkeen, uusi puoliso voisi vain poikkeuksellisesti saada toissijaisen suojeluaseman.[175]

Perheenjäsenen toissijaisen suojeluaseman myöntämistä koskevassa päätöksenteossa voidaan tapauskohtaisesti kiinnittää huomiota myös siihen, onko perheyhteys väliaikaisesti särkynyt pakottavasta syystä esimerkiksi sen vuoksi, että yksi tai useampi perheenjäsen on paennut[176], vai onko perheyhteyden katkeamisen katsottava tapahtuneen asianosaisten oman valinnan ja pitkän erillään asumisen takia.

Toissijaisen suojeluaseman saa lähtökohtaisesti sellainen puoliso, jonka kanssa Suomesta toissijaisen suojeluaseman turvapaikkamenettelyssä saanut ulkomaalainen on avioitunut ennen oman suojeluasemansa saamista, sekä muu toissijaisen suojeluaseman Suomesta saaneen ulkomaalaisen ulkomaalaislain 37 §:n mukainen perheenjäsen, kun oleskelulupa myönnetään perhesiteen perusteella. Toissijaisen suojeluaseman saa siten myös Suomesta toissijaisen suojeluaseman turvapaikkamenettelyssä saaneen ulkomaalaisen kanssa samaa kansalaisuutta oleva alle 18-vuotias naimaton lapsi, jonka huoltaja on kyseinen Suomessa asuva ulkomaalainen tai tämän toissijaisen suojeluaseman saanut puoliso. Toissijaista suojeluasemaa ei saa lapsi, jolla on Suomen kansalaisuus. Jos lapsen vanhemmilla on eri kansalaisuus, on lapsen kansalaisuusasema tarvittaessa määritettävä ennen lapsen suojeluasemaa koskevan ratkaisun tekemistä. Toissijaisen suojeluaseman myöntäminen on ratkaistava tapauskohtaisesti erikseen tilanteissa, joissa lapsi saa toiselta vanhemmaltaan jonkun kolmannen valtion kansalaisuuden (muun kuin toissijaisen suojeluaseman saaneen perheenkokoajan kansalaisuuden).

Perhesidettä koskevassa oleskelulupapäätöksessä todetaan, jos henkilölle on myönnetty ulkomaalaislain 106 §:n mukainen toissijainen suojeluasema.

12.4. Pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman lakkauttaminen tai peruuttaminen

Jos perhesiteen perusteella tehtyä oleskelulupahakemusta käsiteltäessä tietoon tulee seikkoja, jotka voivat antaa aihetta selvittää perheenkokoajan pakolaisaseman

---

175 Ks. HE 166/2007 vp, s. 7

176 Vrt. pakolaisaseman määrittämistä koskevat periaatteet: Käsikirja pakolaisaseman määrittämisen menettelyistä ja perusteista, kappale 186

tai toissijaisen suojeluaseman lakkauttamisen tai peruuttamisen edellytykset ulkomaalaislain 107 §:n tai 108 §:n mukaisesti, ilmoitetaan asiasta sille yksikölle, jolle asian selvittäminen viraston sisäisen työnjaon mukaan kuuluu. Tällainen seikka voi olla esimerkiksi se, että pakolaisen tai toissijaisen suojeluaseman Suomesta saaneen perheenkokoajan matkustusasiakirjassa olevien merkintöjen perusteella ilmenee, että hän on useasti matkustanut kotimaassaan.

Seuraavassa käydään tarkemmin läpi ulkomaalaislain säännöksiä henkilön pakolaisaseman lakkauttamisesta tai peruuttamisesta.

Ulkomaalaislain 107 §:n 1 momentin mukaan henkilön pakolaisasema lakkautetaan, jos hän:

1) vapaaehtoisesti uudelleen turvautuu kansalaisuusvaltionsa suojeluun;
2) menetettyään kansalaisuutensa saa sen takaisin omasta vapaasta tahdostaan;
3) saa toisen valtion kansalaisuuden ja voi turvautua uuden kansalaisuusvaltionsa suojeluun;
4) vapaaehtoisesti asettuu asumaan maahan, josta pakeni ja jonka ulkopuolelle jäi vainon pelosta; taikka
5) ei ilmeisesti enää ole suojelun tarpeessa, koska olosuhteet, joiden vallitessa hänestä tuli pakolainen, ovat lakanneet olemasta.

Ulkomaalaislain 107 §:n 2 momentin mukaan henkilön toissijainen suojeluasema lakkautetaan, jos toissijaisen suojeluaseman myöntämiseen johtaneet olosuhteet ovat lakanneet olemasta tai muuttuneet siinä määrin, ettei suojelua enää tarvita.

Ulkomaalaislain 107 §:n 3 momentin mukaan 1 momentin 5 kohdassa ja 2 momentissa tarkoitetun olosuhteiden muutoksen on oltava merkittävä ja pysyvä. Ulkomaalaislain 107 §:n 4 momentin mukaan pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman lakkauttamista harkittaessa tulee suorittaa yksilöllinen tutkinta.

Ulkomaalaislain 108 §:n 1 momentin mukaan pakolaisasema tai toissijainen suojeluasema peruutetaan, jos:
1) hakija on kansainvälistä suojelua hakiessaan antanut tietoisesti vääriä tietoja, jotka ovat vaikuttaneet päätöksen lopputulokseen;
2) hakija on kansainvälistä suojelua hakiessaan salannut sellaisen seikan, joka olisi vaikuttanut päätöksen lopputulokseen; tai
3) turvapaikka olisi pitänyt jättää 87 §:n 2-4 momentin nojalla antamatta tai oleskelulupa 88 §:n 2 momentin nojalla myöntämättä.

Ulkomaalaislain 108 §:n 2 momentin mukaan pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman peruuttamista harkittaessa tulee suorittaa yksilöllinen tutkinta.

Pakolaisaseman ja toissijaisen suojeluaseman lakkauttamisen tai peruuttamisen edellytyksien selvittämismenettely on ohjeistettu Maahanmuuttoviraston turvapaikkaohjeessa. Jos Maahanmuuttovirasto lakkauttaa tai peruuttaa pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman, se harkitsee samalla muiden oleskeluluvan myöntämisperusteiden olemassaolon, sillä pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman lakkauttaminen tai peruuttaminen ei välttämättä johda ulkomaalaisen karkottamiseen.